

Contra Julianum

Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας προσφώνημα πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ φιλόχριστον βασιλέα Θεοδόσιον.

prol.

1 Ἀξιάκουστα μὲν καὶ ἐξαίρετα καὶ πέρα λόγου παντὸς τὰ τῆς εὐαγοῦς ὑμῶν βασιλείας κατορθώματα καὶ τὸ ἀσύγκριτον εἰς εὐσέβειαν, ὡσπερ τινὰ κλῆρον εἰς ὑμᾶς ἄνωθεν καταβαίνοντα, τοῖς ἐκ φθόνου βέλεσιν ἀνίκητον τετηρήκατε διὰ τὸ ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις δεξιόν, καὶ πατρῶον ὑμῖν καὶ ἔτι παπῶον, ὡς ἔν γε τούτοις ὁράται διαφανές. Καὶ μοι πρόκειται καὶ ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς τὰς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀρμόσαι φωνάσ' ἔφη γάρ· Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· ἔπεται γάρ πως αἰεὶ τοῖς ἡρμένιοις ὑψοῦ τὸ περίοπτον. Τί δ' ἂν γένοιτο τῇ ὑμετέρᾳ γαληνότητι τὸ ἰσοστατοῦν; Οὐδὲν παντελῶς· διελήλακε γάρ εἰς λήξιν τὴν ἀνωτάτω τῶν ὑμετέρων σκίπτρων τὸ εὐκλεές, τῇ μὲν τῆς εὐνομίας φαιδρότητι περιαστράπτων τὰ σύμπαντα, ἡμερότητι δὲ καὶ τῇ εἰς Χριστὸν εὐσεβείᾳ κατευφραῖνον τὸν οὐρανόν, τουτέστι τὰς ἄνω τε καὶ λογικὰς ἐν οὐρανῷ δυνάμεις. Ἐστὲ γάρ οὕτω κατ' ἄμφω τεθραυμασμένοι ὥστε καὶ ἰσάμιλλον τὴν ἐν αὐτοῖς ἔχοντες ἀρετὴν εὐφημίας ἀπάσης νενικήκατε τρόπον. Ἀναθήματα μὲν οὖν παρ' ἐτέρων τὰ εἰς ὑμᾶς, ὧ φιλόχριστε βασιλεῦ Θεοδόσιε, νίκαι, καὶ στέφανοι, καὶ φωναὶ χαριστήριοι, καὶ τὰ δι' ὧν ἂν οὐκ ἀπεικικότως τὰ βασιλέων κράτη καταγεραίροντο.

προλ.2 Ἔδει δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν τῶν τὴν θείαν λαχόντων ἱερουργίαν προσκομίζεσθαι βίβλους τὰς ὑπὲρ γε τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης εὖ μάλα συντεθειμένας· φίλον γάρ παρ' ὑμῖν αἰεὶ καὶ σύνηθες καὶ πολύευκτον ἀληθῶς τὸ συγκροτεῖν αὐτήν, καὶ τοὺς μὲν κατὰ τι γοῦν ὅλως ἐμπαροinouντας αὐτῇ βδελυρωτάτους ἡγεῖσθαι καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμιοτάτων ποιεῖσθαι μοῖρα, τιμῆς δὲ ἀπάσης ἀξιοῦν τοὺς ὅσοιπερ ἂν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ φρονεῖν ἔλοιτο καὶ λαλεῖν. Ἄγιοπρεπὲς δὲ καὶ τοῦτο φαίην ἂν εἶναι τὸ πλεονέκτημα, καὶ τοῖς ἀοιδίμοις ὑμῶν κορυφαῖς ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατον. Ἐφη γάρ που ψάλλων πρὸς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστὸν ὁ θεσπέσιος προφήτης Δαβὶδ· Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; Τέλεον μίσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι. Ἐχει δὲ σφόδρα κατὰ τὸ εἰκὸς ὁ λόγος· ὡσπερ γάρ τις τῆς εἰς ὑμᾶς εὐνοίας ἐναργῆ ποιεῖται τὴν ἔνδειξιν τὸ ἀντιτετάχθαι φιλεῖν τοῖς οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκ πολλῆς ἄγαν ἐμβροντησίας οὐκ ἀγαπᾶν ἐλομένοις, οὕτω τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης τὸ γνήσιον ἐκφήνειεν ἂν τὸ τοῖς τὰ αὐτοῦ διαβεβληκόσιν ἀντιφέρεσθαι νεανικῶς, μονονουχὶ βοῶντάς τε καὶ λέγοντας τὸ παρὰ τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ· Ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ Κυρίῳ. Ὅποια δὲ τίς ἐστὶν ἢ τῶν παρ' ἐμοῦ λόγων εἰς ὑμᾶς ἀνάθεσις ἀναγκαῖον εἰπεῖν.

προλ.3 Καὶ μοι νείματε συγγνώμην ἐλομένῳ λέγειν οὐ κατὰ βασιλέως μόνον, ἀλλ' ὑπὲρ γε τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως συγκατάρχοντός τε τῶν ὅλων τῷ ἰδίῳ Πατρί, ὧπερ ἂν πρέποι καὶ μόνῳ τὸ χρῆναι λέγειν· Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι. Καὶ γάρ ἐστὶν αὐτὸς ὁ τῆς δόξης Κύριος ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔστι τοίνυν ἀκόλουθόν τε καὶ ἀναγκαῖον τοὺς τῶν ἱερῶν δογμάτων συνασπιστάς, ἡμᾶς δηλονότι, προκεχειρισμένους εἰς τοῦτο παρ' αὐτοῦ, τοῖς ἀδικεῖν ἐθέλουσι τὴν δόξαν αὐτοῦ τοὺς συναγορεύειν ἰσχύοντας ἀνταναστῆσαι λόγους καὶ οἵπερ ἂν γένοιτο πρὸς

καλοῦ τοῖς ἐντευξομένοις, καὶ τοῖς μὲν εὐπαρακόμιστον ἔχουσι τὴν καρδίαν καὶ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἐτοιμότητα συναρπαζομένην ἐπικούρημα χρειωδέστατον, τοῖς γε μὴν εὖ βεβηκόσι περὶ τὴν πίστιν ῥάβδος οἷα τις ἀνέχειν ἰσχύουσα πρὸς γε τὸ χρῆναι διαπεπῆχθαι μειζόνως καὶ ἀκράδαντον ἔχειν τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν παράδοσιν. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τῆ τοῦ Χριστοῦ δόξη μεμαχημένος; Πλεῖστοι μὲν οὖν ὅσοι κατὰ καιροὺς οἱ πρὸς γε τοῦτο διὰ τῆς τοῦ διαβόλου σκαιότητος κατενηνεγμένοι, μάλιστα δὲ πάντων ὁ τῆς βασιλείας ἀυχήμασιν ἐμπρέψας ποτὲ Ἰουλιανός, ἀγνοήσας δὲ τὸν τῆς βασιλείας καὶ τοῦ δύνασθαι κρατεῖν δοτῆρα Χριστόν. Ἦν μὲν γὰρ πρὸ τῶν τῆς βασιλείας καιρῶν τοῖς πιστεύουσασιν ἐναρίθμιος, ἠξιώθη δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, ἐνήσκητο δὲ καὶ βίβλοις ταῖς ἱεραῖς.

προλ.4 Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἄνδρες αὐτῶ μιαιοί τε καὶ δεισιδαίμονες γεγονότες γνώριμοι τοὺς ὑπὲρ γε τῆς ἀποστασίας καθῆκαν λόγους, εἶτα σύνοπλον εἰς τοῦτο λαβόντες τὸν Σατανᾶν παρεκόμισαν εἰς τὰ Ἑλλήνων ἔθη καὶ λάτρην ἀπέφηναν δαιμονίων ἀκαθάρτων τὸν ἐν ἀγίαις ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις ἐντεθραμμένον· φθείρουσι γὰρ ἡθη χρηστὰ ὀμιλίας κακαί, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος. Χρῆναι δὲ φημι τοὺς ἐδραῖον ἔχειν ἐθέλοντας φρόνημα καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως τὴν παράδοσιν καθάπερ τινὰ μαργαρίτην τηροῦντας εἰς νοῦν μηδεμίαν διδόναι παρείδυσιν ἡγουν παρρησίας τόπον τοῖς ἐθέλουσι δεισιδαιμονεῖν· γέγραπται γάρ· Μετὰ ὀσίου ὀσιος ἔση, καὶ μετὰ ἀνδρὸς ἀθῶου ἀθῶος ἔση, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. Ἐχων τοίνυν εὐφυᾶ τὴν γλῶτταν ὁ κράτιστος Ἰουλιανὸς κατέθηξεν αὐτὴν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ· καὶ δὴ καὶ τρία συγγέγραφε βιβλία κατὰ τῶν ἀγίων εὐαγγελίων καὶ κατὰ τῆς εὐαγοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας, κατασειεὶ δὲ δι' αὐτῶν πολλούς, καὶ ἠδίκηκεν οὐ μετρίως. Οἱ μὲν ἐλαφροί τε καὶ εὐπάροιστοι πίπτουσι ῥαδίως εἰς τὰ αὐτοῦ καὶ γλυκὴ τοῖς δαιμονίοις γίνονται θήραμα· θορυβοῦνται δὲ πως ἔσθ' ὅτε καὶ οἱ βεβηκότες ἐν πίστει· νομίζουσι γὰρ αὐτὸν τὰς ἱεράς καὶ θείας εἰδέναί Γραφάς, ἐπεὶ περ ἐξ αὐτῶν τοῖς ἰδίους λόγοις παμπόλλους ἐπισωρεύει τὰς μαρτυρίας, καίτοι μὴ εἰδὼς ἃ λέγει.

προλ.5 Ἐπειδὴ δὲ πλεῖστοί τινες τῶν δεισιδαιμόνων, τοῖς τὰ Χριστοῦ φρονοῦσι περιτυγχάνοντες, ἄνω τε καὶ κάτω κατονειδίζουσι, τὰς ἐκείνου καθ' ἡμῶν προβαλλόμενοι συγγραφάς, φάσκοντες ἀπρόσβλητον αὐτὰς ἔχειν τὴν δεινῶσιν, καὶ οὐδένα πώποτε τῶν παρ' ἡμῖν διδασκάλων ἢ ἀντειπεῖν ἰσχύσαι ἡγουν ἀνατρέψαι τὰ αὐτοῦ, προτρεψάντων εἰς τοῦτο πολλῶν καὶ δὴ καὶ θαρσῆσας λέγοντι τῷ Θεῷ καὶ νῦν· Πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καθῆκα μὲν ἑμαυτὸν ἐπὶ γε τὸ δεῖν κατασπάσαι μὲν ὄφρὺν ἑλληνικὴν κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης ἐπαιρομένην, ἐπαμῦναι δὲ ὡς ἔνι τοῖς ἡπατημένοις καὶ πεπλανημένον ἀποφῆναι καὶ τὰς θείας οὐκ εἰδότα Γραφάς τὸν τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κατηγορευκότα. Ἀνατέθεικα δὲ τοὺς ὑπὲρ τούτου λόγους τῇ φιλοχρίστῳ καὶ εὐαγεστάτῃ ὑμῶν κορυφῇ, ἣν αἰεὶ φυλάττοι Θεὸς ἐν ἀκλονήτοις εὐθυμίαις κατευμεγεθοῦσαν ἐχθρῶν, καὶ πάντας ἔχουσιν ὑπὸ πόδας, καὶ εἰς παῖδας παίδων παραπέμπουσαν τὴν εὐαγῆ βασιλείαν, κατανεύοντος τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

1.τ Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ

1.1 βιβλίον πρῶτον

Οἱ μὲν σοφοὶ καὶ ἀγχίνοι καὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων ἐπιστήμονες τὸ κάλλος τῆς ἀληθείας θαυμάζουσι καὶ ἐν παντὶ λόγῳ πεποίηνται τὸ συνιέναι δύνασθαι παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα. Οὕτω γάρ, οὕτω ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς ἀκριβῆ καὶ διηρθρωμένον τὸν νοῦν ἐνερείδοντες φωτὸς μὲν τοῦ θεοῦ τὰς ἑαυτῶν ἀναπιμπλάσι ψυχάς, ἀξιοζήλωτον δὲ πολιτείας ὀρθῆς καὶ ἐννομωτάτης ἀράμενοι καύχημα εἶεν ἂν καὶ ἑτέροις ὠφελείας τῆς ἀνωτάτω πρόξενoi. Γέγραπται γάρ ὅτι· Υἱέ, ἐὰν σοφὸς γένη σεαυτῶ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τῷ πλησίον. Οἱ δὲ διάστροφοι τὴν καρδίαν καὶ τὴν εἰς νοῦν ἔχοντες ἐμπερίαν, ἀμέτοχοί τε εἰς ἅπαν τοῦ θεοῦ φωτὸς, τοῖς δόγμασι μὲν τῆς εὐσεβείας ἀντανίστανται, θρασυστομοῦσι δὲ λίαν καὶ τῆς ἀρρήτου κατεπαίρονται δόξης, καὶ παλιμφήμους ἰέντες φωνὰς ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦσι, κατὰ τὸ ἐν ψαλμοῖς ὑμνούμενον. Ἄρρωσθησai δὲ οἴμαι τοῦτο αὐτοὺς ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀποπληξίας καὶ τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀμαθίας, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τάληθες εἰπεῖν ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦ πονηροῦ τε καὶ ἀρχεκάκου δράκοντος, φημὶ δὴ τοῦ Σατανᾶ.

1.2 Καὶ πρὸς τοῦτό γε ἡμᾶς ἐμπεδοῖ γεγραφῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ Εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἔστι κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης. Ὅτι μὲν οὖν ὁ νομισθεὶς εἶναι θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῆς ἀνωτάτω δόξης κλοπεὺς ἐσκότισεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, οὐκ ἀσυμφανές· πεπλάνηνται γὰρ ὁμολογουμένως καὶ ἀριθμοῦ κρείττονας ἐφιστᾶσι τῷ βίῳ θεοῦς, δαίμονας τε καὶ ἡρώων ψυχάς, καθά φασιν αὐτοὶ καὶ φρονεῖν ἐγνώκασιν. Ἄλλ' ἦν ἂν ἐπ' αὐτοῖς τὸ τῶν εὐφρονούντων δάκρυον, οὐ σφόδρα πολὺ σιωπᾶν ἡρημένοις τὰ ἐφ' οἷς ἂν τις αἰσχύνοντο· νῦν δὲ δὴ πρόεισι δυσσεβείας εἰς τοῦτο αὐτοῖς τὸ ἐγχείρημα ὥστε καὶ ἑτέροις ζητεῖν ἐνιέναι τῆς οὕτως αἰσχυρᾶς δεισιδαιμονίας τὴν νόσον. Οἷα γάρ τινες ὄφεις τριόδους ἐγκαθήμενοι τοῖς ἐν αὐταῖς διαστείχουσιν ἐπιπηδῶσι πικροί, τὸν τῆς ἀπωλείας ἰδὸν τοῖς εὐπαραφόροις ἐγχεόντες· καὶ περὶ αὐτῶν ἂν λέγοιτο, καὶ σφόδρα εἰκότως· Ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; Καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ ἀληθοῦς ὁ Κύριος λέγων· Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ πονηρὰ, καὶ Ἄπο τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.

1.3 Καὶ ταῦτά φημι τοῖς Ἰουλιανοῦ βιβλίοις ἐντυχῶν, ὃς τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας οὐ φορητὴν ἐποίησατο τὴν κατάρρησιν, πεπλανῆσθαι λέγων ἡμᾶς καὶ ἀποφοιτῆσαι μὲν ἀσυνέτως τῆς εὐθύ τε καὶ ἀμωμήτως ἐχούσης ὁδοῦ, ἰέναι δὲ ὡσπερ κατὰ πετρῶν, καὶ ὀλοτρόπως ἀβούλητον τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ ποιεῖσθαι λατρείαν, οὔτε τοῖς διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως νόμοις συμβαίνουσιν, οὔτε μὴν ταῖς Ἑλλήνων δεισιδαιμονίαις, ἡγουν ἔθεσί τε καὶ τρόποις, μέσην δὲ ὡσπερ τινὰ καὶ ἀμφοῖν ἀμαρτάνουσαν καινοτομῆσαι ζωὴν. Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν τῆς Ἑλλήνων ἀπηλλάγμεθα ἐμβροντησίας, καὶ πολὺς ἀποτειχίζει λόγος τῆς ἐκείνων τερθρείας τὰ Χριστιανῶν, φαίην ἂν· Κοινωνία γὰρ οὐδεμία φωτὶ πρὸς σκότος, ἀλλ' οὐδὲ μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου. Ὅτι δὲ τοῖς Μωσέως βιβλίοις ἐσμέν οὐ διάφοροι, οὔτε μὴν ἀντεξάγουσαν τοῖς ἐκείνου θεσπίσμασι πολιτείαν ἐπετηδεύσαμεν, ὡς ἂν οἷός τε ᾧ πληροφορεῖν πειράσομαι, καιροῦ τοῦ καθήκοντος ἐν τούτοις ἡμῖν τὸν λόγον διαγυμνάζοντος.

1.4 Πλὴν ἐκεῖνο εἰπεῖν εἰς τὸ παρὸν οἰήσομαι δεῖν· ἀληθὲς μὲν γὰρ ὅτι, κατὰ τό τισι παρωδούμενον, σοφὸς ἄλλος ἀπ' ἄλλου, πρόδηλον δὲ δήπουθεν εἶη ἂν ὅτι τὰ τῶν

πρώτων οἱ μετ' αὐτοὺς εἶδειεν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὰ τῶν ὑστάτων οἱ πρὸ αὐτῶν οὐκοῦν, ἐπειδήπερ Ἑλλήνων παῖδες ἐπὶ γε τοῖς σφῶν αὐτῶν διδασκάλους φρονουσί μέγα, καὶ καταπτοεῖν οἴονται τινὰς Ἀναξιμάνδρους ἡμῖν καὶ Ἐμπεδοκλεῖς, Πρωταγόρας τε καὶ Πλάτωνας ὀνομάζοντες, προσεπάγοντες δὲ τούτοις καὶ τοὺς ἑτέρους οἱ τῶν ἀνοσίων αὐτοῖς δογμάτων γεγόνασιν εὐρέται καὶ ἴν' οὕτως εἶπω τῆς ἀμαθίας πηγαί, φέρε λέγωμεν ὅτι διαφόροις μὲν δόξαις ἀντεγειρομένους ὥσπερ ἀλλήλοις καταθρήσαι τις ἂν αὐτούς, ἀσύμβατον δὲ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ὄντων τὴν ἀπολογία εἰσφέροντας. Εἶτα πρὸς τούτῳ καταδεικνύωμεν Μωσέα μὲν ἐν χρόνῳ τὰ πρεσβεῖα λαχόντα, καὶ δόξαν ὀρθὴν καὶ ἀπλανεστάτην περὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας εἰσκεκομικότα, καὶ κοσμοποιίας ἄριστα μνημονεύσαντα, καὶ νόμων τῶν εἰς εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην οὐκ ἀθαύμαστον βραβευτὴν, τοὺς δὲ παρ' αὐτοῖς ὀνομασμένους σοφοὺς γεγονότας μὲν ὑστάτους καὶ νεωτάτους, κεκλοφότας δὲ τὰ ἐκείνου καὶ τοῖς ἰδίῳις λόγοις ἐγκατακλώσαντας, εἰ καὶ μὴ εἰς ἅπαν ὑγιῶς ἰσχύσαντας οὕτω καὶ δόξαν ἀρπάσαι σεμνοπρεπῆ καὶ τι τῶν ἀληθῶν εἰκέναι λέγειν.

1.5 Τοῖνυν γεγόνασι τινες μὲν μετὰ Μωσέα, συνήκμασαν δὲ καὶ ἕτεροι κατὰ καιροῦς τοῖς μετ' ἐκείνων προφήταις ἀγίοις· ὧν οἱ ταῖς δόξαις κατακολουθεῖν ἡρημένοι ψήφου τῆς κρείττονος παρὰ τοὺς ἄλλους ἠξίωvται, καίτοι τοῦ ψεύδους εἰς ἅπαν οὐκ ἔλευθέραν τῆς περὶ Θεοῦ δόξης ποιούμενοι τὴν ἀπόδοσιν. Ὅτι τοῖνυν Μωσῆς ὁ θεσπέσιος πρεσβύτατος μὲν ἦν κατὰ γέ φημι τὸν τοῦ γενέσθαι καιρόν, οἱ δὲ μετ' ἐκείνων ὕστατοι, σαφὲς καταστήσομεν τὰ τῶν ἀκριβῶς χρονογραφησάντων βιβλία διερευνήσαντες. Χρῆναι δέ φημι τοὺς ἐντευξομένους μὴ ἀψικώρως ἔχειν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὸν τῶν ὀνομάτων κατάλογον, ἥτοι τὴν τῶν καιρῶν ἀπαρίθμησιν, διψῆν δὲ μᾶλλον ἐντόνως καλὴν καὶ ὀνησιφόρον οὖσαν τὴν ἐφ' ἐκάστῳ πληροφορίαν.

1.6 Τοιγαροῦν Νῶε μὲν γέγονεν, ἀνὴρ τῶν ὅτι μάλιστα θεοφιλεστάτων, δέκατος τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου, τουτέστιν Ἀδάμ· τούτῳ προστέταχεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὡς μέλλοντος ἔσεσθαι τοῦ κατακλυσμοῦ πανωλεθρία τε καταφθαρήσεσθαι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, συμπήξασθαι μὲν κιβωτόν, ὁμοῦ δὲ φιλτάτοις καὶ γυναιξὶ καὶ κτηνῶν εἶδεσι παντοδαποῖς, πτηνοῖς τε καὶ ἔρπετοῖς, εἰσελάσαι τε καὶ διαπλεῖν ἐν αὐτῇ· οὗ δὲ πρὸς πέρας ἐνηνεγμένου, κατεφθείρετο μὲν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τὰ ἕτερα τῶν ζῶων, ὁ δὲ πανοικὶ διεσώζετο. Τῶν ὑδάτων δὲ ὑφιζηκότων, ἡ μὲν κιβωτὸς προσέσχε τοῖς ὄρεσιν Ἀραράτ, τουτέστι τῆς Ἀρμενίας, ἐνερείσας δὲ πάλιν αὐτὸς τὸν πόδα τῇ γῆ θυσία ἐπετέλει χαριστηρίου. Ἀξιόχρεως μὲν οὖν εἰς πίστιν ἢ θεόπνευστος Γραφή· ἐπειδὴ δὲ τινες τῶν δεισιδαιμόνων μύθους τε εἰκαίους καὶ οὐδαμόθεν ἔχοντας ἢ τὸ πιθανὸν ἢ τὸ ἀληθές φασιν εἶναι τὰ παρ' ἡμῖν, ἀναγκαίως μεμνήσομαι καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἱστοριογράφων, Ἀλεξάνδρου τέ φημι τοῦ Πολυίστορος καὶ Ἀβυδηνοῦ. Πεποίηται γὰρ αὐτοῖς τὴν περὶ τούτων ἀφήγησιν ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς, εἰ καὶ μὴ εἰς ἅπαν ἀκαταψέκτως, ἀλλοκότως δὲ μᾶλλον, ἄτε δὴ καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν δογμάτων ἡμοιρηκότες.

1.7 Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρός φησιν οὕτως· Ὡτιάρτου δὲ τελευτήσαντος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Εἰσουθρον βασιλεῦσαι σάρους δεκαοκτώ· ἐπὶ τούτου τὸν μέγαν φασὶ γενέσθαι κατακλυσμόν· εἶτα σωθῆναι λέγει τὸν Εἰσουθρον, προαπαγγείλαντος αὐτῷ τοῦ Κρόνου τὸ ἐσόμενον, καὶ ὅτι προσήκει ναυπηγήσασθαι λάρνακα καὶ ὁμοῦ πτηνοῖς ἔρπετοῖς τε καὶ κτήνεσι πλεῖν ἐν αὐτῇ. Ὁ γε μὴν Ἀβυδηνὸς σαφεστέραν ποιεῖται τὴν ἀφήγησιν, οὕτω λέγων· Μεθ' ὃν ἄλλοι τε ἤρξαν καὶ Εἰσουθρος· τῷ δὲ Κρόνος μὲν προσημαίνει ἔσεσθαι πλῆθος ὄμβρων Δαισίου πέμπτη ἐπὶ δέκα, κελεύει δὲ πᾶν ὀτιοῦν γραμμάτων

ἐχόμενον ἦν ἐν Ἡλίου πόλει τῇ ἐν Σιπαροῖσιν ἀποκρύψαι. Ξίσουθρος δὲ ταῦτα ἐπιτελέα ποιήσας ἰθέως ἐπ' Ἀρμενίης ἀνέπλωσε, καὶ παραυτίκα μιν κατελάμβανε τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τρίτη δὲ ἡμέρη, ἐπεὶ τε ὕων ἐκόπασε, μεθίει τῶν ὀρνίθων πείρην ποιούμενος εἶπου γῆν ἴδοιεν τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν· αἱ δέ, ἐκδεκομένου σφέας πελάγεος ἀφανέος, ἀπορέουσαι ὄκη καθορμίσονται, παρὰ τὸν Ξίσουθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῆσιν ἕτεραι· ὡς δὲ τῆσι τρίτησιν εὐτύχεν φίκατο γὰρ δὴ πηλοῦ κατάπλεω τοὺς ταρσοὺς θεοὶ μιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσι. Τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ ἦν καὶ περιάπτα ξύλων ἀλεξιφάρμακα τοῖσιν ἐπιχωρίοισι παρείχετο.

1.8 Ξίσουθρον μὲν οὖν ὀνομάζουσι τὸν Νῶε τάχα που κατὰ φωνὴν Ἀσσυρίων, κὰν τούτῳ δὲ πάλιν ἡμαρτήκασι τάληθοῦς τὸν Κρόνον αὐτῷ χρῆσαι λέγοντες ἀντὶ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· οὐ γὰρ ἐν μεθέξει γεγόνασι τοῦ θεοῦ φωτὸς οὔτε μὴν τοῖς ὄμμασι τῆς διανοίας τὸ σεπτὸν τῆς ἀληθείας κάλλος τεθέανται. Οὐκοῦν τέθηκε μὲν ὁ Νῶε τῆς κιβωτοῦ προελθὼν, ἠϋλίζετο δὲ αὐτόθι φιλτάτοις ὁμοῦ. Καὶ τρεῖς μὲν ἦσαν αὐτῷ φύντες υἱοί, πλειστοί γε μὴν ἐξ αὐτῶν ἕτεροι, καὶ ἀρχὴ δευτέρα γεγόνασι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, κατωκῆκασι δὲ πρῶτον μὲν ὁμόσε, καὶ ἐν μόνῃ τῇ πρὸς ἀκτῖνα γῆ, κατεσκηδάσθησαν δὲ μετὰ τοῦτο πανταχῇ, καταδιελόντος αὐτοὺς εἰς πολυγλωσσίαν τοῦ ἐπὶ πάντα Θεοῦ· ἡγανάκτει γὰρ ἐπὶ τῇ τοῦ πύργου κατασκευῇ. Ὅτι δὲ καὶ ταυτησὶ τῆς ἱστορίας διαμέμνηται οἱ ἀρτίως ἡμῖν ὠνομασμένοι ἐξ ὧν γεγράφασιν οὐδὲν ἤττον εἰσόμεθα.

1.9 Ἀλέξανδρος μὲν γὰρ ὠδί φησι· Σίβυλλα δὲ φησιν, ὁμοφώνων ὄντων ἀπάντων τῶν ἀνθρώπων, τινὰς τούτων πύργον ὑπερμεγέθη οἰκοδομήσαι, ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῶσι, τοῦ δὲ Θεοῦ ἀνέμους τῷ πύργῳ ἐμφυσήσαντος, ἀνατρέψαι αὐτὸν καὶ ἰδίαν δοῦναι φωνὴν ἐκάστοις· διὸ δὴ Βαβυλῶνα τὴν πόλιν κληθῆναι. Ἀβυδηγὸς δὲ πάλιν· Ἐν τῇδε λέγουσι τοὺς πρῶτους ἀνασχόντας, ῥώμη τε καὶ μεγέθει χαννωθέντας καὶ δὴ θεῶν κάρτα φρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, τύρσιν ἠλίβατον ἀείρειν, ἵνα νῦν Βαβυλῶν ἐστίν· ἤδη τε ἄσσον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι περὶ αὐτοῖσι τὸ μηχανήμα· τοῦ δὴ τὰ ἐρείπια λέγεσθαι Βαβυλῶνα, τέως τε ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύτροον φωνὴν ἐνεῖκασθαι.

1.10 Κατεσκευασμένων δὴ οὖν τῶν ἐξ αἵματος Νῶε, εἶτα καιροῦ διίππευσαντος πρῶτος Ἀσσυρίων ἐπιφανῶς βασιλευσάτι λέγεται Νίνος ὁ Ἀρβήλου παῖς, οὗ καὶ ἐπώνυμος ἡ Νινευὶ πόλις, ἧς τὰ τεῖχη Σεμίραμις Νίνῳ συνοικήσασα μεγαλοφυῶς ἐσκευάσατο. Νίνου τοίνυν τὴν Ἀσσυρίων διέποντος βασιλείαν, Εὐρώπος δὲ τὴν Σικυωνίων, γενέσθαι φασὶ τὸν μακάριον Ἀβραάμ, ἄνδρα πανσύνετον καὶ πολυῖστορα, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα κατεσπουδασμένων ποιεῖσθαι προθυμούμενον τὸ δεῖν εἰδέναι τὸ ἀληθές, καὶ τίς ὁ τῶν ὄλων ἐστὶ δημιουργὸς καὶ κύριος. Ἀπεσκευάζετο μὲν γὰρ καὶ ἀπωτάτῳ μεθίει τῶν Ἀσσυρίων τὰς δόξας, τὰς ἐπὶ γέ φημι τῇ πολυθέῳ πλάνῃ. Τῆς γε μὴν ἀληθείας τὴν γνῶσιν ἀρκεσεῖν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν εὐημερίαν ὑπειληφώς, προσεδέχθη παρὰ Θεοῦ· ἤκουε γάρ· Ἔξελθε ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δεῖξω. Τίνα μὲν οὖν διεβίω τρόπον, ὅσοι τε γεγόνασιν ἐξ αὐτοῦ, παρήσω λέγειν εἰς τὸ παρόν, μεθιστάντος ἡμῖν ἀναγκαίως τὸν λόγον ἐφ' ἕτερα τοῦ καιροῦ. Παρελάσας δὲ τοὺς μεταξὺ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἱστοριῶν καὶ τῶν ὀνομάτων, ἐπ' αὐτὸν ἤξω δρομαῖος τὸν ἱεροφάντην Μωσέα.

1.11 Ἔτους μὲν γὰρ διαγεγονότος τετρακοσιοστοῦ πέμπτου τε καὶ εἰκοστοῦ μετὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, τίκτεται μὲν ἐν Αἰγύπτῳ Μωσῆς, παρωκκηκότων αὐτόθι τῶν ἐξ αἵματος Ἀβραάμ. Νέος δὲ ὢν ἔτι καὶ τῆς Αἰγυπτίων σοφίας εἰς πεῖραν ἐλθὼν, οἷόν τι

προγύμνασμα τῶν θειοτέρων ἐποιεῖτο τὰ ἀνθρώπινα. Καταγαγόντες τοίνυν ἐξ Ἀβραὰμ τοὺς χρόνους ἐπὶ Μωσέα, ἀρξώμεθα πάλιν ἐνταῦθα ἑτέρας ἐτῶν ἀρχῆς, τὴν Μωσέως γένεσιν προαναθέντες τῶν ἀριθμῶν. Ἐβδόμῳ ἔτει Μωσέως Προμηθεά καὶ Ἐπιμηθεά, Ἄτλαντά τε τὸν Προμηθέως ἀδελφόν, ἔτι δὲ καὶ Ἄργον τὸν πανόπτην γενέσθαι φασί. Τριακοστοῦ πέμπτου ἔτους Μωσέως, πρῶτος βεβασίλευκεν Ἀθήνησι Κέκροψ ὁ ἐπίκλην διφυής· τοῦτόν φασι πρῶτον ἀνθρώπων ἱερεῦσαι βοῦν, ὀνομάσαι τε Δία τὸν παρ' Ἑλλησιν ὕπατον τῶν θεῶν, ὡς αὐτοὶ φασιν. Ἐξηκοστῷ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει Μωσέως τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν ἐν Θεσσαλίᾳ γενέσθαι φασί, καὶ μὴν καὶ ἐν Αἰθιοπία τόν, ὡς αὐτοὶ φασιν, Ἥλιου παῖδα καταφλεχθῆναι Φαέθοντα. Ἐβδομηκοστῷ τετάρτῳ ἔτει Μωσέως, Ἕλλην οὕτω καλούμενος ὁ Δευκαλίωνος καὶ Πύρρας παῖς ἀρχὴ γέγονε τοῖς Ἕλλησι τῆς τοιαύτου προσηγορίας, καίτοι πάσαι Γραικοῖς λεγομένοις.

1.12 Ἐκατοστῷ καὶ εἰκοστῷ ἔτει Μωσέως, Δάρδανος κτίζει πόλιν Δαρδανίαν, βασιλεύοντος Ἀσσυρίων Ἀμύντα, Ἀργείων δὲ Σθενέλου, Αἰγυπτίων Ῥαμεσῆ· ἑκαλεῖτο δὲ Αἴγυπτος καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Δαναοῦ ἀδελφός. Ἐκατοστῷ ἑξηκοστῷ ἔτει μετὰ Μωσέα Κάδμος Θηβῶν ἐβασίλευσεν, οὗ θυγάτηρ Σεμέλη, ἐξ ἧς ὁ Διόνυσος, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἐκ Διός· ἦν δὲ τὸ τηνικάδε καὶ Λίνος ὁ Θηβαῖος καὶ Ἀμφίων οἱ μουσουργοί. Διεδέξατο δὲ τὸ τηνικάδε τὴν παρ' Ἑβραίοις ἱερωσύνην Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρών, τελευτήσαντος δηλονότι τοῦ Ἀαρών. Ἐκατοστῷ ἑνενηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει μετὰ Μωσέα φασί γενέσθαι τὴν παρ' Ἑλλησιν ἀδομένην τῆς Κόρης ἀρπαγὴν ὑπὸ Αἰδωνέως βασιλεύοντος Μολοττῶν· οὗτος κύνα παμμεγέθη θρέψαι λέγεται τὸν Κέρβερον, ὃν ἐπαφῆκε Πειρίθῳ καὶ Θησεῖ ἀφικομένοις ἐφ' ἀρπαγὴν τῆς αὐτοῦ γυναικός· εἰτά φασιν ὅτι διαφθαρέντος Πειρίθου παρατυχὼν Ἡρακλῆς Θησεά ἐρρύσατο· διὸ καὶ ἐξ ἄδου φυγεῖν μυθολογοῦσιν αὐτόν. Διακοσιοστῷ ἑνενηκοστῷ ἔτει, Περσεὺς Διόνυσον ἀναιρεῖ, οὗ καὶ τὴν ταφήν εἶναι φασιν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸν χρυσοῦν Ἀπόλλωνα. Τριακοσιοστῷ πεντηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει μετὰ Μωσέα, βασιλεύει Πρίαμος μετὰ Λαομέδοντα. Τετρακοσιοστῷ δεκάτῳ ἔτει μετὰ Μωσέα, πεπόρθηται τὸ Ἴλιον, ἰθύνοντος τὰ Ἑβραίων Ἔσεβῶν, τὰ δὲ Ἀργείων Ἀγαμέμνωνος, τὰ δὲ Αἰγυπτίων Οὐαφρῆ, τὰ δὲ Ἀσσυρίων Ταυτάνου.

1.13 Συνάγεται τοίνυν ἀπὸ τῆς Μωσέως γένεσεως μέχρι τοῦ ἀλῶναι τὸ Ἴλιον ἔτη τετρακόσια δέκα. Καί μοι πάλιν ἄθρει τοὺς καθεξῆς· ἐρῶ γὰρ ἐπιδρομάδην, οὐ τοῖς διὰ μέσου γεγονόσιν ἐμφιλοχωρῶν, ἐφορμίζων δὲ μᾶλλον τοῖς ἀναγκαίοις τῶν προσώπων τὸν λόγον. Τοίγαρτοι πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως βεβασίλευκε Λατίνων Αἰνείας, Ἀθηναίων δὲ Δημοφῶν ὁ Θησεύς, κριτῆς δὲ ἦν παρ' Ἑβραίοις ὁ Σαμφίων. Ἐξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως τετέλευκε μὲν ὁ ἱερεὺς Ἥλεί, κατὰ γε τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν· ἀλλόφυλοι δὲ τὴν κιβωτὸν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπεκόμισαν, προφητεύοντος μὲν τοῦ μακαρίου Σαμουήλ, κεχρισμένου δὲ λοιπὸν εἰς βασιλέα τοῦ Σαούλ. Ἐκατοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλιού ἀλώσεως, Ὀμηρον καὶ Ἡσίοδόν φασιν γενέσθαι, βασιλεύοντος Λακεδαιμονίων Λαβῶτου, Ἀσσυρίων δὲ Λαοσθένους, Λατίνων Ἄλβα Σιλουίου, Κορινθίων Ἀγελάου. Διακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ ὀγδῶ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως, προεφήτευσεν Ἥλιος καὶ Ἐλισσαῖος, διέποντος, τὴν Ἑβραίων βασιλείαν τοῦ Ἰωράμ, Λακεδαιμονίων δὲ Ἀρχελάου. Τριακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως, Λυκοῦργος Λακεδαιμονίοις ἐνομοθέτει, βασιλεύοντος Κορινθίων μὲν Ἀγήμονος, Λατίνων δὲ Πρόκα Σιλουίου. Τριακοσιοστῷ καὶ ὀγδοηκοστῷ ἔτει τῆς Ἰλίου ἀλώσεως, προεφήτευσεν Ὡσηέ, Ἀμῶς, Ἡσαΐας, Ἰωνᾶ φασί δὲ τινες οὐχ ὁμόχρονον Ὀμήρῳ τὸν Ἡσίοδον εἶναι, ἀλλ' ἐν τούτοις γενέσθαι τοῖς χρόνοις,

διέποντος τὰ Ἑβραίων Ἀζαρίου τοῦ καὶ Ὁζίου, Μήδων δὲ Ἀρβάκη, Λατίνων δὲ Πρόκα Σιλουίου.

1.14 Συνάγονται τοίνυν καὶ τὰ ἀπὸ Ἰλίου ἀλώσεως μέχρι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἔτη πέντε καὶ τετρακόσια, ἀπὸ δὲ τῆς Μωσέως γενέσεως ἕως τῆς αὐτῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος πεντεκαίδεκα ἔτη καὶ ὀκτακόσια. Πρώτη Ὀλυμπιάδι, Μιλήσιος ἐποποιὸς Ἀρκτῖνος λέγεται γεγονέναι, καὶ Ῥῶμος καὶ Ῥωμύλος ἐγενέσθην, βασιλεύοντος τῆς Ἰουδαίας Ἰωάθαμ, τοῦ δὲ Ἰσραὴλ Φακεέ. Ἐνάτη Ὀλυμπιάδι Εὐμηλον ἐποποιὸν γενέσθαι φασί, καὶ σίβυλλαν τὴν Ἐρυθραίαν. Ἑπτακαιδεκάτη Ὀλυμπιάδι σίβυλλαν ἦν καὶ Ἡροφίλαν ὠνόμαζον γενέσθαι φασίν. Εἰκοστῇ τρίτῃ Ὀλυμπιάδι φασί γενέσθαι Ἀρχίλοχον, τὰ Ἰουδαίων κράτη διέποντος Μανασσῆ. Εἰκοστῇ ἑνάτῃ Ὀλυμπιάδι Ἰπώννακτα καὶ Σιμωνίδην φασί γνωρίζεσθαι, καὶ τὸν μουσικὸν Ἀριστόξενον. Τριακοστῇ πέμπτῃ Ὀλυμπιάδι Θαλῆς Ἐξαμύου Μιλήσιος πρῶτος φυσικὸς φιλόσοφος γενέσθαι λέγεται, παρατείνει δὲ τὴν ζωὴν αὐτοῦ φασιν ἕως πεντηκοστῆς ὀγδότης Ὀλυμπιάδος. Τριακοστῇ ἕκτῃ Ὀλυμπιάδι προεφήτευον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεσπέσιος Ἱερεμίας, ἔτι τε καὶ Σοφονίας. Τεσσαρακοστῇ δευτέρᾳ Ὀλυμπιάδι Ἀλκμαίων καὶ Πιττακὸς ὁ ἐκ Μιτυλήνης τῶν ἑπτὰ σοφῶν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι Στησίχορος ὁ ποιητὴς ἐγνωρίζετο. Κατ' αὐτοὺς δὲ τούτους τοὺς καιροὺς γέγονασιν οἱ περὶ τὸν μακάριον Δανιήλ.

1.15 Τεσσαρακοστῇ ἕκτῃ Ὀλυμπιάδι Σόλων νενομοτέθηκε, τοὺς Δράκοντος νόμους περιελὼν πλὴν τῶν φονικῶν. Τεσσαρακοστῇ ἑνάτῃ Ὀλυμπιάδι, Ἰουδαίων ὄντων ἐν Βαβυλῶνι, ἦτοι ἐν ὄρεσι Περσῶν καὶ Μήδων (γεγόνασι γὰρ αἰχμάλωτοι), προεφήτευον παρ' αὐτοῖς Δανιήλ καὶ Ἰεζεκιήλ. Πεντηκοστῇ Ὀλυμπιάδι ἐγνωρίσθησαν οἱ ἑπτὰ σοφοὶ καὶ ὁ Μιλήσιος Ἀναξίμανδρος, φιλόσοφος φυσικὸς. Πεντηκοστῇ ἕκτῃ Ὀλυμπιάδι, Κύρου διέποντος τὰ κράτη Περσῶν, προεφήτευον Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας, γνώριμοι δὲ ἦσαν ἤδη Σιμωνίδης καὶ Χίλων, τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὄντες. Πεντηκοστῇ ὀγδῶν Ὀλυμπιάδι Θεόγνις ποιητὴς ὠνομάζετο. Πεντηκοστῇ ἑνάτῃ Ὀλυμπιάδι Ἴβυκὸς ὁ μελοποιὸς καὶ Φερεκύδης ὁ ἱστοριογράφος καὶ Φωκυλίδης καὶ Ξενοφάνης, τραγωδιῶν ποιηταί, γέγονασιν. Ἐξηκοστῇ δευτέρᾳ Ὀλυμπιάδι Πυθαγόρας γενέσθαι λέγεται. Ἑβδομηκοστῇ Ὀλυμπιάδι φασί γενέσθαι Δημόκριτον καὶ Ἀναξαγόραν, φιλοσόφους φυσικοὺς, ὁμοῦ τε καὶ Ἡράκλειτον τὸν ἐπίκλην σκοτεινόν. Ἑβδομηκοστῇ τετάρτῃ Φρύνιχος καὶ Χοιρίλος καὶ Διαγόρας, φιλόσοφοι φυσικοί. Ὀγδοηκοστῇ ἕκτῃ Ὀλυμπιάδι γενέσθαι φασί τὸν Ἀβδηρίτην Δημόκριτον, Ἐμπεδοκλέα τε καὶ Ἰπποκράτην, καὶ Πρόδικον, Ζήνωνα καὶ Παρμενίδην. Ὀγδοηκοστῇ ὀγδῶν Ὀλυμπιάδι τὸν κωμωδὸν Ἀριστοφάνην, Εὐπολὶν τε καὶ Πλάτωνα γενέσθαι φασίν. Ἐκατοστῇ τρίτῃ Ὀλυμπιάδι Ἀριστοτέλην φασίν ἀκροᾶσθαι Πλάτωνος, βραχεῖαν ἄγοντα κομιδῇ τὴν ἡλικίαν. Ἐκατοστῇ δωδεκάτῃ Ὀλυμπιάδι Ἀλεξανδρείαν τὴν πρὸς Αἴγυπτον κτισθῆναί φασιν, ἔτει ἑβδόμῳ τῆς Ἀλεξάνδρου βασιλείας· κατ' ἐκεῖνο δὲ τοῦ καιροῦ Ἀναξιμένης τε καὶ Ἐπίκουρος ἐγενέσθην οἱ φιλόσοφοι.

1.16 Ἐκατοστῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ Ὀλυμπιάδι, Πτολεμαίου τῆς Αἰγύπτου βασιλεύοντος τοῦ ἐπίκλην φιλαδέλφου, τὸν Σάραπιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φασίν ἔλθεῖν ἐκ Σινώπης, τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τῷ Πλούτῳ· ὅθεν καὶ ἱερὸν ἐκτίζετο τῷ ἀγάλματι, ὃ καὶ τῇ ἐγχωρίῳ φωνῇ καλοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι Ῥάκωτιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸν Πλούτῳ διὰ τούτου σημαίνοντες· ταύτητοι καὶ τοῖς μνήμασι γείτονα τὸν νεῶν ἐποιήσαντο. Ἀμφιβάλλεται δὲ παρ' Ἑλλησιν ὁ ἐπ' αὐτῷ λόγος· οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἀξιοῦσιν εἶναι Πλούτῳ αὐτόν, Ὅσιριν δὲ μᾶλλον, ἕτεροι δὲ τὸν Ἄπιν. Πολλῆς τοίνυν διαμάχης οὔσης περὶ τούτου, ἰδρύσαντο, φασί, τὸ εἶδωλον ὡσπερ ἐξ ἐνὸς συνθήματος

συμβεβηκότες εἰς ὁμοφωνίαν, Ὁσίραπιν, ἴν' ἐν ταύτῳ Ὅσιρίς τε καὶ Ἄπις νοοῖτο. Ἄμφοιν δὲ τούτοις καὶ θάνατος φέρεται καὶ ταφή· ἐγενέσθην γὰρ ἀνθρώπων. Τὸ δὲ μακρὸν ἔθος, ἀποβεβληκὸς τὸ ΟΣΙ, Σάραπιν τὸ βρέτας ἐποίησεν ὀνομάζεσθαι. Πτολεμαῖος δὲ οὕτως, τῶν ὅτι μάλιστα φιλολογωτάτων γεγονώς, ἓνα τῶν ἐπιτηδείων αὐτῷ πέπομφεν εἰς Ἰουδαίαν, Ἐλεαζάρῳ τῷ τηνικάδῃ κατὰ νόμους ἱερεῖ γράψας ὥστε πάντα τὰ βιβλία Μωσέως τε καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀποστεῖλαι οἱ μαθητιῶντι λίαν, συνεκπέμψαι δὲ καὶ τοὺς δυναμένους εἰς ἑλλάδα φωνὴν αὐτὰ μεταθεῖναι· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Ἐκατοστῇ ἐνενηκοστῇ τετάρτῃ ὀλυμπιάδι, Ῥωμαίων Αὐγούστου Καίσαρος βασιλεύοντος, γεγέννηται κατὰ σάρκα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

1.17 Ἀπὸ μὲν τοίνυν τῆς τῶν καιρῶν καὶ μέντοι τῆς τῶν γενεαλογιῶν ἀκριβοῦς ἀναγραφῆς, πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς ὡς ἀπάντων μὲν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς πρεσβύτατος ἦν, οἱ δὲ νέοι τε καὶ οἷον ἀρτιφανεῖς; Ἀρξαμένης γὰρ τῆς τῶν ὀλυμπιάδων ἀπογραφῆς χρόνοις ὕστερον γέγονασι μακροῖς. Ἐντεῦθεν, οἶμαι, καταθρῆσαι τε ῥᾶον καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν ὅτι τῶν Μωσέως δογμάτων οὐκ ἀμοιρήσαντες παντελῶς, οὔτε μὴν ἀνήκοοι γεγονότες τῆς ἐνούσης αὐτῷ θεοσδότου καὶ ἀκιβδήλου σοφίας, παρατρύζουσιν ἔσθ' ὅτε τὸ ἀληθές, ἐπιπλέκοντες αὐτῷ τὸ ψεῦδος καὶ οἷον εὐοσμοτάτῳ μύρῳ βόρβορον ἀναφύροντες. Ποῖον γὰρ μάθημα σοφόν τε καὶ ἀξιόληπτον τοῖς μωσαϊκοῖς οὐκ ἔνεστι λόγοις; ἢ πῶς ἂν τις οὐκ ἀγάσαιοτο τὰ αὐτοῦ; Οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλλήνων περιεργίας ἠκριβωκότες διηρῆσθαί φασι τὴν φιλοσοφίαν εἰς τε τὴν θεωρητικὴν ἐπιστήμην καὶ μέντοι τὴν πρακτικὴν, κἂν εἰ γένοιτό τις ἐπ' ἄμφω δέξιος, τοῦτον διελάσαι φασὶν εἰς γε τὸ εὖ κατορθῶσαι δοκεῖν τὴν φιλοσοφίαν. Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τοιοῦτον ὄντα Μωσέα· θεηγορεῖ γὰρ ὡς οὐχ ἕτερός τις τὰ περὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας καὶ ἀσυγκρίτου δόξης καὶ τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς, καὶ τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ κύριον τὸν ἓνα καὶ μόνον ἀποφαίνει Θεόν. Οἷς γε μὴν ἐν λόγῳ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸν τῆ εὐζωΐας ἐσπούδασται χρῆμα, τούτοις ὁρᾶται θεσμοθετῶν τὰ πάντων ἄριστα καὶ ἐξαιρέτα καὶ τὰ δι' ὧν ἂν εἶεν ὅ τι μάλιστα σεπτοί.

1.18 Ἄλλ' ἴσως ἔρει τις· Ναι μὲν δὴ πρεσβύτερα τὰ Μωσέως καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν· οὐ μὴν ἔτι καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς τῆς ἐνούσης αὐτῷ σοφίας παρακλέψαντες ἦγουν μεταποιηθέντες ὅλως ἀλοῖεν ἄν. Οὐκοῦν εἰ μὴ πολὺ τὸ εἶκος ὁ πρὸς ἡμῶν ἔχει λόγος δοκιμαζέτωσαν οἱ φιλακροάμονες. Οἱ μὲν παρ' ἐκείνοις ἱστοριογράφοι, πᾶσαν ὡς ἔπος εἰπεῖν περινοστοῦντες τὴν γῆν, ἀεὶ τι μανθάνειν ἤθελον ἵνα δοκοῖεν εἰδέναι τὰ πολλά· τὸ γὰρ τοι τῶν γεγονότων ἀποσιγῆσαι μηδὲν κόσμημα τῆς ἑαυτῶν ἐποιοῦντο συγγραφῆς. Εἶτα πῶς οἷ γε τοιοῦτοι καὶ χρηστομαθεῖν εἰωθότες κατημέλησαν ἂν τοῦ χρῆναι διαμαθεῖν ἱστορίας οὕτω σεμνάς, δογμάτων τε καὶ νόμων ἀρχαιοπρεπεστάτων ἀκριβῆ διασάφῃσιν; Καίτοι Πυθαγόρας ὁ ἐκ Σάμου καὶ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος οὐκ εὐαρίθμητον ἐν Αἰγύπτῳ διατετριφότες καιρόν, συλλεξάμενοί τε τὰ ἐκεῖθεν καὶ μαθημάτων ἄθροισιν ἦν ἐσχηκέναι λέγονται συναγηγερότερες, εἰς τὴν ἐνεγκοῦσαν ἀνεκομίζοντο. Καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρίστωνος Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ φησὶ Σόλωνα τὸν Ἀθήνηθεν ἀφικέσθαι μὲν εἰς τὴν Αἰγυπτίων, πυθέσθαι δὲ τινος τῶν αὐτόθι ψευδοπροφητῶν, ἦγουν ἱερέων, λέγοντος· Ὡ Σόλων, Σόλων, Ἑλληνές ἐστε παῖδες ἀεὶ, γέρον δὲ Ἑλλήν οὐκ ἔστι, νέοι τε τὰς ψυχὰς πάντες. Οὐδεμίαν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολὺν οὐδέν· ἀλλ' ὑμᾶς λέληθε διὰ τὸ ἐπὶ πολλὰς γενεὰς γράμμασι τελευτᾶν ἀφώνους.

1.19 Ἄλλ', οἶμαι, καὶ διὰ τούτων κατίδοι τις ἂν ἀρχαιοπρεπῆ τὰ Χριστιανῶν· οὕτω μὲν γὰρ γραμμάτων ἐπιστήμη παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἦν, Κάδμου μόλις αὐτὰ

διακομίσαντος ἐκ Φοινίκης αὐτοῖς, πλὴν ὅτι τὰ Μωσέως ἐγγέγραπτο· Σόλων δὲ ὁ τῶν Ἀθήνησι νόμων εὐρετὴς καὶ μὴν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων, ἐν Αἰγύπτῳ γεγονότες ὑπὲρ τοῦ τι πλέον τῶν ἀπάντων εἰδέναι δοκεῖν, πάντως που καὶ αὐτὰ τεθαυμάκασιν τὰ Μωσέως. Ὅτι δὲ τοῖς Ἑλλήνων ἱστοριογράφοις γνωριμώτατος ἦν Μωσῆς ἐξ αὐτῶν ὧν γεγράφασιν ἔνεστιν ἰδεῖν. Πολέμων τε γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριῶν διεμνημόνευσεν αὐτοῦ, καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος καὶ μὴν καὶ Ἑλλάνικος καὶ Φιλόχορος Κάστωρ τε καὶ ἕτεροι πρὸς τούτοις. Διόδωρος δὲ πολυπραγμονήσας τὰ Αἰγυπτίων ἀκηρέναι φησὶ παρὰ τῶν αὐτόθι σοφῶν περὶ αὐτοῦ, γέγραφε δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτως· Μετὰ γὰρ τὴν παλαιὰν τοῦ κατ' Αἴγυπτον βίου κατάστασιν, τὴν μυθολογουμένην γενέσθαι ἐπὶ θεῶν καὶ ἡρώων, πείσαι φασὶν ἐγγράφοις νόμοις πρῶτον χρήσασθαι τὰ πλήθη ἄνδρα καὶ τῇ ψυχῇ μέγαν καὶ τῷ βίῳ καινότατον τῶν μνημονευομένων παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, Μωσῆν, τὸν καλούμενον θεόν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπάσης ἀρετῆς ἔμπλεω γεγονότα κατεθεῶντο Μωσέα, καὶ θεὸν ὠνόμαζον αὐτόν, τιμῶντες, οἴμαι που, τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τινές, ἢ τάχα που μεμαθηκότες τὸ πρὸς αὐτὸν εἰρημένον παρὰ τοῦ ἐπὶ πάντας Θεοῦ· Ἴδου δέδωκά σε θεὸν Φαραῶ.

1.20 Ἀρχαιότητος οὖν, οἴμαι, πέρι, καὶ μὴν ὅτι τῆς παρ' Ἑλλησι τετιμημένης σοφίας προανίσχει τὰ Μωσέως καὶ ἔχει τὴν δόξαν πρεσβυτέραν, ἀποχρῶν ἡμῖν ἐξείργασται λόγος, ἀνεπίπληκτον ἔχων καὶ σαφῆ τὴν ἀπόδειξιν· χρῆναι δέ φημι μετὰ τοῦτο τὴν Ἑβραίων ἡμᾶς πολυπραγμονῆσαι δόξαν ἣν ἐσχίκασι περὶ Θεοῦ καὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως ἥτοι κατασκευῆς, εἴθ' οὕτω καὶ τί τοῖς Ἑλλήνων ἔδοξε σοφοῖς ἐμφανὲς καταστήσαι τοῖς ἐντευξομένοις. Ἐνθα μὲν γὰρ τοῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς συμφέρονται λόγοις, ἑαυτῶν ὄντας ἀμείνους κατίδοι τις ἂν καὶ ὁμολογοῦντας ἀλλήλοις· ἔνθα δὲ τῶν οἰκείων ἕκαστος εὐρημάτων ποιεῖται τὴν ἀπόδοσιν, διαφόρους τε ὄντας καὶ ἀλλοκότοις δόξαις καταμεθυομένους καταδειξαι ῥᾶον. Οὐ γὰρ ἦν ὅλως καταθρεῖν δύνασθαι τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγους τοὺς ἐν ἡμῖν, μὴ οὐχὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ καὶ φῶς ἐνιέντος εἰς νοῦν καὶ σοφίαν ἐντίκτοντος καὶ γλῶσσαν εὐρυνόντος καὶ τι τῶν ἀπορρήτων περὶ αὐτοῦ κατὰ γε τὸ ἐγχωροῦν ἐφιέντος αὐτοῖς καὶ νοεῖν καὶ φράσαι. Προσγένειτο δ' ἂν οὐκ ἀδιακρίτως ἅπασιν ἢ τοιάδε χάρις, ἐκείνοις δὲ μᾶλλον οἵπερ ἂν εἶεν καὶ τῆς σαρκὸς ἐπέκεινα παθῶν καὶ γεῶδους ἀκαθαρσίας ἀπηλλαγμένοι, ἄρτιοί τε τὸν νοῦν καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων ἐπιστήμονες. Καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς καταθήγει λέγων ὁ τῶν ὄλων Θεὸς διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ. Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός, καὶ μὴν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, φησὶ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Ὅρωτο δ' ἂν ἢ ὑπὲρ πάντα φύσις οὐ τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἔσω κεκρυμμένοις τῆς διανοίας ὄμμασιν, ἰσχνόν τε καὶ ἀκριβὲς ἐνιείσης αὐτῷ τὸ περίεργον καὶ ταῖς ὑπὲρ αἴσθησιν φαντασίαις τὰς τῆς θεοπτίας ἐλκούσης αὐγάς.

1.21 Οἱ μὲν οὖν ἐξ Ἀδάμ καὶ μέχρι τοῦ Νῶε γεγονότες ἄνθρωποι Θεὸν ἕνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς τῶν ὄλων δημιουργὸν καὶ Κύριον τετιμήκασι· διαβέβληται γὰρ οὐδεὶς ὡς θεοῖς ἑτέροις προσενευκῶς ἢ δαίμοσιν ἀκαθάρτοις ἀναθεῖς τὸ σέβας. Μετὰ δέ γε τὸν κατακλυσμὸν καὶ τὴν τοῦ πύργου κατασκευὴν καὶ τῶν γλωσσῶν τὰς διαφοράς, ἀσύμβατον καὶ αὐτὴν ἐσχίκασι τὴν περὶ Θεοῦ δόξαν οἱ ἀνὰ τὴν γῆν κατεσκεδασμένοι. Ἀποστήσαντες γὰρ τῆς ἀληθείας τὸν νοῦν καὶ τοῖς προσκαίροις αὐτόν καὶ ἐπιγειοῖς πράγμασι καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἡδοναῖς ἐνορμίσαντες, εἰς πᾶν ὀτιοῦν κατώχοντο τῶν ἐκτοπωτάτων, καὶ οἷον διεμοιράσαντο τῆς πολυθέου πλάνης τὰ ἐγκλήματα. Οἱ μὲν οὖν τὸν οὐρανὸν ὑπετόπασαν εἶναι Θεόν, ἥλιον δὲ καὶ σελήνην ἕτεροι, καὶ προσέτι τοὺς

ἀστέρας καὶ τὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα, πῦρ τε καὶ ὕδωρ, ἀέρα καὶ γῆν, ἐξ ὧν τὰ καθ' ἕκαστα συντεθεῖσθαι λέγεται· ἕτεροι δὲ αὖ, πρὸς τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην ἀμαθίαν ὠλισθηρότερες, χυδαιότητος εἰς τοῦτο κατώχοντο λογισμῶν ὥστε καὶ νεῶς ἀναδείμασθαι καὶ τεμένη περιειργασμένα ταῖς τῶν ὑλῶν πολυτελείαις, ἔδη τε ἱερὰ αὐτοῖς ἐνιδρύσαι καὶ στήλας ἀνθρώπων καὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἐπιδακρῦσαντας καὶ τούτους ἠγεῖσθαι θεοὺς σπονδαῖς τε αὐτοὺς καὶ θυσίαις γεραίρειν ἀποτολμᾶν. Πλείστοι μὲν οὖν ὅσοι κατὰ τὸν βίον οἱ τὴν μόνῳ πρόβουσαν τῷ Θεῷ δόξαν τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀνάπτοντες· ἐνίσχηνται δὲ τοιαύτη γραφῇ τῶν ἄλλων μάλιστα Χαλδαῖοι, καὶ περιεργώτατα μὲν τὴν τῶν ἄστρον ἀναμετροῦσι κίνησιν, οἰωνῶν δὲ πτήσεις μαντείας ποιοῦνται πρόφασιν.

1.22 Ἄλλ', ὡς ἔφην ἤδη, ταῖς ἐκείνων ἀσυνεσίαις διάφορος ἦν ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ· οὐ γὰρ ἠξίου τοῖς ἐν αἰσθήσει τε καὶ ὁρατοῖς ἐναρίθμιον ποιεῖσθαι φιλεῖν τὴν ἀνωτάτω τε καὶ παντὸς ἐπέκεινα τοῦ Θεοῦ φύσιν, οὔτε μὴν τοῖς κτίσμασιν αὐτὴν ἐγκατακλείων τῆς ἀληθείας ἡμάρτανεν, ἀνακομίζων δὲ μᾶλλον ὑψοῦ καὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου πρὸς γένεσιν ἀνωτάτω τιθεὶς εἰκότως ἐθαυμάζετο. Ταύτητοι καὶ προσελήφθη παρὰ Θεοῦ· ἐμφανῆ γὰρ ἑαυτὸν αὐτῷ καθίστη λοιπὸν ὁ ζητούμενος. Ἴδωμεν τοίνυν ὁποῖαν ἔχων ὁράται τὴν δόξαν ὁ προπάτωρ Ἀβραάμ, εἴτα τίς τῶν μετ' ἐκεῖνον ἀξιόχρεως ἔσται πρὸς διασάφησιν τῆς ἐνουσήσιν αὐτῷ πίστεως τε καὶ δόξης· ἄλλ', οἶμαι, πρὸς τοῦτο ἡμῖν ἀρκέσειεν ἂν ὁ Μωσῆς, ὁ αὐτοῦ γεγονὼς ἀπόγονος καὶ ἄπερ ἔγνω πεφρονηκότα, ταῦτα καὶ αὐτὸς καὶ φρονεῖν ἀξιῶν καὶ γραφῇ παραδούς.

1.23 Οὐκοῦν τὸ τῆς Γενέσεως συντιθεὶς βιβλίον, ἔφη μὲν ὅτι πεπορθήκασι τινες τὰ Σοδομιτῶν, εἴτα δορίληπτον ἔχοντες ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις τὸν Λὼτ ἔχαιρον μὲν ὡς νενικηκότες, ἐσφάλλοντο δὲ τῆς ἐλπίδος, ἀδοκῆτως αὐτοῖς ἀντεξάγοντος τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἠρηκότος μὲν κατὰ κράτος, ἀπαλλάττοντος δὲ τῆς αἰχμαλωσίας τοὺς ἄπαξ ἐνείλημμένους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπέστρεφεν ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν πέντε βασιλέων (γέγραπται γὰρ ὡδί), ἐδεῖτο μὲν αὐτοῦ λέγων βασιλεὺς Σοδόμων ὁ Χοδολογομόρ· Δός μοι τοὺς ἄνδρας, τὴν δὲ ἵππον λαβὲ σεαυτῷ, ὁ δέ, μισθὸν ἀνδραγαθημάτων τὰς ἐτέρων ἔχειν ζημίας οὐκ ἀνασχόμενος, ἀπώμοτον ἐποιεῖτο τὸ χρῆμα λέγων· Ἐκτενῶ τὴν χειρὰ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ὑψιστον ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπη ὅτι ἐγὼ ἐπλούτησα τὸν Ἀβραάμ, ἐστεφάνου δὲ αὐτὸν ὡς νενικηκότα. Καὶ ὁ βασιλεὺς Σαλήμ, τουτέστι Μελχισεδέκ, ἠλόγησε λέγων. Εὐλογημένος Ἀβραάμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ εὐλόγητος ὁ Θεὸς ὁ ὑψιστος ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι. Ἀποστέλλων δέ τινα τῶν ἐπιτηδείων ἦτοι τῶν εὐνουστάτων οἰκετῶν εἰς τὴν μέσην τῶν ποταμῶν καὶ νυμφαγωγὸν προστάττων γενέσθαι τῷ Ἰσαάκ, Ὁρκιῶ σε, φησί, τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν Θεὸν τῆς γῆς. Ἐνα δὴ οὖν καὶ μόνον ἤδει Θεὸν ὠμολόγει τε εἶναι σαφῶς ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, ὑψιστόν τε αὐτὸν ὠνόμαζε καὶ τῶν ὄλων γενεσιουργὸν τῶν τε ἐν οὐρανῷ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς.

1.24 Οὐκοῦν τὸ ὕψος οὐκ αἰσθητόν, οὔτε μὴν ἐν τόπῳ νοούμενον, οὔτε ὁποῖον ἂν τις κατὰ σῶμα λάβοι, ἀλλ' ἐν τῷ τοῖς πᾶσιν ἐφεστάναι θεοπρεπῶς, πεποιῆσθαι δὲ παρ' αὐτοῦ τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αὐτὸ δὲ τὸ στερέωμα καὶ μέντοι τὴν γῆν αὐτὸ δὲ φημι τὸ στοιχεῖον. Εἰ δὲ πάντα γέγονε παρ' αὐτοῦ, πάντως που καὶ ἕτερος παρὰ πάντα ἐστίν, ἕτερος δὲ κατὰ φύσιν, ἐπεὶ μήτε γενητός, μήτε μὴν ἐξ οὐκ ὄντων ἐστίν, ἀγένητος δὲ μᾶλλον καὶ ἀίδιος καὶ χρόνου παντὸς πρεσβύτατος καὶ τῶν ὄλων ἀρχή. Θεὸν μὲν οὖν ἕνα, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἤδει τε ὄντα σαφῶς ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, αὐτῷ τε καὶ μόνῳ τὴν καθαρὰν καὶ ἀβέβηλον ἐποιεῖτο λατρείαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ

καιρός εις ἐπίδοσιν αὐτῶ τῶν ὀρθῶς ἐγνωσμένων ἠκόνησε τὴν διάνοιαν, τότε δὴ, τότε τοὺς περὶ τῆς θεότητος λόγους ἰσχυρότερον ἐπαιδεύετο· οὐ γάρ τοι μόνον ὡς εἶς μὲν ἔστι Θεός, ἕτερος δὲ παρ' αὐτὸν οὐδεὶς διεμάνθανεν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐν ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ νοεῖται Τριάδι τὸ τῆς μιᾶς τε καὶ ἀκηράτου φύσεως πλήρωμα ὡς ἐν τύποις ἔτι, μονονουχὶ δὲ καὶ αἰσθητῶς, ἐδιδάσκετο. Διὰ ποίαν αἰτίαν; Ὅτι τοῖς ἄρτι κεκλημένοις εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ οὐκ ἐντριβῆ τοῖς ἐπ' αὐτῇ θεωρήμασι τὴν διάνοιαν ἔχουσιν, ἀπρόσιτόν πως εἶναι δοκεῖ καὶ ἔστιν ἀληθῶς τὸ φῶς τῆς θεοπτίας. Δεῖται γὰρ ἡ τοιάδε γνῶσις βεβηκότος τε νοῦ καὶ γεγυμνασμένου καὶ ὄξυ βλέπειν εἰδότος, καὶ προσέτι τούτοις προεισοικισαμένου τὴν πίστιν· κρηπὶς γὰρ αὕτη καὶ ἀκατάσειστος ὑποβάθρα τῶν περὶ τῆς θεότητος λόγων. Καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῖ λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας· Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνήτε.

1.25 Ὅτι δὲ δεῖ πάντως τῆς δι' αἰνιγμάτων παιδαγωγίας τοῖς ἄρτι προσβάλλουσι ταῖς οὕτως ἰσχυραῖς καὶ οἰονεὶ κατερρινισμέναις ἐννοίαις, ταῖς περὶ Θεοῦ δηλονότι, πῶς ἂν ἐνδοιάσειέ τις, οὐδὲ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν ἠγνοηκότων τὸ χρῆμα; Πορφύριος γοῦν, ἐπὶ παιδείᾳ κοσμικῇ δόξαν ἔχων παρ' ἐκείνοις οὐκ ἀγεννη, ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τῆς Φιλοσόφου ἱστορίας τοιοῦτόν τι φησι περὶ τῶν ὀνομασμένων σοφῶν, ἧτοι δοκησιοφίας ὑπόληψιν ἐσχηκότων· Μὴ δυνάμενοι γάρ, φησί, τὰ πρῶτα εἶδη καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς σαφῶς τῷ λόγῳ παραδοῦναι διὰ τε τὸ δυσπερινόητον αὐτῶν καὶ δυσέξοιστον παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς εὐσήμου διδασκαλίας χάριν, μιμησάμενοι τοὺς γεωμέτρους καὶ τοὺς γραμματιστάς· ὡς γὰρ οὗτοι, τὰς δυνάμεις τῶν στοιχείων καὶ αὐτὰ ταῦτα βουλόμενοι παραδοῦναι, παρεγένοντο ἐπὶ τοὺς χαρακτῆρας, τούτους λέγοντες ὡς πρὸς τὴν πρώτην διδασκαλίαν στοιχεῖα εἶναι, ὕστερον μὲντοι διδάσκουσιν ὅτι οὐχ οὗτοι στοιχεῖα εἰσιν οἱ χαρακτῆρες, ἀλλὰ διὰ τούτων ἐννοία γίνεται τῶν πρὸς ἀλήθειαν στοιχείων, καὶ οἱ γεωμέτραι, μὴ δυνάμενοι τὰσματοειδῆ λόγῳ παραστήσαι, παραγίνονται ἐπὶ τὰς διαγραφὰς τῶν σχημάτων, λέγοντες εἶναι τρίγωνον τότε, οὐ τοῦτο βουλόμενοι τρίγωνον εἶναι τὸ ὑπὸ τὴν ὄψιν ὑποπίπτον ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον, καὶ διὰ τούτου τὴν ἐννοίαν τοῦ τριγώνου παριστᾶσι· κάπιν τῶν πρώτων οὖν λόγων καὶ εἰδῶν τὸ αὐτὸ ἐποίησαν οἱ Πυθαγόρειοι· μὴ ἰσχύοντες λόγῳ παραστήσαι τὰσματοειδῆ καὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς, παρεγένοντο ἐπὶ τὴν διὰ τῶν ἀριθμῶν δήλωσιν, καὶ οὕτω τὸν μὲν τῆς ἐνότητος λόγον, καὶ τὸν τῆς ταυτότητος καὶ τῆς ἰσότητος, καὶ τὸ αἴτιον τῆς συμπνοίας καὶ τῆς συμπαθείας τῶν ὄλων καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος ἐν προσηγόρευσαν.

1.26 Οὐκοῦν ἐπειδήπερ δυσέξοιστὰ τέ ἐστι καὶ δυσέκφραστα καὶ οὐχ ἔτοιμα πρὸς τὸ καταθεῖν τὰ τῆς θεότητος ἴδια καὶ ἐξαίρετα, καὶ οἵπερ ἂν περὶ αὐτῆς γένοιτο λόγοι μικροὶ κομιδῆ καὶ κατόπιν ἰόντες τῆς ἀληθείας ἀλοῖεν ἂν, διὰ σχημάτων καὶ τύπων τῶν ἐναργεστέρων ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγματι τὰ περὶ αὐτῆς μανθάνομεν. Οὕτω φημὲν πεπαιδεῦσθαι τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ· γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ αὐτοῦ. Ὁφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκῆνης αὐτοῦ μεσημβρίας· ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκῆνης αὐτοῦ καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε· Κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθης τὸν παῖδά σου. Καὶ μεθ' ἕτερα· Εἶπε δέ, φησί, πρὸς αὐτόν· Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· Ἴδου ἐν τῇ σκῆνῃ. Εἶπε δέ· Ἐπαναστρέφων ἤξω πρὸς σε, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνὴ σου. Ἴδου δὴ μάλα σαφῶς ὥφθαι μὲν αὐτῷ φησι τὸν Θεόν, εἶναί γε μὴν τοὺς ἑωραμένους ἄνδρας τρεῖς,

προσθέοντα δὲ τὸν θεσπέσιον Ἀβραὰμ οὐχ ὡς τρισὶν εἶπεῖν· Κύριοι, εἰ εὖρον χάριν ἐναντίον ὑμῶν, μὴ παρέλθῃτε τὸν παῖδα ὑμῶν, Κύριον δὲ μοναδικῶς ὀνομάζοντα τοῦς τρεῖς, ὡς ἓνα παρ' ἑαυτῶ καταίρειν ἀξιοῦν, ἐπεὶ καὶ ὡς εἷς ὄντες οἱ τρεῖς ἔφασκον ὡς ἐκ προσώπου πάλιν ἑνός· Ποῦ Σάρρα ἡ γυνὴ σου; καὶ τὸ ἐπαναστρέφων ἤξω κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας. Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τοὺς ὀφθέντας αὐτῶ τρεῖς μὲν ὄντας καὶ ἰδιοσυστάτως ἕκαστον ὑφεστηκότας, τῶ γε μὴν λόγῳ τῆς ὁμοουσιότητος εἰς ἓνα συνειλημμένους καὶ τὰς διαλέξεις οὕτω ποιεῖσθαι σπουδάσαντας.

1.27 Ἄλλ' αἱ μὲν τῶν τοιούτων εἰκόνες ἀμυδραὶ πῶς εἰσι, καὶ πολὺ τῆς ἀληθείας ἠττώμεναι, πλὴν τὸ χρειῶδες ἔχουσιν εἰς χειραγωγίαν τὴν ἐπὶ γέ, φημι, τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον. Διανοίαις γε μὴν ταῖς καθαρωτάταις τὸ φῶς τῆς θεοπτίας εἰσδύεται καὶ ὡς ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀνιπτάμεθ' ὡς πρὸς τὰ αἰσθήσεως ἀνωτέρω καὶ λόγων τῶν ἐν ἡμῖν τὴν δύναμιν ὑπερκείμενα. Μία μὲν γάρ ἐστιν ὁμολογουμένως φύσις θεότητος ἢ ἐπὶ πάντας τε καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, κατευρύνεται δὲ νοητῶς εἰς ἀγίαν Τριάδα σεπτήν τε καὶ ὁμοούσιον εἷς τε Πατέρα φημι καὶ μέντοι καὶ τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Πλὴν εἰ καὶ ὑφεστήκασιν ἰδικῶς τῶν ὀνομασμένων ἕκαστον, τοῦτο ὑπάρχον κατὰ ἀλήθειαν ὅπερ εἶναι καὶ λέγεται, ἀλλ' ὅ γε τῆς ὁμοουσιότητος λόγος εἰς ἀπαραλλάκτον αὐτὰ συναγείρει φύσιν· γεγέννηται μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἔστιν ἐν αὐτῶ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς, ἐκπορεύεται δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἴδιον ὄν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ὁμοίως τοῦ Υἱοῦ· ἀγιάζει γὰρ δι' αὐτοῦ τὸ ἀγιάζεσθαι πεφυκὸς ὁ Πατήρ. Οὐκ ἠγνόηκε τοίνυν ὁ προπάτωρ Ἀβραὰμ τὸν ἐν ἀγίᾳ Τριάδι προσκυνούμενον, τὸν γῆς τε καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν ὄλων δημιουργὸν καὶ τὸ κατὰ πάντων ἔχοντα κράτος. Οἱ γε μὴν ἐξ αὐτοῦ γεγονότες, Ἰσαὰκ τέ φημι καὶ Ἰακώβ, πεφρονήκασιν οὐχ ἑτέρως, ἀλλὰ τῆς πατρῴας ἀρετῆς κατ' ἴχνος ἰόντες τῆς αὐτοῦ πίστεως γεγονάσι ζηλωταί. Καὶ γοῦν Μωσῆς ὁ μακάριος ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Κοσμογονίας τὰ περὶ αὐτῶν ἐξηγούμενος ὦφθαι μὲν φησι τῶ Ἰακώβ τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἐμπεδοῦντα δὲ πρὸς ἐλπίδας αὐτὸν ἀγαθὰς εἶπεῖν· Ἐγὼ εἶμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦ πατρός σου καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ. Ὁμολόγει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰακώβ λέγων· Ἐὰν δῶ μοι Κύριος ἄρτον φαγεῖν καὶ ἱμάτιον περιβαλέσθαι, καὶ ἔσται μοι Κύριος εἰς Θεόν.

1.28 Καὶ ταυτὶ μὲν ἀπόχρη περὶ αὐτῶν· χρῆναι δὲ φημι καὶ αὐτῶ λοιπὸν ἐπαφεῖναι τὸν λόγον τῶ θεσπεσίῳ Μωσεῖ. Ἐνα γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς διακηρύττει Θεόν, οὐκ ἠγνοηκὼς τὸν δι' οὗ τὰ πάντα παρήκται πρὸς γένεσιν, τὸν ζῶντά τε φημι καὶ ἐνυπόστατον Λόγον αὐτοῦ καὶ τὸ ἐν Θεῶ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ Πνεῦμα ζωοποιόν, τὸ δι' Υἱοῦ τῆ κτίσει πεμπόμενον· Ἐφη γὰρ ὅτι· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, κεφαλαιωδέστερον δὲ καὶ ὡς ἐν βραχεῖ τῶ λόγῳ τούτῳ γενεσιουργὸν τῶν ὄλων ἀποφήνας αὐτόν, ἐπεξεργάζεται τὸ διήγημα, καὶ δέδειχεν ὅτι διὰ ζῶντος Λόγου τοῦ κρατοῦντος πάντων Θεοῦ παρήχθη πρὸς ὑπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ, ζωογονεῖται δὲ καὶ ἐν Πνεύματι. Εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐγένετο οὕτως· καὶ ἐφ' ἐκάστου τῶν γεγονότων κατίδοι τις ἂν λέγοντα μὲν τὸν Πατέρα Γενηθήτω τότε τι τυχὸν ἢ τότε, παρακομίζοντα δὲ διὰ τοῦ Λόγου πρὸς γένεσιν ὅπερ ἂν βούληται μελλημοῦ δίχα παντός· ζῶν γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, κἂν εἰ κατανεύσειε μόνον, ἔστι τὸ δοκοῦν. Ἐφη δὲ ὅτι· Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· οὐκοῦν διαμνημονεύει καὶ μάλα σαφῶς Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, καὶ κατὰ τρόπους δὲ ἑτέρους ἐν ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι τὴν μίαν καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς διακηρύττει θεότητα. Ὅτε γὰρ δὴ

Σοδομίταις ἀφόρητα πεπλημμεληκόσιν ἐπηφίει τὸ πῦρ, ἔβρεξε, φησίν, ἐπὶ Σόδομα πῦρ καὶ θεῖον Κύριος παρὰ Κυρίου.

1.29 Ἀλλὰ γὰρ κάκεινο εἰς μέσον παρενεγκεῖν οἴμαί που, φαίην ἂν ἔγωγε, τῶν ὅτι μάλιστα λυσιτελεστάτων τοῖς ἐντευξομένοις. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς· Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, εἶτα μετὰ βραχέα· Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. Εἰκὼν γὰρ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ὁ Υἱός, πρὸς ὃν καὶ ἡμεῖς μεμορφώμεθα νοητῶς, καὶ τοῦτο ἐξαίρετον ἢ ἀνθρώπου φύσις πεπλούτηκε· ἔναστράπτει γὰρ αὐτῇ τὸ κάλλος τοῦ δημιουργήσαντος. Εἶτα τί φαίην ἂν οἱ τοῖς πρὸς ἡμῶν ἀντανιστάμενοι λόγοις, καὶ ὑποπλαττόμενοι μὲν τὴν εὐσέβειαν διὰ γε τοῦ συνομολογεῖν ὡς εἶη Θεὸς εἷς καὶ μόνος, οὐ μὴν ὅτι καὶ γεγέννηκεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν; Πρὸς τίνας ἔφη ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν; Ἄρ' οὐχὶ καταλογιεῖται τις ὡς αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν ἢ ἀγία τε καὶ ὁμοούσιος Τριάς τοὺς περὶ τούτων λόγους ποιεῖται, οἶον οὐκ ἀκατάσκεπτον τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν γενέσθαι παρὰ Θεῶ καταδειξάμενος θελήσαντος τοῦ πανσόφου Μωσέως, μονονουχὶ δὲ καὶ προβουλίῳς τετιμημένην; Σκέψεως μὲν γὰρ ἢ ἐνδοιασμοῦ καὶ ἐρεύνης τῆς ἐφ' ὅτῳ οὐκ ἂν ὁ θεῖος καὶ ἀκήρατος δεηθῆι νοῦς· ἅμα γὰρ τι βεβούληται καὶ τοῦτο ἐστὶν ὀρθῶς καὶ ἀδιαβλήτως ἔχον. Τετίμηται δέ, ὡς ἔφη, καὶ οἶον τισὶ προβουλίῳς ἢ ἀνθρώπου φύσις.

1.30 Ἀλλὰ γὰρ μηδὲ τοὺς τῶν ἀθέων ἀποσιγήσωμεν λόγους. Φαίην γὰρ ἂν ἴσως πρὸς ταῦτα εὐθύς· Οὐ γὰρ, ὡσπερ αὐτὸς οἶει καὶ φρονεῖν ἀξιῶς, τῷ ἰδίῳ Λόγῳ καὶ τῷ Πνεύματι λελάληκεν ὁ Πατήρ, ἀλλὰ τοῖς μετ' ἑαυτοῦ δευτέροις καὶ ἐν μείοσι οὔσι θεοῖς. Καίτοι πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς ὅτι καὶ τοῖς τὰ Ἑλλήνων φιλοσοφεῖν εἰωθόσιν ἕνα μὲν ἐδόκει Θεὸν εἶναι συνομολογεῖν τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν καὶ πάντων ἐπέκεινα κατὰ φύσιν, πεποιῆσθαι δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ παρήχθαι πρὸς γένεσιν ἐτέρους τινὰς θεοὺς, καθά φασιν αὐτοί, νοητούς τε καὶ αἰσθητούς; Καὶ γοῦν ἐναργέστατά φησιν ὁ Πλάτων· Ἔστιν οὖν κατ' ἐμὴν δόξαν διαιρετέον πρῶτον τί τὸ ὄν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γινόμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε. Τὸ μὲν οὖν γνώσει μετὰ λόγου περιληπτόν, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ ὄν, τὸ δὲ αὖ δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε. Ὅν μὲν γὰρ ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον τὴν ὑπερτάτην καὶ τοῦ πεποιῆσθαι κρείττονα κατονομάζει φύσιν, φημὶ δὲ δὴ τὸν τῶν ὄλων καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν· οὕτω γὰρ που καὶ αὐτὸς φησὶ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Τὸ δὲ γινόμενον, ὃν δὲ οὐδέποτε, τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παρενεχθὲν εἰς ὑπαρξιν ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀπερινοήτῳ δυνάμει τοῦ τότε τὸ σύμπαν τεχνουργήσαντος Θεοῦ. Ἄραρεν οὖν ὅτι καὶ μοι λίαν δέδεικται σαφῶς, οὐκ ἐκ μόνων τῶν παρ' ἡμῖν ἱερῶν Γραμμάτων ἀλλὰ καὶ δι' ὧν αὐτοὶ καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ἐγνώκασι, ὅτι πάντα παρήχθη παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ εἶναι, καὶ ἀσυμφυᾶ τοῖς γεγονόσιν αὐτὸς τὴν φύσιν ἀπεκληρώσατο. Ὑποκάθηται γὰρ καὶ ἔστι που πάντως ἐν μείοσι φυσικῶς τοῦ ποιῶντος τὸ ποιηθέν.

1.31 Ἐχοντος δὲ οὕτως ἡμῖν τοῦ περὶ τούτων λόγου, τί δὴ ἄρα φασὶν οἱ θεοῖς ἐτέροις ὑποτοπήσαντες τὸν τῶν ὄλων φάναι Θεόν· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν; Εἰ μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὴν τῶν κτισμάτων εἰκόνα τὸ λογικὸν ἐπὶ γῆς ζῶον ἠθέλησε πλαστοουργεῖν, τί τὸ οἰκεῖον αὐτοῖς συνεισκομίζει πρόσωπον, ποιήσωμεν λέγων καὶ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν; Εἰ δὲ δὴ πρὸς τὸ ἑαυτοῦ καὶ μόνου θεοπρεπέστατον κάλλος διαμορφουῖσθαι δεῖν ἐδοκίμαζε, τί συνεισδέχεται τὴν ἐτέρων μίμησιν, ἥτοι τὸ εἶδος, ἢ ὅπως ἂν τις τὰ περὶ τούτων εὖ λέγοι; Οὐ γὰρ ἐν ταυτότητι

φύσεως καὶ ὑπεροχῆς καὶ ἀξίας καταλογισθεῖεν ἂν δημιουργός τε καὶ κτίσις, γενετὴ καὶ ἀγέννητος φύσις, ἄφθαρτος καὶ ὑπὸ φθοράν, εἴπερ ἔστιν οὐ διεψευσμένως εἰπεῖν ὅτι πάντη καὶ πάντως τὸ ἐν γενέσει νοούμενον ὑποκέοιτο ἂν καὶ τῷ καταφθεῖρεσθαι δεῖν.

1.32 Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος ταῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίαις πρὸς τὰ ἐσόμμενα βλέπων προενόησε τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ τίνα τρόπον ἐρῶ· ἐπειδὴ γὰρ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τουτέστιν ἐν ὁμοουσίῳ νοεῖται Τριάδι ἢ μία καὶ ἄφραστος καὶ ἀπερινόητος τοῦ Θεοῦ φύσις, ἵνα μὴ τις, ἐκ τῆς πολλῆς ἄγαν ἀβελτηρίας ἐφ' ἃ μὴ προσῆκε παρενηνεγμένος, κατ' εἰκόνα μὲν λέγοι καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον πεποιῆσθαι, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῦ Υἱοῦ ἦν δὲ δήπου καὶ τὸ ἔμπαλιν ὑπονοεῖν εἰκός, καὶ φάναι μὲν καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Υἱοῦ γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, οὐ μὴν ἔτι καὶ τοῦ Πατρὸς, προαναθρήσας, ὡς ἔφην, τὰς ἔσθ' ὅτε παρά τινων ἐσομένας εὐρεσιλογίας, αὐτὴν ἔφη τὴν ἁγίαν Τριάδα πρὸς ἑαυτὴν εἰπεῖν· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἵνα πρὸς ὅλην γε νοῆται μεμορφωμένος, δηλονότι νοητῶς, τὴν ἀπόρρητον τῆς θεότητος φύσιν. Οἱ δέ, καίτοι δοκησιοσοφῶντες ἄγαν, ὕθλους εἶναι τινὰς οἴονται ταυτί, καὶ διὰ πλείστην ὄσσην ἐμβροντησίαν ἀπρόσβλητον τῆς ἀληθείας ἔχοντες τὸ φῶς, ψευδωνύμοις τισὶ καὶ νόθοις θεοῖς εἰπεῖν αὐτὸν ἴσως διατείνονται τὴν φωνήν. Καίτοι πῶς οὐ περινοεῖν ἄξιον ὡς οὐκ ἂν ὁ φύσει δημιουργός τῆς ἑαυτοῦ δόξης καὶ ὑπεροχῆς τὸ ὑπερφερὲς ἀξίωμα τῆ τῶν γεννητῶν ἐχαρίζετο φύσει; Καὶ οὔτι πού φαμεν βασκῆναντα πόθεν; , ἀλλ' ὅτι τῶν πεπονημένων ἢ φύσις οὐκ ἂν ἀφίκοιτό ποτε πρὸς τὴν τῶν θείων ἀξιωματῶν ὑπεροχὴν, οὐδ' ἂν, οἶμαί, τι καταπλουτήσειε, καὶ τοῦτο οὐσιωδῶς, τῶν ὅ τι μάλιστα μόνη τε καὶ ἰδικῶς τῆ ἀφράστῳ φύσει προσπεφυκῶτων.

1.33 Ἐκτοπον δὲ καὶ ἐτέρως τὸ θεοῖς ἐτέροις εἰπεῖν οἶεσθαι τὸν τῶν ὅλων βασιλέα καὶ κύριον· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Τί γὰρ δὴ καὶ πεπονθῶς συνεργάτας ὡσπερ καὶ συλλήπτορας οἰονεῖ τινὰς ἐποιεῖτο ἐπὶ μόνῃ τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ, καίτοι τὴν ἄλλην ἅπασαν κτίσιν ἀποσχεδιάσας, Ἄγγέλους δὴ λέγω καὶ Κυριότητας, Ἀρχάς, Ἐξουσίας, Δυνάμεις νοεράς, οὐρανόν τε καὶ γῆν, ἥλιον καὶ σελήνην, ἄστρα καὶ φῶς, καὶ συλλήβδην ἅπαντα τὰ τε ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς; Ἄρα γὰρ ἐκεῖνο φαίη τις ἂν ὡς τὸ ἀναλκι παθῶν, ἦγουν ἀποχρῶσαν οὐκ ἔχων ἐνέργειαν τὴν εἰς γε τουτὶ συνεισδέχεται τοὺς ἐπικουρήσοντας; Καίτοι πῶς οὐ τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἔγκλημα γένοιτο' ἂν τισὶν τὸ ὧδε ἐλέσθαι φρονεῖν; Πανσθενὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ αὐτοτελὲς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν, καὶ οὐδὲν ἀνήνυτον αὐτῷ. Λῆρον δὴ οὖν τὸν ἔν γε τούτοις ἀφέντες, ἐπ' ἐκεῖνῳ ἴωμεν, ὡς χρή συνομολογεῖν ἐν ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι τὸ τῆς ἀφράστου θεότητος νοεῖσθαι πλήρωμα, μεμορφώμεθα δὲ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀκριβεστάτην εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, τουτέστι πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς τὸ θεῖον αὐτοῦ κάλλος ἐνσημαίνεται διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ γὰρ ἔστιν ἐν ἡμῖν, ὡς αὐτὸς ὁ Υἱός· Τὸ γὰρ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

1.34 Οὕτως ἡμᾶς ὁ πάνσοφος ἀληθῶς μεμυσταγώγηκε Μωσῆς, καὶ οὐχ ἕτερα τίνα παρ' αὐτὸν πεφρονήκασιν οἱ μετ' αὐτὸν γεγονότες ἅγιοι προφηταὶ καὶ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελισταί. Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐν πᾶσι τῆς θεολογίας ὁράται τρόπος, καὶ οὐκ ἂν τις εὔροι κατὰ τι γοῦν ὅλως ἀλλήλοις μεμαχημένους. Θεοκλυτήσαντες γὰρ ἀληθῶς τὰ ἐξ ἐνὸς λαλοῦσι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ πρὸς γε τοῦτο ἡμᾶς ἐνδοιάζειν οὐκ ἔῃ σαφέστατα λέγων ἐν αὐτοῖς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός· Οὐχ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Τὴν τοίνυν ἄνωθεν καὶ ἐκ τῶν ἁγίων πατέρων καταβαίνουσιν εἰς ἡμᾶς περὶ Θεοῦ δόξαν ἀπαρα σῆμον ἔχοντες, ἐπ' αὐτῇ καυχώμεθα καὶ οὐχὶ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ ὡς αὐτοῖς μᾶλλον

προσήκουσαν καταχωρεῖν εἰθίσμεθα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· καταλογιζόμεθα δὲ καὶ ἑαυτοὺς ἐν τέκνοις τοῦ Ἀβραάμ. Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν οἱ κατ' ἐπαγγελίαν υἱοί, καὶ ἀναπέσει γράφων ὁ Παῦλος· Οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραήλ, οὐδὲ ὅτι εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ πάντως τέκνα, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα. Πλεῖστα μὲν οὖν ὅσα τοῖς εἰρημένοις ἐπενεγκεῖν περὶ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας καὶ ἀμωμήτου δόξης ἦν ἐπὶ τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ πεποιήμεθα, χαλεπὸν οὐδέν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὄροις τοῖς καθήκουσι τῶν θεωρημάτων ἕκαστα ἀπονέμειν ἡμᾶς ὁ λόγος ἀναπέθει τῆς εὐτεχνίας, ἐκεῖνα τέως παρὲς τετράψομαι μᾶλλον ἐπὶ γε τὸ δεῖν εἰπεῖν τὰ Ἑλλήνων, πολυπραγμονῆσαί τε τὰ παρ' αὐτοῖς καὶ τῆς ἐκάστου δόξης ἀκριβῆ ποιῆσθαι τὴν βάσανον.

1.35 Ὅρφέα μὲν οὖν τὸν Οἰάγρου δεισιδαιμονέστατόν φασι γενέσθαι τῶν ἄλλων καὶ φθάσαι μὲν τὴν Ὀμήρου ποιήσιν, ἅτε δὴ καὶ ἐν χρόνοις ὄντα πρεσβύτερον, ὥδᾶς δὲ καὶ ὕμνους τοῖς ψευδωνύμοις ἐξυφῆναι θεοὺς καὶ οὐκ ἀθαύμαστον ἐπὶ τούτῳ τὴν δόξαν ἐλεῖν, εἶτα τῶν ἑαυτοῦ δογμάτων κατεγνωκότα, συνέντα τε ὅτι μονονουχὶ τὴν ἀμαξιτὸν ἀφείκει ἐν ἐκβολῇ γέγονε τῆς εὐθείας ὁδοῦ μεταφοιτῆσαι πρὸς τὰ βελτίω καὶ τοῦ ψεύδους ἀνθελέσθαι τὴν ἀλήθειαν, φάναι τε οὕτω περὶ Θεοῦ· Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι Πάντες ὅμως· σὺ δ' ἄκουε, φαεσφόρου ἔκγονε Μήνης Μουσαῖ'· ἔξερέω γὰρ ἀληθέα· μηδέ σε τὰ πρὶν Ἐν στήθεσσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρση. Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε, Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε Ἀτραπιτοῦ, μῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα· Εἰς ἐστ' αὐτογενής, ἐνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται, Ἐν δ' αὐτὸς αὐτοῖς περιγίνεται· οὐδέ τις αὐτὸν Εἰσοράα θνητῶν, αὐτὸς δὲ γε πάντας ὄραται. Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· Αὐτὸς γὰρ χάλκειον ἐς οὐρανὸν ἐστήρικται Χρυσέω εἰνὶ θρόνῳ, γαίη δ' ἐπὶ ποσὶ βέβηκε· Χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος Ὠκεανοῖο Πάντοθεν ἐκτέτακεν· περὶ γὰρ τρέμει οὖρα μακρά, Καὶ ποταμοί, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης. Ἔνα τοίνυν, καὶ τοῦτον αὐτογέννητον, διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πάντας ὀνομάζει Θεόν, καὶ θρόνον μὲν αὐτῷ φησὶν εἶναι τὸν οὐρανόν, κείσθαι γε μὴν ὑπὸ πόδας τὴν γῆν, τὸ ἀπεριόριστον, οἶμαι, τούτῳ τῆς ἀκηράτου φύσεως κατασημῆναι θέλων, καὶ τὸ διὰ πάντων ἦκειν αὐτὴν καὶ πάντα πληροῦν· ὅτι δὲ τοῦ παντὸς περιδράττεται ὑπεμψήνειεν ἂν τὸ καὶ αὐτοῖς τοῖς τοῦ Ὠκεανοῦ τέρμασι περιτετάσθαι τὴν χεῖρα, τρεμόντων καὶ ὄρων καὶ θαλάσσης καὶ ἀπαξαπλῶς τοῦ κόσμου παντός. Ὡς γὰρ φησὶν ἡ θεόπνευστος Γραφή· Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα σεῖται καὶ τρέμει. Τὰ μὲν οὖν Ὅρφεως ἐν τούτοις.

1.36 Ὅμηρον δὲ τῶν ποιητῶν ἄριστον φαίη ἂν, οἶμαι, τὶς ὀλίγα διενεγκεῖν τῶν ἐν σκηναῖς ὀρχουμένων· τοὺς μὲν γὰρ φασὶν οἱ φιλοθεάμονες, σχήμασί τε καὶ νεύμασι τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις εἰδοποιεῖν εἰωθότας, αὐτὰ δοκεῖν τοῖς ὄρωσι μονονουχὶ παρόντα δεικνύειν τὰ πράγματα· ὁ δὲ μεμελέτηκε θεοποιεῖν ἀρετὰς καὶ κακίας, καὶ τὰ τοῦ κόσμου μέρη, καὶ αὐτὴν δὲ τῶν στοιχείων τὴν φύσιν. Καὶ γοῦν ἀντενηνέχθαι τοὺς θεοὺς ἀλλήλοις φησὶν ἐν Ἰλίῳ ποτέ, καὶ τίνες τίσιν οἱ ἀντεξάγοντες διαγορεύει σαφῶς· Ἦ τοι μὲν γὰρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος Ἴστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος, ἔχων ἰὰ πτερόεντα· Ἄντα δ' Ἐνυαλίῳ θεᾷ γλαυκῶπις Ἀθήνη· Ἥρη δ' ἀντέστη χρυσηλάκατος κελαδεινὴ Ἄρτεμις ἰοχέαιρα, κασιγνήτη Ἐκάτοιο· Λητοῖ δ' ἀντέστη σῶκος ἐριούνιος Ἐρμῆς· Ἄντα δ' ἄρ' Ἠφαίστοιο μέγας ποταμὸς βαθυδίνης. Ἄθρει δὴ οὖν ἐν τούτοις, καὶ μάλα σαφῶς, τὰς ἀρετὰς αὐτὸν ταῖς κακίαις ἀντεγειρομένης τρόπον τινὰ καταδειξάει σπουδάζοντα. Ἄρεα μὲν γὰρ ὡς ἄφρονά τε καὶ μεμνηότα, καὶ πρὸς γε τούτῳ καὶ ἀλλοπρόσαλλον ἀποκαλεῖν ἔθος τοῖς Ἑλλήνων ποιηταῖς, Ἀθηναῖν δὲ κερδίστην τε καὶ

ποικιλομήτην, Λητώ δὲ ὁμοίως τὴν λήθην ὑπονοεῖν, Ἑρμῆν δὲ μνήμην τε καὶ λόγον. Εἶτα φυσιολογίας ἄπτεται καὶ τὴν τῶν στοιχείων διαφορὰν πρὸς ἄλληλα ἐξηγεῖται λέγων· Ἦ τοι μὲν γὰρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος Ἴστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος ἔχων ἰὰ πτερόεντα· Ἦρη δ' ἀντέστη χρυσηλάκατος κελαδεινὴ ... Ἄντα δ' ἄρ' Ἐφαιστόιο μέγας ποταμὸς βαθυδίνη. Κάνταῦθα γὰρ μοι δοκεῖ Ποσειδῶνα μὲν εἰπεῖν τὴν ὑγρὰν οὐσίαν, Ἀπόλλωνα δὲ τὸν ἥλιον, καὶ Ἦραν τὸν ἄερα, χρυσηλάκατον δὲ κελαδεινὴν τὴν σελήνην, Ἐφαιστόν τε τὸ πῦρ, τὸν δὲ γε ποταμὸν ὡς ἐν τάξει δέχεσθαι τοῦ ψυχροῦ.

1.37 Ἄλλ' εἰ καὶ πολὺ λίαν παρ' αὐτῷ τὸ φιλόμυθον, ἄλλ' οὖν οὐκ ἡγνοηκότα παντελῶς εὐρήσομεν τὴν ἀλήθειαν· ἔφη γὰρ που πάλιν· ... οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτός, Γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἠβῶνonta ... Οὐ γὰρ πού φησιν εἰ καὶ θεῶν τις ὑπόσχοιτό μοι τοῦ μὲν γήρως τὴν ἀπεμπολήν, παλινάγρετον δὲ τὴν νεότητα· τετήρηκε δὲ τὸ χρῆμα μόνω τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ, μόναις ἀνατιθεὶς ταῖς αὐτοῦ δυνάμεις τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν ἀμογητί, καὶ τὰ ἐλπίδος ἐπέκεινα καὶ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς. Οὐδ' εἴ μοι φησὶν ὑποσταίη θεὸς αὐτός· τὸ γὰρ τοι Θεὸς αὐτός οὐκ ἐφ' ἓνα τῶν ἐν μύθοις πεπλασμένων τινά, αὐτὸν δὲ δὴ μόνον κατασημήνειεν ἂν τὸν ἀληθῶς ὄντα Θεόν. Ἄλλ' Ὀμήρω μὲν ὠδὶ φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐδόκει, ἴωμεν δὲ καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἤδη τοὺς σοβαροὺς καὶ κατωφρυωμένους, δοκησιοφίας τε δόξαν λαχόντας οὐκ ἀγεννή παρά γε τοῖς Ἑλλήνων παισὶ.

1.38 Πορφύριος μὲν οὖν, ὁ πικροὺς ἡμῶν καταχέας λόγους, καὶ τῆς Χριστιανῶν θρησκείας μονονουχὶ κατορχούμενος, τοὺς ὠνομασμένους σοφούς, τὸν ἀριθμὸν ὄντας ἑπτὰ, τὴν τοιάνδε κλήσιν ἀρπάσαι φησὶν ἐξ αἰτίας τοιαύδε· γράφει δὲ οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς Φιλοσόφου ἱστορίας· Ἐννέα δὲ ὄντων, ἑπτὰ κληθῆναι σοφούς ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Ἀλιέως βόλον νεανίσκοις ἀποδομένου ἰχθύων, συνέβη χρυσοῦν τρίποδα ἐν τῷ βόλῳ εὐρεθῆναι· τοῦ δὲ ἀλιέως ἰχθύς, ἀλλὰ μὴ τρίποδα πεπρακέναι λέγοντος, καὶ τῶν νεανίσκων εἰς τὴν αὐτῶν τύχην ἀναφερόντων τὴν εὐρησιν, ἔδοξε τῷ Θεῷ τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαι· τοῦ δὲ χρήσαντος διδόναι τὸν τρίποδα τῷ σοφῷ, Θάλητι πρώτῳ ὁ τρίπους προσηνέχθη, ὁ δὲ πρὸς Βίαντα ἀπέπεμψεν, ἐκεῖνον φάμενος εἶναι τὸν σοφόν· ὁ δὲ πρὸς ἕτερον πέμπει, κάκεῖνος πρὸς ἄλλον, ἕως εἰς τοὺς ἑπτὰ τοῦ τρίποδος ἐκπεριαχθέντος καὶ πάλιν ὑποστρέψαντος ἐπὶ τὸν πρῶτον, ἔδοξεν ἀναθεῖναι τῷ Θεῷ· τοῦτον γὰρ εἶναι πάντων τὸν σοφώτατον. Ὅποιαί τοίνυν αὐτῶν αἰ δόξαι γεγόνασιν, ἐπὶ καιροῦ λελέξεται πρὸς ἡμῶν· Θάλης μὲν οὖν ὁ Μιλήσιος νοῦν τοῦ κόσμου φησὶν εἶναι τὸν θεόν, Δημόκριτος δὲ ὁ Ἀβδηρίτης συμφέρεται κατὰ τι, προσεπάγει δέ τι καὶ ἕτερον· νοῦν μὲν γὰρ εἶναι τὸν θεὸν ἰσχυρίζεται καὶ αὐτός, πλὴν ἐν πυρὶ σφαιροειδεῖ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν. Ἀναξίμανδρος δὲ οἶμον ὥσπερ ὀλοτρόπως ἐτέραν ἰὼν θεὸν διορίζεται εἶναι τοὺς ἀπείρους κόσμους, οὐκ οἶδ' ὅ τι λέγων.

1.39 Ὁ δὲ πλείστην ἔχων καὶ οὐκ ἔξω θαύματος εἰς βασάνους ἐννοιῶν τὴν δεινῶσιν, τὸν Ἀριστοτέλη λέγω τὸν Σταγειρίτην, τὸν Πλάτωνος φοιτητὴν, εἶδος μὲν χωριστὸν ὀνομάζει τὸν θεόν, ἐπιβῆναι δὲ διατείνεται τῇ τοῦ παντὸς σφαίρα. Καὶ μὴν καὶ οἱ καλούμενοι στωϊκοὶ θεὸν εἶναί φασι πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον ἐπὶ γενέσει κόσμου. Γεγράφασι δὲ περὶ τούτων Πλούταρχος τε καὶ ἕτεροι τῶν παρ' αὐτοῖς λογάδων, καὶ ὁ θρασὺς καθ' ἡμῶν Πορφύριος. Ἄρ' οὖν οὐ διάφοροι μὲν ἀλλήλοις εἰσὶ, στοχασταὶ δὲ μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας διαγνώμονες οἱ πολυτρόποις οὕτω δόξαις καταμεθύοντες; Καίτοι τοὺς ἀληθῶς τε καὶ ἀπλανῶς ἐγνωκότας κατ' οὐδένα τρόπον ταῖς ἀλλήλων ἐννοίαις ἐχρῆν ἀντιφέρεσθαι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἔνεστιν ἰδεῖν. Ἄλλ' ἐρεῖ πρὸς τοῦτο, οἶμαί, τίς· τί οὖν, ὦ τᾶν; Οὐ γὰρ αἰρέσεις εἰσὶ πολλαὶ καὶ παρ' ὑμῖν

αὐτοῖς, καὶ κατασχίζονται τινες εἰς τὸ ἕτερά τε καὶ ἕτερα φρονεῖν καὶ λέγειν; Ἄλλ' οἵ γε, ὧ βέλτιστε, φαίην ἂν τῶν ἱερῶν ἡμῖν δογμάτων πρῶτοί τε καὶ ἐν ἀρχαῖς διδάσκαλοι γεγονότες ὁμολογοῦσιν ἀλλήλοις ἅπαντες, καὶ τοῖς πρῶτοις συμβαίνουσιν οἱ διὰ μέσου καὶ τελευταῖοι. Οὐ γὰρ ἕτερα ὁ Μωσῆς πεφρόνηκεν, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν μαχόμενα τοῖς αὐτοῦ δεδιδάχασιν, ἀλλ' εἷς, ὡς ἔφην, παρὰ πάντων περὶ Θεοῦ λόγος μέχρι τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν.

1.40 Ἔνα γὰρ πάντες ὁμολογοῦσι τὸν ἐπὶ πάντας καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσι Θεόν, ἄναρχόν τε καὶ ἀίδιον, ἀγέννητον, ἄφθαρτον, ζῶν καὶ ζωοποιόν, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ποιητὴν καὶ συλλήβδην ἀπάντων τῶν ἐν αὐτοῖς. Εἰ δὲ δὴ τινες τῶν μετ' ἐκείνους, οὐ συνέντες τὰ αὐτῶν, διημαρτήκασιν τάληθοῦ, οὐκ ἐκείνοις μᾶλλον, ἔψεται δὲ τούτοις κατὰ γε τὸν ὀρθῶς ἔχοντα λογισμὸν ἢ τοῦ πεπλανῆσθαι γραφή. Εἰ μὲν οὖν οἱ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς ἀβελτηρίας εὐρεταὶ καὶ τῶν ἀνοσίων δογμάτων καθηγηταὶ γεγονότες ταῖς ἀλλήλων συνηνέχθησαν δόξαις, δεικνύτωσαν καὶ πεπαύσομαι. Εἰ δὲ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ πρῶτοι διάφοροί τε εἰσι καὶ ἑτερογνώμονες, πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργῆς ὡς ἔξω βαίνουσιν τρίβου τῆς ἐπ' εὐθύ, καὶ πεπλάνηνται; Εἰ γὰρ δὴ βούλοιτό τις εὖ μάλα διαμαθεῖν τὸν ὀρθῶς τε καὶ ἀκιβδήλως ἔχοντα λόγον περὶ τοῦ πάντων ἐπέκεινα Θεοῦ, τὴν τίνος ἂν εἰσδέξεται δόξαν καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι σκοποῦ; Θάλης μὲν γὰρ καὶ Ἀναξίμανδρος, ἕτεροί τε ὦν ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, εἰκὴ πεφλυαρηκότες ἀλοῖεν ἂν. Πυθαγόρας δὲ καὶ Πλάτων, διατετριφότες ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πολλοῖς τοῖς αὐτόθι περιτυγχάνοντες, ἄτε δὴ φιλομαθεστάτω τε ὄντε καὶ φιλοῖστορε, οὐκ ἠγνοησάτην τὴν Μωσέως ἀρετὴν· ἦν γὰρ Αἰγυπτίοις τὰ κατ' αὐτὸν οὐκ ἐν μετρίῳ θαύματι. Ἐντεῦθεν οἶμαι τὸν περὶ Θεοῦ λόγον οὐκ ἀκόμψως ἐκμεμαθηκότας ἐπιεικέστερόν πως παρὰ τοὺς ἄλλους τὰ περὶ αὐτοῦ δοξάσαι καὶ μὴν καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν. Εὐρήσομεν δὲ καὶ τῶν Ἀθήνησι τινὰς τοῖς παρ' αὐτῶν εὖ ἔχειν ὑπείλημμένοις συνηνεγμένους.

1.41 Οἶμαι δὲ δεῖν ἀξιῶσαι λόγου καὶ μνήμης τὸν Αἰγύπτιον Ἑρμῆν, ὃν δὴ καὶ Τρισεμέγιστον ὠνομάσθαι φασί, τετιμηκότων αὐτὸν τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καί, καθά τισι δοκεῖ, τῷ ἐκ Διὸς καὶ Μαίας μυθολογουμένῳ γενέσθαι παρεικαζόντων αὐτόν· οὐτοσί τοιγαροῦν ὁ κατ' Αἴγυπτον Ἑρμῆς, καίτοι τελεστής ὢν καὶ τοῖς τῶν εἰδώλων τεμένεσι προσιζήσας ἀεὶ, πεφρονηκῶς εὐρίσκεται τὰ Μωσέως, εἰ καὶ μὴ εἰς ἅπαν ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους· ὠφέληται γὰρ καὶ αὐτός. Πεποίηται δὲ καὶ τούτου μνήμην ἐν ἰδίαις συγγραφαῖς ὁ συντεθεικῶς Ἀθήνησι τὰ ἐπίκλην Ἑρμαϊκὰ πεντεκαίδεκα βιβλία· γράφει δὲ οὕτως ἐν τῷ πρώτῳ περὶ αὐτοῦ, εἰσκεκόμικε δὲ τινὰ τῶν ἱερουργῶν λέγοντα· Ἴν' οὖν ἔλθωμεν εἰς τὰς ὁμοίας, ἄρ' οὐχὶ καὶ τὸν ἡμέτερον Ἑρμῆν ἀκούεις τὴν τε Αἴγυπτον εἰς λῆξιν καὶ κληροῦς ἅπασαν τεμεῖν, σχοίνῳ τὰς ἀρούρας καταμετροῦντα, καὶ διώρυχας τεμέσθαι ταῖς ἐπαρδεύσεσι, καὶ νομοὺς θεῖναι, καὶ τὰς χώρας ἀπ' αὐτῶν προσειπεῖν, καὶ καταστήσασθαι τὰς συναλλάξεις τῶν συμβολαίων, καὶ νεωστὶ φύσασθαι κατάλογον τῆς τῶν ἄστρον ἐπιτολῆς, καὶ βοτάνας τεμεῖν, καὶ πρὸς γε ἀριθμοὺς καὶ λογισμοὺς καὶ γεωμετρίαν ἀστρονομίαν τε καὶ ἀστρολογίαν, καὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν ἅπασαν εὐρόντα παραδοῦναι. Ποιήσομαι τοίνυν τῶν ἐκάστου δοξῶν τὴν ἀφήγησιν, μεμνήσομαι δὲ καὶ ἐτέρων οὐκ ἀθαύμαστον παρ' αὐτοῖς ἐπὶ παιδείᾳ λαχόντων ὄνομα· χρῆναι δὲ φημι τοὺς ἐντευχομένους φιλομαθέστατα μᾶλλον ἢ γοῦν ἀψικόρως ἔχοντας τοῖς γεγραμμένοις προσβαλεῖν.

1.42 Πυθαγόρας γοῦν φησιν· Ὁ μὲν θεὸς εἷς, αὐτὸς δὲ οὐχ ὡς τινες ὑπονοοῦσιν ἐκτὸς τὰς διακοσμήσις, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὅλος ἐν ὄλῳ τῷ κύκλῳ ἐπισκοπῶν πάσας γενεάς

ἔστι, κρᾶσις ὧν τῶν ὅλων αἰώνων, καὶ φῶς τῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἔργων, ἀρχὰ πάντων, ἐν οὐρανῷ φωστήρ, καὶ πάντων πατήρ, νοῦς καὶ ψύχωσις τῶν ὅλων, κύκλων πάντων κίνασις. Ἴδου δὴ σαφῶς ἓνα τε εἶναι λέγει τὸν τῶν ὅλων Θεόν, καὶ πάντων ἀρχήν, ἐργάτην τε τῶν αὐτοῦ δυνάμεων, φωστήρα καὶ ψύχωσιν ἥτοι ζωοποίησιν τῶν ὅλων, καὶ κύκλων πάντων κίνησιν· αὐτοκίνητον γὰρ οὐδέν, παρήκται δὲ τὰ πάντα παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι κίνησιν λαχόντα φαίνεται. Ὁ δὲ Πλάτων ὧδέ πη φθέγγεται· Τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ πάντος εὐρεῖν τε ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντα ἐξαιρεῖν ἀδύνατον. Ὁρθῶς δὴ μάλα· Δόξα γὰρ Κυρίου κρύπτει λόγον, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ πᾶς περὶ αὐτοῦ λόγος ἀσθενεῖ καὶ τῆς ἀξίας κατόπιον ἔρχεται· ἔστι γὰρ ἀπάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, βλέπομεν δὲ δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὰ περὶ αὐτοῦ, καθά φησιν ὁ πάνσοφος Παῦλος.

1.43 Πορφύριος δὲ φησιν ἐν βιβλίῳ τετάρτῳ Φιλοσόφου ἱστορίας δοξάσαι τε τὸν Πλάτωνα καὶ μὴν καὶ φράσαι πάλιν περὶ ἐνὸς θεοῦ, ὄνομα μὲν αὐτῷ μὴδὲν ἐφαρμόττειν μὴδὲ γινῶσιν ἀνθρωπίνην αὐτὸν καταλαβεῖν, τὰς δὲ λεγομένας προσηγορίας ἀπὸ τῶν ὑστέρων καταχρηστικῶς αὐτοῦ κατηγορεῖν. Εἰ δὲ ὅλως ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ὀνομάτων χρή τι τολμῆσαι λέγειν περὶ αὐτοῦ, μᾶλλον τὴν τοῦ ἐνὸς προσηγορίαν καὶ τὴν τὰγαθοῦ τακτέον ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ἐν ἐμφαίνει τὴν περὶ αὐτοῦ ἀπλότητα καὶ διὰ τοῦτο αὐτάρκειαν· χρήζει γὰρ οὐδενός, οὐ μερῶν, οὐκ οὐσίας, οὐ δυνάμεων, οὐκ ἐνεργειῶν, ἀλλ' ἔστι πάντων τούτων αἴτιος, τὰγαθὸν δὲ παρίστησιν ὅτι ἀπ' αὐτοῦ πᾶν ὃ τί περ ἀγαθὸν ἐστίν, ἀπομιμουμένων κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἄλλων τὴν ἐκείνου, εἰ χρή φάναι, ιδιότητα καὶ δι' αὐτῆς σωζομένων. Ὁ δὲ τρισμέγιστος Ἑρμῆς οὕτω πῶς φησι· Θεὸν νοῆσαι μὲν χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν· τὸ γὰρ ἀσώματον σώματι σημῆναι ἀδύνατον, καὶ τὸ τέλειον τῷ ἀτελεῖ καταλαμβάνεσθαι οὐ δυνατόν, καὶ τὸ αἴδιον τῷ ὀλιγοχρονίῳ συγγενέσθαι δύσκολον· τὸ μὲν γὰρ αἰεὶ ἔστι, τὸ δὲ παρέρχεται, καὶ τὸ μὲν ἀληθές ἐστι, τὸ δὲ ὑπὸ φαντασίας σκιάζεται. Ὅσω οὖν τὸ ἀσθενέστερον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τὸ ἔλαττον τοῦ κρείττονος διέστηκε, τοσούτῳ τὸ θνητὸν τοῦ θείου καὶ ἀθανάτου. Εἴ τις οὖν ἀσώματος ὀφθαλμός, ἐξερχέσθω τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ καλοῦ, καὶ ἀναπτῆτω, καὶ αἰωρηθῆτω, μὴ σχῆμα, μὴ σῶμα, μὴ ἰδέας ζητῶν θεάσασθαι, ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ τούτων ποιητικόν, τὸ ἥσυχον, τὸ γαληνόν, τὸ ἐδραῖον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ αὐτὸ πάντα καὶ μόνον, τὸ ἐν, τὸ αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ, τὸ ἑαυτῷ ὅμοιον, ὃ μῆτε ἄλλῳ ὅμοιον ἐστι, μῆτε ἑαυτῷ ἀνόμοιον.

1.44 Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Μὴδὲν οὖν περὶ ἐκείνου πώποτε τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀγαθοῦ ἐννοούμενος ἀδύνατον εἶπης· ἢ πᾶσα γὰρ δύναμις αὐτός ἐστι, μὴδὲ ἐν τινι αὐτὸν διανοηθῆς εἶναι, μὴδὲ πάλιν κατεκτός τις· αὐτός γὰρ ἀπέραντος ὧν πάντων ἐστὶ πέρασ, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐμπεριεχόμενος πάντα ἐμπεριέχει. Ἐπεὶ τίς διαφορὰ ἐστὶ τῶν σωμάτων πρὸς τὸ ἀσώματον, καὶ τῶν γενητῶν πρὸς τὸ ἀγένητον, καὶ τῶν ἀνάγκη ὑποκειμένων πρὸς τὸ αὐτεξούσιον, ἢ τῶν ἐπιγείων πρὸς τὰ ἐπουράνια, καὶ τῶν φθαρτῶν πρὸς τὰ αἴδια; οὐχ ὅτι τὸ μὲν αὐτεξούσιον ἐστὶ, τὸ δὲ ἀνάγκη ὑποκείμενον, τὰ δὲ κάτω ἀτελεῖ ὄντα φθαρτά ἐστιν; Ἀλλὰ μὴν καὶ Σοφοκλῆς οὕτω φησὶ περὶ θεοῦ· Εἰς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἐστὶν θεός, Ὅς οὐρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακράν, Πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, κἀνέμων βίας· Ἐθνητοὶ δὲ πολλοί, καρδίᾳ πλανώμενοι Ἰδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχάς, Θεῶν ἀγάματ' ἐκ λίθων τε καὶ ξύλων, Ἡ χρυσοτεύκτων ἢ Ἐλεφαντίνων τύπους, Θυσίας τε τούτοις καὶ κενὰς πανηγύρεις Τεύχοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν. Καὶ μέντοι καὶ ὁ σοφώτατος Ξενοφῶν· Ὁ γοῦν πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὥσπερ μέγας τις καὶ δυνατός, φανερός· ὅποιος δὲ τις μορφὴν, ἀφανής· οὔτε

μήν ὁ παμφαῆς δοκῶν εἶναι ἥλιος οὐδὲ οὗτος ἔοικεν ὄραν ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἦν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάσεται, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται.

1.45 Εἷς μὲν οὖν ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν τε καὶ ἀληθῶς ἔστι, παντὸς ἀνωτάτω νοῦ καὶ λόγου, ἀκατάληπτος, ἀνείδεος, ζωοποιός, καὶ παντὸς ἀρχή, ἀγέννητος, ἀφθαρτος, γενεσιουργὸς τῶν ὄλων, μεμαρτύρηται σαφῶς παρά τε τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς καὶ διὰ φωνῆς τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν καὶ λογογράφων· ὅτι δὲ τὸν ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεννηθέντα Υἱόν, τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ Λόγον, ἐγνώκασι καὶ αὐτοί, δι' ὧν γεγράφασιν ἐπιδείξομεν, παραθέντες τὰς περὶ τούτων χρήσεις. Φησὶ γὰρ ὁ Πορφύριος ἐν τετάρτῳ βιβλίῳ Φιλοσόφου ἱστορίας ὡς εἰπόντος Πλάτωνος περὶ τοῦ ἀγαθοῦ οὕτως· ἀπὸ δὲ τούτου τρόπον τινὰ ἀνθρώποις ἀνεπινόητον νοῦν γενέσθαι τε ὅλον καὶ καθ' ἑαυτὸν ὑφειστώτα, ἐν ᾧ δὴ τὰ ὄντως ὄντα καὶ ἡ πᾶσα οὐσία τῶν ὄντων· Ὁ δὲ καὶ πρώτως καλὸν καὶ αὐτοκαλὸν παρ' ἑαυτοῦ τῆς καλλονῆς ἔχον τὸ εἶδος, προῆλθε προαιώνιος ἀπ' αἰτίου τοῦ Θεοῦ ὠρμημένος, αὐτογέννητος ὢν καὶ αὐτοπάτωρ. Οὐ γὰρ ἐκείνου κινουμένου πρὸς γένεσιν τὴν τούτου ἢ πρόοδος γέγονεν, ἀλλὰ τούτου παρελθόντος αὐτογόνως ἐκ Θεοῦ, παρελθόντος δὲ οὐκ ἀπ' ἀρχῆς χρονικῆς οὐπω γὰρ χρόνος ἦν, ἀλλ' οὐδὲ χρόνου γενομένου πρὸς αὐτὸν ἐστὶ τι ὁ χρόνος· ἄχρονος γὰρ αἰεὶ καὶ μόνος αἰώνιος ὁ νοῦς. Ὡσπερ δὲ ὁ Θεὸς ὁ πρώτος εἷς καὶ μόνος αἰεὶ, κἂν ἀπ' αὐτοῦ γένηται τὰ πάντα, τῷ μὴ τούτοις συναριθμεῖσθαι μηδὲ τὴν ἀξίαν αὐτῶν συγκατατάττεσθαι δύνασθαι τῇ ἐκείνου ὑπάρξει, οὕτω καὶ ὁ νοῦς αἰώνιος μόνος καὶ ἀχρόνως ὑποστάς, καὶ τῶν ἐν χρόνῳ αὐτὸς χρόνος ἐστίν, ἐν ταυτότητι μένων τῆς ἑαυτοῦ αἰωνίας ὑποστάσεως.

1.46 Καὶ μήν καὶ Ὀρφεὺς αὐθις οὕτω πού φησι· Οὐρανὸν ὀρκίζω σε Θεοῦ μεγάλου σοφὸν ἔργον· αὐδὴν ὀρκίζω σε Πατρός, ἦν φθέγγατο πρώτην, ἠνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς. Αὐδὴν δὲ Πατρός ἦν φθέγγατο πρώτην τὸν μονογενῆ Λόγον αὐτοῦ φησιν, αἰεὶ συνυπάρχοντα τῷ Πατρί· οὐ γὰρ ἦν χρόνος ὅτε δίχα Λόγου τοῦ ἰδίου νοοῖτ' ἂν ὑπάρχων ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ· ἐν ταύτῳ δὲ καὶ τῶν ὄλων δημιουργὸν ἀπέφηνεν ὄντα Θεόν. Ὁ δὲ Τρισμέγιστος Ἐρμῆς οὕτω φθέγγεται περὶ Θεοῦ. Ὁ γὰρ Λόγος αὐτοῦ προελθὼν, παντέλειος ὢν καὶ γόνιμος, καὶ δημιουργός, ἐν γονίμῳ φύσει πεσὼν ἐπὶ γονίμῳ ὕδατι ἔγκυον τὸ ὕδωρ ἐποίησε. Καὶ ὁ αὐτὸς αὐθις· Ἡ οὖν πυραμῖς, φησὶν, ὑποκειμένη τῇ φύσει καὶ τῷ νοερῷ κόσμῳ· ἔχει γὰρ ἄρχοντα ἐπικείμενον τὸν δημιουργὸν Λόγον τοῦ πάντων δεσπότη, ὃς μετ' ἐκείνον πρώτη δύναμις, ἀγέννητος, ἀπέραντος, ἐξ ἐκείνου προκύψασα καὶ ἐπίκειται καὶ ἄρχει τῶν δι' αὐτοῦ δημιουργηθέντων, ἔστι δὲ τοῦ παντελείου πρόγονος καὶ τέλειος καὶ γόνιμος γνήσιος Υἱός. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός ὡς ἐρομένου τινὸς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ τεμενιτῶν καὶ λέγοντος· Διὰ τί δέ, ᾧ μέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, τούτῳ τῷ ὀνόματι ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ πάντων Κυρίου; φησὶ· Καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπον, σὺ δὲ οὐ συνῆκας. Φύσις τοῦ νοεροῦ αὐτοῦ Λόγου φύσις ἐστὶ γεννητικὴ καὶ δημιουργητικὴ· τοῦτο ὡσπερ αὐτοῦ ἢ γέννησις, ἢ φύσις, ἢ ἔθος, ἢ ὃ θέλεις αὐτὸ καλεῖν κάλει, τοῦτο μόνον νοῶν ὅτι τέλειός ἐστιν ἐν τελείῳ, καὶ ἀπὸ τελείου τέλεια ἀγαθὰ ἐργάζεται καὶ δημιουργεῖ καὶ ζωοποιεῖ. Ἐπειδὴ οὖν τοιαύτης ἔχεται φύσεως, καλῶς τοῦτο προσηγόρευται. Καὶ ὁ αὐτὸς ἐν λόγῳ πρώτῳ τῶν Πρὸς τὸν Τὰτ διεξοδικῶν οὕτω λέγει περὶ Θεοῦ· Ὁ τοῦ δημιουργοῦ Λόγος, ᾧ τέκνον, αἰδῖος, αὐτοκίνητος, ἀναυξής, ἀμείωτος, ἀμετάβλητος, ἀφθαρτος, μόνος, αἰεὶ ἑαυτῷ ὁμοίος ἐστίν, ἴσος δὲ καὶ ὁμαλός, εὐσταθής, εὐτακτος, εἷς ὢν μετὰ τὸν προεγνωσμένον Θεόν· σημαίνει δέ, οἶμαι, διὰ γε τουτουὶ τὸν Πατέρα.

1.47 Ἀπόχρη μὲν οὖν ταυτὶ πρὸς ἐντελεστάτην ἀπόδειξιν τοῦ, ὅτι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐννενοήκασι καὶ αὐτοί. Δεῖν δὲ οἶμαι οἷς ἔφην προσεπενεγκεῖν καὶ τὰ

περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παρ' αὐτῶν εἰρημένα. Πορφύριος γάρ φησι, Πλάτωνος ἐκτιθέμενος δόξαν, ἄχρι τριῶν ὑποστάσεων τὴν τοῦ θεοῦ προελθεῖν οὐσίαν, εἶναι δὲ τὸν μὲν ἀνωτάτω θεὸν τὰγαθόν, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ δεύτερον τὸν δημιουργόν, τρίτον δὲ καὶ τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν· ἄχρι γὰρ ψυχῆς τὴν θεϊότητα προελθεῖν. Ἴδου δὴ σαφῶς ἐν τούτοις ἄχρι τριῶν ὑποστάσεων τὴν τοῦ θεοῦ προελθεῖν οὐσίαν ἰσχυρίζεται· εἷς μὲν γὰρ ἔστιν ὁ τῶν ὄλων Θεός, κατευρύνεται δὲ ὡσπερ ἡ περὶ αὐτοῦ γνῶσις εἰς ἁγίαν τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, εἷς τε Πατέρα φημι καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ καὶ ψυχὴν τοῦ κόσμου φησὶν ὁ Πλάτων· ζωοποιεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρόεισιν ἐκ ζῶντος Πατρὸς δι' Υἱοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Ἀληθεύει γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· Τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιούν. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Πορφύριος περὶ Πλάτωνος· Διὸ ἐν ἀπορρήτοις περὶ τούτων αἰνιττόμενός φησι· Περὶ τὸν βασιλέα πάντα ἐστί, καὶ ἐκείνου ἔνεκα πάντα, καὶ ἐκεῖνο αἴτιον πάντων καλῶν, δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον περὶ τὰ τρίτα. Ὡς γὰρ πάντων μὲν περὶ τοὺς τρεῖς ὄντων θεοὺς, ἀλλ' ἤδη πρώτως μὲν περὶ τὸν πάντων βασιλέα, δευτέρως δὲ περὶ τὸν ἀπ' ἐκείνου θεόν, καὶ τρίτως περὶ τὸν ἀπὸ τούτου.

1.48 Δεδήλωκε δὲ ἐμφαίνων καὶ τὴν ἐξ ἀλλήλων ὑπόστασιν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν ὑπόβασιν καὶ ὕφεισιν τῶν μετὰ τὸν πρῶτον, διὰ τοῦ πρώτως καὶ δευτέρως καὶ τρίτως εἰπεῖν, καὶ ὅτι ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα καὶ δι' αὐτοῦ σώζεται. Τεθεώρηκε μὲν οὖν οὐχ ὑγιῶς εἰσάπαν, ἀλλὰ τοῖς τὰ Ἀρείου πεφρονηκόσιν ἐν ἴσῳ, διαιρεῖ καὶ ὑφίστησιν, ὑποκαθημένας τε ἀλλήλαις τὰς ὑποστάσεις εἰσφέρει, καὶ τρεῖς οἶεται θεοὺς εἶναι διηρημένως τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Πλὴν οὐκ ἠγνόηκεν ὀλοτρόπως τὸ ἀληθές, οἶμαι δὲ ὅτι κἂν ὑγιῶς ἔφη τε καὶ πεφρόνηκεν, ἐξήνεγκε δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἅπαντας τῆς περὶ Θεοῦ δόξης τὸ ἀρτίως ἔχον, εἰ μὴ τάχα που τὴν Ἀνύτου καὶ Μελήτου γραφὴν ἐδεδίει καὶ τὸ Σωκράτους κώνειον. Λέγει δὲ καὶ Ἑρμῆς ἐν λόγῳ τρίτῳ τῶν Πρὸς Ἀσκληπιόν· Οὐ γὰρ ἐφικτόν ἐστιν εἰς ἀμύητους τοιαῦτα μυστήρια παρέχεσθαι· ἀλλὰ τῷ νοῖ ἀκούσατε. Ἐν μόνον ἦν φῶς νοερὸν πρὸ φωτὸς νοεροῦ καὶ ἔστιν αἰεὶ, νοῦς νοδὸς φωτεινός· καὶ οὐδὲν ἕτερον ἦν ἢ ἡ τούτου ἐνότης· αἰεὶ ἐν ἑαυτῷ ὢν, αἰεὶ τῷ ἑαυτοῦ νοῖ καὶ φωτὶ καὶ πνεύματι πάντα περιέχει. Καὶ μεθ' ἕτερα φησι· Ἐκτὸς τούτου, οὐ θεός, οὐκ ἄγγελος, οὐ δαίμων, οὐκ οὐσία τις ἄλλη· πάντων γὰρ ἐστί Κύριος καὶ Πατὴρ καὶ Θεὸς καὶ πηγὴ καὶ ζωὴ καὶ δύναμις καὶ φῶς καὶ νοῦς καὶ πνεῦμα, καὶ πάντα ἐν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτόν ἐστι.

1.49 Νοῦν μὲν γὰρ ἐκ νοῦ, καθάπερ ἐγῶμαι, φησὶ τὸν Υἱόν, καὶ ὡς φῶς ἐκ φωτός· μέμνηται δὲ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς πάντα περιέχοντος· οὔτε δὲ ἄγγελον, οὔτε δαίμονα, οὔτε μὴν ἑτέραν τινὰ φύσιν ἢ οὐσίαν ἔξω κεῖσθαι φησι τῆς θείας ὑπεροχῆς ἡγουν ἐξουσίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτῇ τὰ πάντα καὶ δι' αὐτὴν εἶναι διορίζεται. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τρίτῳ τῶν Πρὸς Ἀσκληπιόν, ὡς ἐρομένου τινὸς περὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος, φησὶν οὕτως· Εἰ μὴ πρόνοιά τις ἦν τοῦ πάντων Κυρίου ὥστε με τὸν λόγον τοῦτον ἀποκαλύψαι, οὐδὲ ὑμᾶς νῦν ἔρωσ τοιοῦτος κατεῖχεν ἵνα περὶ τούτου ζητήσητε· νῦν δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου ἀκούετε· Τούτου τοῦ Πνεύματος οὐ πολλάκις προεῖπον πάντα χρῆζει· τὰ πάντα βαστάζον, κατ' ἀξίαν τὰ πάντα ζωοποιεῖ καὶ τρέφει, καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας πηγῆς ἐξήρηται, ἐπίκουρον πνεύμασι καὶ ζωῆς ἅπασιν αἰεὶ ὑπάρχον γόνιμον, ἐν ὄν. Οἶδεν οὖν αὐτὸ καὶ ὑπάρχον ἰδιοσυστάτως, καὶ τὰ πάντα ζωοποιούν καὶ τρέφον, καὶ ὡς ἐξ ἁγίας πηγῆς ἡρτημένον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. Πρόεισι γὰρ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν, καὶ δι' Υἱοῦ χορηγεῖται τῇ κτίσει. 1.50 Πολυπραγμονήσαντες τοίνυν ὡς ἔνι τὰ παρ' ἐκείνοις βιβλία, διαφανεστάτην πεποιήμεθα τὴν ἐκάστου δόξαν, ὡς ἂν εἰδεῖεν οἱ ἐντευξόμενοι

ὅτι πεπλάνηται μὲν ἰδιογνωμονήσαντες τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ ἀλλήλαις ἀντανισταμένας δόξας ἐσχήκασιν, εἰσι δὲ οἱ τῶν μωσαϊκῶν οὐκ ἀμοιρήσαντες λόγων, διὰ τὸ μέχρις Αἰγύπτου φιλομαθείας χάριν παρελθεῖν· οὗτοι ἄμεινόν πως ἢ οἱ λοιποὶ πεφρονήκασιν, ἐγγὺς μὲν γεγονότες τῆς ἀληθείας, οὐ μὴν ἀθόλωτον παντελῶς ἐσχηκότες τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμόν· οὐς ἄν, οἶμαι, τις καὶ παραβλῶπας εἰπῶν οὐκ ἂν τοῦ εἰκότος ἀμάρτοι λογιζοῦ. Ὅτι τοίνυν καὶ πρεσβύτερα τὰ Χριστιανῶν καὶ ἀληθείας ἔμπλεα, καὶ τοῖς τῶν λογάδων ἐξειλεγμένοις εὖ ἔχειν ὑπειλημμένα, καὶ ἀσυγκρίτως ἐν ἀμείνοσι τῆς Ἑλλήνων τερθρείας, ἀποχρῶν, οἶμαι, διέδειξε λόγος. [Τέλος τοῦ πρώτου τόμου τῶν τοῦ θεοσόφου Κυρίλλου ἀντιρρητικῶν]

2.1 Τόμος δεύτερος τοῦ αὐτοῦ

Οὐδὲν ἀπεικὸς ἐννενοηκότες, μᾶλλον δὲ χρειῶδες τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι νομίσαντες τὸ χρῆναι πρότερον εἰπεῖν τίνες τε πρὸ τίνων γεγόνασι κατὰ χρόνον καὶ μὴν καὶ ὁποίας ἕκαστοι τὰς δόξας περὶ Θεοῦ ἐσχήκασιν, ἀκριβεστάτην αὐτῶν πεποημέθα τὴν ἀφήγησιν. Καὶ ἴσως μὲν ἂν τις αἰτιάσαιτο λέγων· Τί δήποτε τοῖς Χριστιανῶν δόγμασι συνειπεῖν ἡρημένος, καὶ ταῖς Ἰουλιανοῦ δυσφημίαις ἀνθυπενεγκεῖν τὸν ἐπικρατοῦντα λόγον προθυμούμενος, οὐχὶ ταυτηνὶ βαδίζειν διενόηθης τὴν ὁδόν, παροχετεύων δὲ ὡσπερ τοῦ λόγου τὴν εὐθὺ τοῦ πρέποντος ἰοῦσαν ὁρμήν, γενεαλογίας σαυτὸν ἐπαφήκας, καὶ τὰς Ἑβραίων τε καὶ Ἑλλήνων δόξας πολυπραγμονεῖν παρεσκευάσας; Ἀποσκευασώμεθα δὴ οὖν τὰς ἐπὶ τούτοις αἰτίας, εὐαφόρμως εἰς τοῦτο παρενεγκεῖν τὸν λόγον ἰσχυριζόμενοι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ τὸν βαβυλώνιον ζηλώσας Ῥαψάκην ἀχαλίνῳ γλώττῃ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν κατακερτομῶν οὐ δέδιε, καὶ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας ἀνοσίως κατακεκραγῶς τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν διαμνημονεύει συχνῶς, καὶ ἀπάσῃ μὲν εὐφημίᾳ στεφανοῖ τὰς ἐκείνων κακοδοξίας, καταθρασύνεται δὲ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ τῶν μὲν Μωσέως ἱστοριῶν καταμειδιᾷ, καταγορεύει δὲ καὶ ἀπάντων ἀπαξαιπλῶς τῶν ἁγίων, ταύτητοι (καὶ μάλα εἰκότως), ὕλην ὡσπερ τινὰ ταῖς ἀντιλογίαις, προεσωρεύσαμεν τὴν σαφῆ καὶ ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν τοῦ καὶ πρεσβύτεραν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν τὴν τοῦ παναρίστου Μωσέως γενέσθαι συγγραφὴν, καὶ μὴν ὅτι τῆς Χριστιανῶν πίστεως τὴν παράδοσιν κατίδοι τις ἂν ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς ἐν ἀμείνοσι τῶν παρ' ἐκείνοις δεδοξασμένων. Ἦν δὲ δὴ οὕτω, καὶ οὐχ ἑτέρως, καὶ τοὺς ἐφεξῆς ἀπαλλάξαι λόγους μακροτέρας ἐκβολῆς, καὶ τοῦ γε δοκεῖν ἔσθ' ὅτε παρακομίζεσθαι ποι μακρὰν τῆς τῶν προκειμένων ἐννοίας. Καὶ τούτων μὲν ἄλις. 2.2 Ἐπ' αὐτὴν δὲ λοιπὸν ἰτέον τὴν ἐκείνου συγγραφὴν, ἐκτιθέμενοι δὲ τοὺς στίχους ἐπὶ λέξεως αὐτῆς ἀντεποισομεν τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐν κόσμῳ τῷ δέοντι ταῖς ἐκείνου παραρρήσεσιν, ἀνταναφέρεσθαι δεῖν οὐκ ἀγεννῶς ἐγνωκότες. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἔφην, ἀπύλωτον ἀνοιγνὺς τὸ στόμα πλείστην ὄσην πεποιήται τὴν συκοφαντίαν κατὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ παλιμφήμους ρίπτει κατ' αὐτοῦ φωνάς, τῶν μὲν τοιούτων οὐ διαμεμνήσομαι, παρελάσας δὲ καὶ μάλα ἐμφρόνως τὰ δι' ὧν ἂν τις καταμιαίνοιτο κἂν εἰ μόνον ταῖς αὐτοῦ προσβάλλοι φωναῖς, τοῖς ἀναγκαίοις ἀνταναστήσομαι, φιλοσκώμμονά τε καὶ εἰκαιόμυθον πανταχῇ δεικνύων αὐτόν, καὶ τοῦ δύνασθαι τι τῶν ἀληθῶν εἰπεῖν ὀλοτρόπως ἡμαρτηκότα. Ἰστέον μὲντοι κάκεῖνο· ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ λόγῳ διὰ πλείστων μὲν ὄσων ἐννοιῶν ἔρχεται, ἄνω τε καὶ κάτω τὰ αὐτὰ περιστρέφων καὶ ἀνακυκλῶν οὐ παύεται. Καὶ ὅπερ ἂν ἐν ἀρχαῖς

εὐρίσκοιτο λέγων, τοῦτο καὶ διὰ μέσου καὶ τοῖς τελευταίοις ἐκτιθείς, τοὺς τῆς ἀντιρρήσεως λόγους ἀποφάνειεν ἂν οὐκ ἐν κόσμῳ τάχα που γεγενημένους· πᾶσα γὰρ πως ἀνάγκη τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις φιλονεικεῖν ἡρημένους οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ πλειστάκις περὶ τῶν αὐτῶν ἀειλογοῦντας ὀρᾶσθαι. Διελόντες τοίνυν ἐν τάξει τῆς πρεπωδεστέρας τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ διανοίας συνενεγκόντες κατ' εἶδος, οὐχ ἐκάστης πλειστάκις, ἀποχρώντως δὲ ἅπαξ καὶ ἐντέχνως ὑπαντήσωμεν. Ἄρχεται τοίνυν τοῦ καθ' ἡμῶν λόγου καὶ φησιν· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Καλῶς ἔχειν μοι φαίνεται τὰς αἰτίας ἐκθέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις ὑφ' ὧν ἐπέισθην ὅτι τῶν Γαλιλαίων ἡ σκευωρία πλάσμα ἐστὶν ἀνθρώπων ὑπὸ κακουργίας συντεθέν, ἔχουσα μὲν οὐδὲν θεῖον, ἀποχρησαμένη δὲ τῷ φιλομύθῳ καὶ παιδαριώδει καὶ ἀνοήτῳ τῆς ψυχῆς μορίῳ, τὴν τερατολογίαν εἰς πίστιν ἤγαγεν ἀληθείας. {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ} 2.3 Γαλιλαίους μὲν οὖν, ὡς γε οἶμαι, φησὶ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους, τερατολογίαν δὲ τὰ Μωσέως γράμματα καὶ τὰς τῶν ἀγίων προφητῶν προαγορεύσεις τε καὶ θεηγορίας. Καὶ ἠγνόηκε μὲν ἴσως, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀθεεὶ τῆς ἑαυτοῦ δεισιδαιμονίας πεποιήται τὴν κατάρρησιν. Εἰσὶ γὰρ Γαλιλαῖαι δύο, ὧν ἡ μὲν μία κατὰ τὴν Ἰουδαίαν, ἢ γε μὴν ἑτέρα ταῖς Φοινίκων πόλεσιν ὄμορος τε καὶ γείτων. Καὶ γοῦν ἐν μὲν τοῖς Εὐαγγελίοις γέγραπται περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ ὅτι περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, τουτέστι τὴν Τιβεριάδος λίμνην, ἀπολέκτους ἐποιεῖτο τοὺς μαθητάς. Ἐφη δὲ πού θεὸς δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν. Καὶ τί καὶ ὑμεῖς ἐμοί, Τύρος καὶ Σιδῶν καὶ πᾶσα Γαλιλαία ἀλλοφύλων; καὶ μὴν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας· Χώρα Ζαβουλῶν φησὶ καὶ γῆ Νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδε μέγα. Γαλιλαῖοι δὲ οὖν οὐχὶ δήπου μόνον νοηθεῖεν ἂν οἱ κατὰ γε τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντα τὰ ἔθνη· Γαλιλαία γάρ, φησὶ, τῶν ἐθνῶν. Ἄσυμφανές οὖν ἄρα καὶ οὐπω σαφές κατὰ τίνων ἂν ἴοι πρεπωδέστερόν τε καὶ ἀληθέστερον ὁ λόγος αὐτῷ· πότερον καθ' ἡμῶν ἤγουν κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν τὴν ἀπόπληκτον καὶ φίλην αὐτῷ δεισιδαιμονίαν τετιμηκότων; Γαλιλαῖοι γὰρ καὶ αὐτοί, μᾶλλον δὲ κατ' οὐδένα τρόπον ἐνδοιάσαι τις ἂν ὅτι ταῖς Ἑλλήνων ἐμβροντησίαις ἀρμόσειεν ἂν τῶν εἰρημένων ἢ δύναμις.

2.4 Ποῦ γὰρ τὸ μυθῶδες πολὺ καὶ ἀσύφηλον καὶ παιδαριῶδες, ψυχρόν τε καὶ εἰκαιόβουλον, καὶ ἀσυνεσίας ἀπάσης ἔμπλεων, πλὴν ὅτι παρὰ μόνοις αὐτοῖς, οἱ πολυτρόπως τερατευσάμενοι καὶ εἰς πίστιν ἀληθείας ἀγαγεῖν ἐπιχειροῦσι τὸ ψεῦδος; Ἀκαλλές δὲ οὕτω παρ' αὐτοῖς ἐστὶ καὶ πολὺ ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐξειλεγμένους, ἄριστα τε φιλοσοφεῖν τὰ παρ' ἑαυτοῖς εἰωθότας, τῆς τῶν ποιητῶν οὐκ ἐνθέου μᾶλλον ἀλλ' ἐκτόπου μανίας πλείστην μὲν ὄσην ποιήσασθαι τὴν καταβολήν, πρέπει δὲ ὅτι τῆς παρ' αὐτοῖς τερθρείας ἀποφοιτᾶν ἀναφανδὸν εἰπεῖν. Οὐ γὰρ τοι προσίεται τὰ Ὀμήρου Πλάτων θεοὺς καὶ θεὰς εἰσκεκομικότος, τοῦτο μὲν ἐπ' ἀσελγείᾳ κατεγνωσμένους καὶ ταῖς ἐξ ἀνθρώπων πλεονεξίαις ἡδίκημένους, τοῦτο δὲ καὶ κλάοντας, καὶ τεθνεώτων αὐτοῖς τῶν ἐκ γένους ἀσχάλλοντας, καὶ τὸ ὧ μοι ἐγὼ λέγοντας γυναικοπρεπῶς, διὰ τοι τὸ βούλεσθαι μὲν ἐξαρπάσαι θανάτου τινά, μὴ μὴν ἔτι δύνασθαι τοῦτο δρᾶν, ἀλλ' ἠττᾶσθαι Μοιρῶν καὶ Πεπρωμένη παραχωρεῖν, ὡς ἀλκιμωτέρα δηλονότι καὶ αὐτοῦ τοῦ προὔχοντος τῶν ἄλλων θεῶν, ὃν δὴ καὶ ὕπατον καλοῦσι Δία. Ἀλλὰ γὰρ τὸ καὶ ἔτι δύνασθαι πλεῖστα λέγειν ἐν γε δὴ τούτῳ παρείς διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἀποφέρεσθαι τοῦ εἰκότος, ἐπὶ τὸν τῶν προκειμένων ἐπανήξω σκοπόν. 2.5 Ἑλλήνων ἐστὶ τὸ μυθῶδες, καὶ αὐτοὶ τὴν τερατολογίαν εἰς πίστιν ἀληθείας οὐκ ἐξ ἀπλῶν ἐννοιῶν, ἀνοσίως δὲ μᾶλλον καὶ φιλοκακούργως ἐξηρημένων, ἐπενεγκεῖν ἐσπούδασαν καὶ κατὰ τῆς ἀρρήτου δόξης τοῦ πάντων κρατοῦντος Θεοῦ τὸ κακόηθες πλάσμα συντεθείκασι, καὶ ὡσπερ τινὰ παγὴν

ταῖς τῶν ἀπλουστέρων ψυχαῖς τὴν σκευωρίαν ἐστήσαντο. Ἐπλάνησαν γὰρ τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν, θεὸν εἶναι λέγοντες τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἕτερα τῶν στοιχείων. Καί, ὡς ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν. Ἴνα δὲ καὶ ταῖς αὐτοῦ παραχωρῶμεν ἐννοίαις, οὐχ ἕτεροις μᾶλλον ἐπαφιέντες τὸ εἰρημένον ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἑῶντες ἐπιπηδᾶν, ἡγουν καθάπαξ αὐτῷ τε τῷ πανσόφῳ Μωσεῖ καὶ τοῖς ἀγίοις προφήταις, ἡκέτω, δεικνύτω σαφῶς τί τὸ πλάσμα τὸ κακούργως συντεθέν, ποῖαν δὲ εἶναι φησι τὴν τερατολογίαν, καὶ τί τὸ φιλόμυθον καὶ παιδαριῶδες τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας. Ἄρα μύθους ἡμῖν συγγέγραφεν ὁ Μωσῆς ἕνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς εἶναι Θεὸν λέγων, ἀγέννητον, ἀίδιον, ἀφθαρτον, ἄποσον, ἀόρατον, ἀναλλοίωτον, ἀναφῆ, ζωὴν καὶ ζωοποιόν, σοφίαν, δύναμιν, γενεσιουργόν, βασιλέα, Κύριον τῶν ὄλων; Ἄρα διημάρτηκε τὰληθοῦς τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ λόγος, τῶν μωσαϊκῶν δογμάτων κατ' ἴχνος ἰέναι διεσπουδακῶς; Ἄρα τῶν ἀγίων ἀποστόλων ἑτεροτρόπως ἔχουσιν τὴν διδασκαλίαν εὐρήσομεν; Οὐ μὲν οὖν.

2.6 Εἶτα πῶς θεῖον μὲν ἔχειν οὐδὲν τὰ παρὰ τοῖς Γαλιλαίοις ἰσχυρίζεται, μύθους δὲ ἄλλως εἰκαίους καὶ τερατολογίας εἶναι φησι; Καίτοι τίς οὐκ ἂν συνομολογήσειεν ὡς οὐκ ἂν γένοιτό τι τὸ ἄμεινον ἀνθρώποις τοῦ διειδέναι καλῶς τε καὶ ἀπλανῶς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα τῶν ὄλων Δημιουργὸν καὶ Κύριον; Φαῖεν δ' ἂν οἶδ' ὅτι καὶ αὐτοὶ τὸ κάλλιστον καὶ ἐξαίρετον τῆς φιλοσοφίας μόνιον εἶναι τε καὶ λέγεσθαι τὸ θεωρητικόν, δι' οὗ τοῖς κατιδεῖν ἰσχύουσι νουνεχέστερον γένοιτ' ἂν μόλις, καὶ κατὰ γε τὸ ἀνθρώποις ἐφικτόν, ἀλώσιμα τὰ περὶ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πεπεῖσθαί φησιν αὐτός, διδασκέτω πόθεν ἢ παρὰ τίνων. Μὴ γὰρ δὴ μόνος ἀυχείτω τοῦτο εἰδέναι· ἀλλ' εἰ μὲν αὐτὸς ἐπέισθη καθ' ἑαυτὸν καὶ τοῦτο ἀπόχρη πρὸς ἐντελεστάτην ἀπόδειξιν ὡς γοῦν οἴεται καὶ φησι τοῦ μὴ εὔ ἔχειν τὰ Χριστιανῶν, ὅτι μὲν λῆρος τὸ χρῆμα αὐτῷ παρήσω λέγειν· πλὴν ἐντρυφάτω μόνος τοῖς καθ' ἡμῶν, οὐ γάρ τοι οὕτω πολεμιωτάτῳ χρησόμεθα δικαστῆ. Εἰ δὲ δεῖν οἴεται τοὺς τῶν εὐθυνόντων λόγους, οὐπερ ἂν γένοιτο κατὰ τινων, ἀληθεῖς εἶναι καὶ οὐκ ἐψευσμένους, μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν πεπεῖσθαι λεγέτω μόνος, ἀλλ' ἐλεγχέτω διὰ πραγμάτων. Ὅτι δὲ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐν δίκῃ, καὶ οὐχ ἡμᾶς, ἐπὶ τῇ μυθοπλαστίᾳ γράφεται, καὶ οὐκ ἀνύποπτον ἔχει τὸ ἔγκλημα, δι' ὧν ἔφη πάλιν εἰσόμεθα.

{ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} 2.7 Μέλλων δὲ ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων δογμάτων ἀπάντων ποιεῖσθαι τὸν λόγον, ἐκεῖνο βούλομαι πρῶτον εἰπεῖν ὅτι χρή τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἴπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἕξωθεν πολυπραγμονεῖν, μηδὲ τὸ λεγόμενον ἀντικατηγορεῖν, ἕως ἂν ὑπὲρ τῶν πρώτων ἀπολογήσωνται· ἄμεινον μὲν οὕτω καὶ σαφέστερον ἴδιαν μὲν ἐνστήσασθαι πραγματεῖαν ὅταν τι τῶν παρ' ἡμῖν εὐθύνειν θέλωσιν, ἐν οἷς δὲ πρὸς τὰς παρ' ἡμῶν εὐθύναις ἀπολογοῦνται μηδὲ ἀντικατηγορεῖν. {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ} Ἄγλωττον οὖν, εἰπέ μοι, τὸν παρὰ σοῦ διωκόμενον εἶναι χρή, καὶ σιωπῶντα κελεύεις ἀλῶναι τὸν φεύγοντα, καὶ οὐδενὸς τὸ παράπαν τῶν σῶν διαμνημονεύσαντα διακυροῦν ἐλέσθαι καθ' ἑαυτοῦ τὴν γραφήν; Καίτοι τὸ μὴ βούλεσθαι τι λέγειν ἡμᾶς τῶν σῶν δεδιότος ἐστὶ τὸν ἔλεγχον καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς αἰσχροτήτος οὐκ ἡγνοηκότος τὸ ἀτερπέος. Εἰ μὲν οὖν αὐτὸς τῆς Χριστιανῶν καταγορευῶν θρησκείας οὐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιῶ, καὶ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς στεφανοῖ τὴν Ἑλλήνων δεισιδαιμονίαν, ἀνταπαιτεῖτω τὸ ἴσον· εἰ δὲ δὴ τοῖς καθ' ἡμῶν ἐναβρύνεται λόγοις καὶ τὴν ἀμείνω δόξαν ἀνάπτει ταῖς ἑαυτοῦ δυσβουλαίαις, τὰ

Ἑλλήνων ἀντιπαραθεῖς ὡς προὔχοντα, πῶς ἡμᾶς σιωπᾶν ἀξιοῖ, μεμνήσθαι δὲ ὅλως τῶν παρ' αὐτοῖς μηδενός, ὅτε τοῖς ἰδίους δόγμασι συναγορεύειν ἐθέλοντες τοὺς ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ ποιούμεθα λόγους;

2.8 Εἰ μὲν οὖν ἀφέντες τὸ χρῆναι τοῖς σοῖς ἀντιφέρεσθαι λόγοις ἐπὶ γε τὸ δεῖν τῶν ἑλληνικῶν διαμεμνήσθαι μόνων παρατετραμμεθα, φαίην ἂν ὅτι καλῶς καὶ οὐκ ἕξω τοῦ εἰκότος ὃ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ πεποιήται λόγος αὐτῷ· ἀπολογουμένοις δὲ καὶ ὑπαντᾶν ἐθέλουσι πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων πῶς ἂν ἔτι δικαίως ἐπιτιμήσειεν, εἰ τοῖς ἑαυτῶν συνειπεῖν ἡρημένοι καὶ τῆς Ἑλλήνων δυσσεβείας τὸ αἴσχος ἀπογυμνοῦν σπουδάζομεν; Ὡσπερ γὰρ τῶν χρωμάτων ἐν τοῖς ἑτεροειδέσι τὴν ὄψιν ἐκφανεστέραν ἔστιν ἰδεῖν (τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, φησί), κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τουτονὶ τρόπον καὶ τὰ ἐμπεφυκότα κάλλη ταῖς ἀρεταῖς ταῖς τῶν ἀμαθεστέρων διανοίαις γένοιτο· ἂν οὐχ ἑτέρως ἐμφανῆ πλὴν ὅτι διὰ μόνης τῆς τῶν ἐναντίων αἰσχύρητος. Ἀναπέθει γὰρ τοῖς ἀμείνοσι τὴν τοῦ χρῆναι νικᾶν ἀπονέμειν ψῆφον τὸ τῆς φαυλότητος ἀκαλλές· διὰ τοῦτο καὶ μάλα εἰκότως δέδιδε μὲν τὰ οἰκεῖα καὶ εἰς μέσον ἦκειν οὐκ ἔῃ τὰ ἐφ' οἷς αἰσχύνεται, σιωπᾶν δὲ κελεύει καὶ τοῦτο εὐθυνομένους, αἰτιᾶται δὲ καὶ καθ' ἑτέρους τρόπους ἡμᾶς οὕτω λέγων·

2.9 {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Μικρὸν δὲ ἀναλαβεῖν ἄξιον ὅθεν ἡμῖν ἦκει καὶ ὅπως ἔννοια Θεοῦ τὸ πρῶτον, εἶτα παραθεῖναι τὰ παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα, καὶ μετὰ τοῦτο ἐπανερέσθαι τοὺς οὔτε Ἑλληνας οὔτε Ἰουδαίους, ἀλλὰ τῆς Γαλιλαίας ὄντας αἰρέσεως, ἀνθ' ὅτου πρὸ τῶν ἡμετέρων εἴλοντο τὰ παρ' ἐκείνοις, καὶ ἐπὶ τούτῳ τί δὴ ποτε μηδὲ ἐκείνοις ἐμμένουσιν, ἀλλὰ κάκεινων ἀποστάντες ἰδίαν ὁδὸν ἐτράποντο, ὁμολογήσαντες μὲν οὐδὲν τῶν καλῶν οὐδὲ τῶν σπουδαίων, οὔτε τῶν παρ' ἡμῖν τοῖς Ἑλλησιν οὔτε τῶν παρὰ τοῖς ἀπὸ Μωσέως Ἑβραίοις, ἀπ' ἀμφοῖν δὲ τὰς παραπεπηγυῖας τοῖς ἔθνεσιν ὡσπερ τινὰς κῆρας δρεπόμενοι, τὴν ἀθεότητα μὲν ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς ῥαδιουργίας, φαῦλον δὲ καὶ ἐπισευρμένον βίον ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν ῥαθυμίας καὶ χυδαιότητος, τοῦτο τὴν ἀρίστην θεοσεβείαν ὀνομάζεσθαι ἠθέλησαν. {ΚΥΡΙΛΛΟΣ} Ὁ δὴ χρῆναι λέγων τοὺς ἐντυγχάνοντας αἷς ἂν καθ' ἡμῶν ποιοῖτο συκοφαντίαις, εἶπερ ἀντιλέγειν ἐθέλοιεν, ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ μηδὲν ἕξωθεν πολυπραγμονεῖν μηδὲ τὸ λεγόμενον ἀντικατηγορεῖν, ἐπαγγέλλεται σαφῶς ἐν τούτοις παρατιθέναι τὰ παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα. Ἄρ' οὖν ὃ τῆς ἀντιπαραθέσεως τρόπος ὅποι ποτὲ βλέπει; Καὶ τίς ἂν εἴη σκοπὸς αὐτῷ τοῖς Ἑλλήνων δόγμασιν ἀντιπαρεξάγοντι τὰ Ἑβραίων ἡγουν τὰ Χριστιανῶν;

2.10 Οὐ γὰρ που φαίη τις ἂν ὅτι τὴν κατάρρησιν ἀποστήσας καὶ τοῦ χρῆναι συκοφαντεῖν ἑαυτὸν ἀπενεγκῶν ὀρθοῖς κεχρήσεται δικασταῖς τοῖς ἐντευξομένοις, ὡς καὶ ἐθέλησαι παρ' αὐτῶν τί τὸ ἄμεινον ἢ τί τὸ χεῖρον ἀναμαθεῖν· οἶεται δὲ που, κατὰ τὸ εἰκός, οὐχ ἑτέρως τῆς ἐνούσης αὐτῷ δόξης περὶ Θεοῦ ἐπαινέτας ἔσεσθαι τινὰς εἰ μὴ κακύνοιτο τὰ Χριστιανῶν ἀντιπαραθέσει τῶν ἑλληνικῶν τὴν αἰσχίῳ ψῆφον ἐφ' ἑαυτοῖς δεχόμενα. Ἄλλ' οὐκ ἂν γένοιτο τοῦτό ποτε παρὰ γε τοῖς εἰδόσι καὶ τοῦ ψεύδους τὸ ἀδρανὲς καὶ τῆς ἀληθείας τὴν δύναμιν. Πλὴν ἐκεῖνο ἄθρει· νομοθετῶν γὰρ ὡσπερ ἡμῖν τὸ χρῆναι σιγᾶν καὶ τῶν αὐτοῦ διαμεμνήσθαι μηδενός ὅτε τοὺς ὑπὲρ γε τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ποιούμεθα λόγους, οἷς ἀπέφησεν αὐτὸς ἀλοὺς εὐρίσκεται. Ἐπειδὴ δὲ προσάγει καὶ πεῦσιν, τί δὴ ποτε τὰ Ἑλλήνων ἀφέντες τοῖς Ἑβραίοις προσκεκλίμεθα, φέρε καὶ ἡμεῖς αὐτῷ τὰ ἴσα λέγωμεν· ἀνθ' ὅτου γὰρ δὴ τὰ Χριστιανῶν ἀφεις καὶ τῆς ἀληθείας ἀποδραμῶν τὸ ψεῦδος ἀγαπᾶς, καὶ τὴν οὕτω μυσαρωτάτην ἐθελοθρησκείαν τὴν τῶν εἰδωλολατρῶντων φημί τῆς ἀκριβοῦς περὶ Θεοῦ δόξης ἀνοητότατα προτιθεῖς,

εἶτα οἶε βεβουλεῦσθαι καλῶς καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὴν ἀπασῶν ἐσχάτην ὑπομεῖναι κακοδοξίαν; Εἰ δὲ δὴ βούλοιο νοεῖν τὴν ἀληθεστάτην αἰτίαν ἐφ' ἣ τὰ Ἑλλήνων ἀφέντες τὰ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τετιμήκαμεν, τὰ αὐτοῦ λαβόντες φαμέν. Ἔφη γὰρ οὕτως·

2.11 {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Οὐκοῦν Ἕλληνες μὲν τοὺς μύθους ἔπλασαν ὑπὲρ τῶν θεῶν ἀπίστους καὶ τερατώδεις (καταπιεῖν γὰρ ἔφασαν τὸν Κρόνον τοὺς παῖδας, εἶτ' αὐθις ἐμέσαι) καὶ γάμους ἤδη παρανόμους· μητρὶ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐμίχθη, καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ αὐτῆς, ἔγημε μὲν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔγημεν αὐτὸς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα, ἀλλὰ μιχθεὶς ἀπλῶς ἄλλω παρέδωκεν αὐτήν· εἶτα οἱ Διονύσου σπαραγμοὶ καὶ μελῶν κολλήσεις. Τοιαῦτα οἱ μῦθοι τῶν Ἑλλήνων φασί. {ΚΥΡΙΑΛΟΣ} Ἔχεις ἀποχρῶσαν ἐντεῦθεν τὴν ἀπολογία. Ἀλύεις δὴ οὖν ἀνθ' ὅτου καὶ ἡμᾶς εὐθύνειν ἀξιοῖς, ὅτι τὴν οὕτως αἰσχροὺν καὶ ἀπίθανον τῶν Ἑλλήνων εἰκαιομυθίαν μονονουχὶ καὶ διαλακτίσαντες τὴν ἀμείνω ψῆφον τοῖς ἀληθέσι δεδώκαμεν; Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος, καὶ προσέτι τῶν ἀγίων προφητῶν ὁ χορὸς, ἀπόστολοί τε καὶ εὐαγγελισταί, τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς δοξολογοῦσι Θεόν, διακεῖσθαι τε οὕτω καὶ ἡμᾶς ἀναπεῖθουσιν, ἀποφέροντες τῶν μύθων καὶ τερατείας ἀπάσης καὶ φρονήματος αἰσχροῦ, καταρρυθμίζοντες δὲ καὶ εἰς ἀξιάγαστον πολιτείαν. Πέπλασται δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐδέν, οὔτε μὴν ἀπίθανον ἔχει τῶν ἐννοιῶν τὴν ἀπόδοσιν. Ὅτι γὰρ τοῖς Μωσέως καὶ τοῖς τῶν ἀγίων προφητῶν κηρύγμασι συμβαίνει τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς τε καὶ ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡ δύναμις ταῖς τῶν προλαβόντων ἐννοίαις συμφέρεται, διαδείξει σαφῶς ὁ λόγος ἡμῖν ἐπὶ καιροῦ.

2.12 Ἐπειδὴ δὲ οὐκ οἶδ' ὅ τι λέγων τῶν σπουδαίων ἢ ἀγαθῶν οὐδὲν παρ' ἡμῖν εἶναι διατείνεται, φέρε καὶ τοῦτο δεικνύτω· μὴ γὰρ δὴ ψιλήν τε καὶ ἀναπόδεικτον ποιείσθω τὴν καταγόρευσιν. Πῶς γὰρ τῶν σπουδαίων οὐδὲν ἐστὶ παρ' ἡμῖν; Οὐκ ἀκριβῆς καὶ ἀπεξεσμένος ὁ περὶ Θεοῦ λόγος καὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως παρὰ Χριστιανοῖς εὐρίσκεται; Οὐ τῶν πρακτέων τὴν ἐπιστήμην ἀνεπίληκτόν τε καὶ ἀκατάψεκτον ἐκ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων κεχορηγήμεθα; Καίτοι πῶς οὐχ ἅπα σιν ἐναργῆς ὅτι τὸ ἄριστα φιλοσοφεῖν διαπεραίνοιτο ἂν ὀρθῶς οὐ καθ' ἕτερον τρόπον, οἶμαι; Θεωρητικὴ γὰρ καὶ πρακτικὴ γε πρὸς τούτοις φιλοσοφία παντὸς ἂν εἴη ἐπαίνου μεστή, καὶ παρὰ τοῖς τὰ Ἑλλήνων ἐσπουδακόσι θαυμάζεται· οὐκοῦν οὐκ ἀπὸ γε τῆς Ἑβραίων δόξης τὴν ἀθεότητα μεμαθήκαμεν ἔφη γὰρ αὐτὸς καὶ τοῦτο, ἀλλ' εἶπερ τις ἐθέλοι τάληθές εἰπεῖν, ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τῆς Ἑλλήνων ἀμαθίας κατεγνώκαμεν. Καὶ ὅτι μᾶλλον ἐστὶ τὸ ἄθεον παρ' αὐτοῖς τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς οὐκ εἰδόσι Θεόν, πῶς οὐκ ἂν εἴη παντὶ τῷ σαφές; Βίον δὲ φαῦλον καὶ ἐπισεσυρμένον ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς ῥαθυμίας ἐλέσθαι φησὶν ἡμᾶς, χυδαιότητά τε καὶ ῥαθυμίαν ὀνομάζων ἑλληνικὴν τὸ ἀδιακρίτως ὀψοφαγεῖν, παραιτεῖσθαι τε τῶν ἐδωδῖμων οὐδέν. Ἐν γὰρ δὴ τούτῳ μάλιστα τὴν τῆς εὐσεβείας παριστᾶσι δύναμιν καὶ ἀπάσης ἀρετῆς ἐν καλῷ γενέσθαι νομίζουσιν, εἰ δὴ παραιτοῖντο τῶν ἐδωδῖμων τινά.

2.13 Καίτοι τί δήποτε τὸν τῆς ἀγνείας ἐν τούτοις ὀρίζονται τρόπον; Πάντα μὲν γὰρ γέγονε παρὰ Θεοῦ, καλὰ δὲ πάντως τὰ ἐξ ἀγαθοῦ· καὶ ὁ πάναγνος καὶ ἀβέβηλος τῶν καταμαίνειν ἡμᾶς εἰωθότων ἐργάσαιτο ἂν οὐδέν. Τί γὰρ καὶ βρῶσις ἐμποιήσειεν ἂν τοῖς μετεσχηκόσιν αὐτῆς; Ἡ καὶ ὅποιον ἂν αὐτοῖς εἰσφρήσαι τὸν μολυσμόν; Παραιτεῖσθαι δέ, οἶμαι, προσήκει τὰ δι' ὧν ἂν εἰκότως καταμαίνοιτό τις, δρῶεν δ' ἂν τοῦτο καὶ μάλα γενικῶς οἱ τῆς φαυλότητος τρόποι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, καταλαλιαί, ψευδηγορίαι, συκοφαντίαι, φιλοχρηματίαι, καὶ τὰ λοιπά. Οἱ δὲ τῶν τοιούτων οὐδὲν ὑπολογισάμενοι προσποιούνται μὲν ὀλογοσιτεῖν, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν

ἔδωδίμων ἀποπέμπονται τινα, δεδίασι δὲ τῶν ἐκτόπων οὐδέν. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ κατευφραίνουσι τὸν ὕπατον Δία, τὰ αὐτοῦ τιμᾶν ἡρημένοι, καὶ τὰ τῆς Κυπρογενοῦς θεραπεύουσι κράτη. Πλεῖστα μὲν οὖν ὅσα τὰ καθ' ἡμῶν παρ' ἐκείνου· ἀκυρολογεῖ δὲ λίαν καὶ κατὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως καὶ τῆς αὐτοῦ συγγραφῆς οὐ μετρίαν ποιεῖται τὴν κατάρρησιν. Φησὶ γὰρ τὸ τῆς κοσμοποιίας συντιθέντα βιβλίον εἶπεῖν μὲν ὅλως τῶν ἀληθῶν οὐδέν, ὕθλους δὲ ἀπλῶς συμφορῆσαι γεγηρακότας, καὶ ἃ μὲν ἦν εἰκὸς τοῦ παντὸς ἀξιῶσαι λόγου, ταῦτα δὴ πάντα ποιήσασθαι παρ' οὐδέν, εἰκὴ δὲ ἀπλῶς ἔρραψωδηκότα δόξαι τι λέγειν σοφόν τε καὶ ἀξιάκουστον. Τεθαύμακε δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν τὰς ἐπὶ τούτῳ δόξας, μάλιστα δὲ τῶν ἄλλων εὐφημίαις καὶ κρότοις τὴν Πλάτωνος στεφανοῖ.

2.14 Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν οὐ μετρίως σοβαρεύεται, κἂν τούτῳ δὴ πάλιν παρήσω λέγειν, ὅτι δὲ εἰκαίαν ἐπὶ ταῖς Ἑλλήνων εὐρεσιπειαῖς ἀνασπᾶ τὴν ὄφρυν, ὡς ἂν οἴος τε ὦ πειράσομαι διειπεῖν. Χρῆναι δὲ οἶμαι παραθεῖναι πάλιν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς βιβλίων ἀπολεξάμενον τὴν ἐκάστου δόξαν, ἣν ἔχειν ἡξίουσιν περὶ τῆς τοῦ κόσμου κατασκευῆς, εἶτα τὴν Μωσέως κοσμογένειαν ἀνθυπενεγκεῖν· ὀφθήσεται γὰρ οὕτω τοῖς ἐντευξομένοις καὶ τῆς ἐκείνων στενολεσχίας ὁ λῆρος καὶ τῶν Μωσέως γραμμάτων τὸ ἀκραιφνὲς εἰς ἀλήθειαν. Πλούταρχος τοίνυν, ἀνὴρ τῶν παρ' αὐτοῖς οὐκ ἄσημος γεγινώς, ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς τῶν Φυσικῶν δογμάτων συναγωγῆς, οὕτω φησὶ περὶ τοῦ κόσμου· Πυθαγόρας πρῶτος ὠνόμασε τὴν τῶν ὄλων περιοχὴν κόσμον ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. Θαλῆς καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ ἓνα τὸν κόσμον· Δημόκριτος καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ τούτου καθηγητὴς Μητρόδωρος ἀπείρους κόσμους ἐν τῷ ἀπείρῳ κατὰ πᾶσαν περίστασιν· Ἐμπεδοκλῆς τὸν τοῦ ἡλίου περιδρομον εἶναι περιγραφὴν τοῦ πέρατος τοῦ κόσμου· Σέλευκος ἄπειρον τὸν κόσμον· Διογένης τὸ μὲν πᾶν ἄπειρον, τὸν δὲ κόσμον πεπεράνθαι· οἱ στωϊκοὶ διαφέρειν τὸ πᾶν καὶ τὸ ὅλον· ἅπαν μὲν γὰρ εἶναι τὸ σὺν τῷ κενῷ τῷ ἀπείρῳ, ὅλον δὲ χωρὶς τοῦ κενοῦ τὸν κόσμον· ὥστε τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸν κόσμον.

2.15 Εἶτα περὶ τοῦ σχήματος τοῦ κόσμου ὧδε πάλιν φησὶν· Οἱ μὲν στωϊκοὶ σφαιροειδῆ τὸν κόσμον, ἄλλοι δὲ κωνοειδῆ, οἱ δὲ ὠσοειδῆ· Ἐπίκουρος δὲ ἐνδέχεσθαι μὲν εἶναι σφαιροειδεῖς τοὺς κόσμους, ἐνδέχεσθαι δὲ καὶ ἑτέροις σχηματισμοῖς κεχρῆσθαι. Ἐφη δὲ πάλιν τὰς τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων δόξας εἰς ἐξήγησιν προτιθεὶς εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος ἢ μή, οὕτως· Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἔμψυχον τὸν κόσμον καὶ προνοία διοικούμενον εἶπον· Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὅσοι τὰ ἄτομα εἰσηγοῦνται καὶ τὸ κενόν, οὔτε ἔμψυχον οὔτε προνοία διοικεῖσθαι, φύσει δὲ τινι ἀλόγῳ· Ἀριστοτέλης οὐτ' ἔμψυχον ὅλον δι' ὄλων οὔτε λογικὸν οὔτε νοερὸν οὔτε προνοία διοικούμενον· τὰ μὲν γὰρ οὐράνια τούτων πάντων κοινωνεῖν· σφαῖρας γὰρ περιέχειν ἔμψυχους καὶ ζωτικὰς, τὰ δὲ περίγεια μηδενὸς αὐτῶν, τῆς δὲ εὐταξίας κατὰ συμβεβηκός, οὐ προηγουμένως, μετέχειν. Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τούτων. Ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἦν αὐτοῖς βασανίσαι πάλιν τὸ πότερον ποτε φθαρτὸς ἂν εἴη κατὰ φύσιν ὁ κόσμος ἢ μή, δεδοξάκασιν ὧδε καὶ περὶ τούτου· Πυθαγόρας καὶ οἱ στωϊκοὶ καὶ γεννητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει· αἰσθητὸν γὰρ εἶναι διότι καὶ σωματικός, οὐ μὴν δὴ φθαρησόμενόν γε, προνοία καὶ συνοχῆ Θεοῦ· Ἐπίκουρος φθαρτὸν ὅτι καὶ γεννητός, ὡς ζῶον, ὡς φυτόν· Ξενοφάνης ἀγέννητον καὶ αἴδιον καὶ ἄφθαρτον τὸν κόσμον· Ἀριστοτέλης τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην μέρος τοῦ κόσμου παθητόν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ἐπίγεια κηραίνεται.

2.16 Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες, καὶ συνίετε λοιπὸν πόσος ἐν τούτοις ὁ λῆρος. Ταῖς γὰρ ἀλλήλων ἀντανιστάμενοι δόξαις, τοῦτό τε κάκεῖνο φύρδην ἀπλῶς καὶ ἀκατασκέπτως

κατὰ τὸ ἐκάστῳ δοκοῦν ἐρευγόμενοι, πῶς οὐκ ἂν εἶναι νοοῖντο στοχασταὶ μᾶλλον, καὶ οὐ τῆς ἀληθείας ἐπιστήμονες; Οἱ μὲν γὰρ ἓνα τὸν κόσμον, οἱ δὲ πολλούς, ἕτεροι δὲ γενητόν, εἰσὶ δὲ οἱ τούτοις εἰσάπαν ἀνθεστηκότες καὶ διάφοροι τὰς γνώμας ἀφθαρτόν τε καὶ ἀγένητον εἶναι λέγουσιν αὐτόν· καὶ οἱ μὲν προνοία Θεοῦ διοικούμενον, οἱ δὲ καὶ προνοίας δίχα καὶ τὴν τῶν στοιχείων εὐτακτον κίνησιν αὐτοματισμοῖς καὶ συμβεβηκόσιν ἐκνευμήκασι· καὶ οἱ μὲν ἐψυχῶσθαι φασιν αὐτόν, οἱ δὲ οὔτε ἔμψυχον οὔτε νοερόν· καὶ ἀπαξαπλῶς κατίδοι τις ἂν οἶονεὶ μεθύοντα τῆδε κάκεϊσε διαρριπτούμενον τὸν ἐφ' ἐκάστῳ λόγον αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ τὸν Πλάτωνα τῶν ἄλλων ἐκκεκρικῶς ταῖς αὐτοῦ μάλιστα δόξαις ἐμφιλοχωρεῖ, φαίην ἂν ὅτι Πλάτων τε καὶ Πυθαγόρας δοξάζουσι μὲν πως ἐπιεικέστερον περὶ τε Θεοῦ καὶ κόσμου· συνειλόχασι δὲ τὴν εἰς τοῦτο παιδεύσιν εἴτουν ἐπιστήμην Αἰγυπτίοις ἐμβεβληκότες, παρ' οἷς δὴ πολὺς ὁ περὶ τοῦ πανσόφου Μωσέως λόγος ἦν καὶ τῶν παρ' αὐτῷ δογμάτων τὸ θαῦμα τετίμητο. Πλὴν αὐτόν τε φασιν ἑαυτῷ τὸν Πλάτωνα τάναντία δοξάσαι, καὶ αὐτῷ φοιτήσαντα τὸν Ἀριστοτέλη μὴ τὰ αὐτοῦ μᾶλλον ἐλέσθαι φρονεῖν, ἀντιφέρεσθαι δὲ καὶ ἀντεξάγειν αὐτῷ. Φησὶ γὰρ ὁ Πορφύριος δοξάσαι τὸν Πλάτωνα περὶ οὐρανοῦ, φάναι τε ὅτι τὸ σωματοειδὲς αὐτοῦ συνέστη ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἀλλήλοις ὑπὸ ψυχῆς συμπεφωνηκότων· Διό, φησί, καὶ νῦν συμμιγῆς μένει καὶ κατὰ τὸ πλεονάζον ὠνόμασται.

2.17 Ἐτυμολογεῖ δέ, οἶμαι, τούνομα καὶ κεκλησθαι φησιν οὐρανὸν οἶον ὄρατὸν ὄντα τινά, ἴν' ἐκ τοῦ ὄρασθαι νοοῖτό τις οὐρανός. Ἀριστοτέλει γε μὴν οὐχ ὥδε ταῦτ' ἔχειν ἐδόκει. Πόθεν; Οὐ γὰρ τοί φησι συντεθεῖσθαι τὸν οὐρανόν, οὔτε μὴν ἐκ τεσσάρων εἶναι στοιχείων, ἐπινοεῖ δὲ πέμπτον τι σῶμα τῶν τεσσάρων ἀμέτοχον καὶ ὀλοτρόπως ἡμοιρηκός. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων ἔμψυχόν τε τὸν κόσμον φησὶ καὶ ζῶον νοερόν, ἐπίστησι δὲ καὶ πρόνοιαν αὐτῷ· ὁ δ' αὐτοῦ πάλιν φοιτητῆς οὐχ ὥδε πεφρόνηκεν· οὔτε γὰρ ἔμψυχον ὄλον δι' ὄλων οὔτε νοερόν οὔτε προνοία διοικούμενον. Καὶ αὖθις ὁ μὲν γενητόν τε καὶ φθαρτόν τό γε ἦκον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν διορίζεται, ὁ δὲ οὐδὲ γενητόν δίδωσιν αὐτόν ἀλλ' ὡς ἀφθαρτόν καὶ ἀγένητον. Καὶ πάλιν ὁ μὲν δὴ δεινός καὶ διαβόητος Πλάτων τρεῖς ἀρχὰς εἶναι τοῦ παντὸς διορίζεται, Θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος· καὶ Θεὸν μὲν εἶναι φησὶ τὸν ποιητήν, ὕλην δὲ τὸ ὑποκείμενον, εἶδος δὲ τὸ ἐκάστου τῶν γινομένων παράδειγμα· ἀντανίσταται δὲ πάλιν Ἀριστοτέλης αὐτῷ καὶ οὐ συμβαίνει καθάπαξ· τὸ γὰρ εἶδος ἀρχὴν ἢ φρονεῖν ἢ λέγειν οὐκ ἀξιοῖ, δύο δὲ εἶναι φησὶ τὰς ἀρχὰς, Θεὸν καὶ ὕλην. Τρεῖς δὲ δὴ πάλιν ὁ Πλάτων τὰς τῶν ὄλων ἀρχὰς εἶναι λέγων, Θεόν τε καὶ ὕλην καὶ εἶδος, προσεπάγει καὶ τετάρτην, ἣν δὴ καθόλου ψυχὴν ὀνομάζει. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ τὴν ὕλην ἀγένητον εἰπών, καὶ γενητὴν αὐτὴν εἶναι φησὶ· εἶτα τὸ εἶδος, ὃ τί ποτέ ἐστιν, ὑφ' ἐστάναι δούς αὐτὸ καθ' ἑαυτό, μάχεται τοῖς ἰδίους αὐτοῦ εὐρήμασιν· ἔφη γὰρ ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ νοήμασιν ὑπάρχειν αὐτὸ καὶ οὐκ ἰδίαν ὑπαρξιν ἔχειν, ἧγουν οὐσίωσιν.

2.18 Τίσιν οὖν ἄρα προσνευκότες οἱ τῆς ἀληθείας ἐρευνηταὶ τὴν ἀμώμητον καὶ ἀπλανεστάτην διάττοιεν τρίβον; Τίνα τῶν ὀνομασμένων τοῦ ψευδοεπεῖν ἀπαλλάξομεν; Τίνι τὴν ψῆφον τοῦ κατὰ μηδένα διαπταῖσαι τρόπον ἀπονέμειν ἄξιον; Μᾶλλον δὲ πῶς ἂν εἶεν ἀξιόχρεω πρὸς γε τὸ δεῖν ἀναπεῖσαι τινὰς οἷ γε τοσοῦτον διημαρτήκασι τάληθοῦς ὡς μὴ μόνον ἀλλήλοις ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ταῖς σφῶν ἀντιφέρεσθαι δόξαις; Ἐπαινεῖ δὲ ταῦτα καὶ κατατέθηπεν ὁ πάνσοφος Ἰουλιανός, καὶ κατασκώπτει μὲν τὰ Μωσέως, ἄνω δὲ καὶ κάτω τὰ πάντα κυκῶν τοὺς Πλάτωνος λόγους ἀντιπαρεξάγειν αὐτοῖς ἀποτολμᾷ, καὶ φησὶ· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Ἐνταῦθα παραβάλωμεν, εἰ βούλεσθε, τὰ τοῦ

Πλάτωνος. Τί τοίνυν οὗτος ὑπὲρ τοῦ δημιουργοῦ λέγει καὶ τίνας περιτίθησιν αὐτῷ φωνὰς ἐν τῇ κοσμογενεῖα σκόπησον, ἵνα τὴν Πλάτωνος καὶ Μωσέως κοσμογένειαν ἀντιπαραβάλωμεν ἀλλήλαις. Οὕτω γὰρ ἂν φανεῖται τίς ὁ κρείττων, καὶ τίς ἄξιος τοῦ Θεοῦ μᾶλλον· ἄρ' ὁ τοῖς εἰδώλοις λελατρευκῶς Πλάτων, ἢ περὶ οὗ φησιν ἡ Γραφή ὅτι στόμα κατὰ στόμα ὁ Θεὸς ἐλάλησεν αὐτῷ; Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἢ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τοῦ ἀβύσσου, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς, καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ὅτι καλόν. Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνά μέσον τοῦ φωτὸς καὶ ἀνά μέσον τοῦ σκότους, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτα. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ· καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου καὶ ξύλον κάρπιμον. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· Γενεθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ὦσιν εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἔθετο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός.

2.19 Ἐν δὴ τούτοις οὔτε τὴν ἄβυσσόν φησι πεποιῆσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οὔτε τὸ σκότος οὔτε τὸ ὕδωρ· καίτοι χρῆν δήπουθεν εἰπόντα περὶ τοῦ φωτὸς ὅτι προστάξαντος Θεοῦ γέγονεν, εἰπεῖν ἔτι καὶ περὶ τῆς νυκτός καὶ περὶ τῆς ἀβύσσου καὶ περὶ τοῦ ὕδατος· ὁ δὲ οὐδὲν εἶπεν ὡς περὶ γεγονότων ὅλως, καίτοι πολλάκις ἐπιμνησθεὶς αὐτῶν. Πρὸς τούτοις οὔτε τῆς τῶν ἀγγέλων μέμνηται γενέσεως ἢ ποιήσεως, οὐδ' ὄντινα τρόπον παρήχθησαν, ἀλλὰ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν μόνον καὶ περὶ τὴν γῆν σωμάτων, ὡς εἶναι τὸν Θεὸν κατὰ τὸν Μωσέα ἀσωμάτων μὲν οὐδενὸς ποιητὴν, ὕλης δὲ ὑποκειμένης κοσμήτορα· τὸ γὰρ· Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὴν μὲν ξηρὰν οὐσίαν ὕλην ποιοῦντος, κοσμήτορα δὲ αὐτῆς τὸν Θεὸν εἰσάγοντος. {ΚΥΡΙΑΛΟΣ} Μωσέως μὲν οὖν πέρι πολὺς ἂν γένοιτο καὶ μακρὸς τοῖς εὐφημεῖν βουλομένοις ὁ λόγος· ἀκήκοε γὰρ Θεοῦ λέγοντος ἐναργῶς· Οἶδά σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν εὔρηκας παρ' ἐμοί. Τῆς γε μὴν ἐνούσης αὐτῷ πολυειδοῦς ἀρετῆς ἀπόδειξις εἴη ἂν καὶ μάλα σαφῆς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργίας ἢ δύναμις. Ὑφεστήκει γὰρ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ, καὶ ὑπηρετῆς ἦν ταῖς τῶν Αἰγύπτων ἀπονοίαις κατεξανιστάντι τὴν κτίσιν. Ὅποῖός γε μὴν ὁ Πλάτων ἦν, κἂν εἰ μὴ τις λέγοι, διαβοήσειεν ἂν ἢ ἐξ Ἀθηναίων ἐπὶ Σικελίαν ἄφοδος· οὐ γὰρ ἀρεσθέντα ταῖς παρ' αὐτοῦ θωπείαις τὸν Διονύσιον ἀποδόσθαι φασὶν αὐτόν, ὡς ἀνελευθέρῳ που πάντως ποινὴν ἐπιθέντα τὴν ἀνδραπόδω πρεπωδεστάτην. Πλὴν ἀφείσθω τέως ὁ περὶ τούτου λόγος, ἴτω δὲ πάλιν ἐπὶ τὸ ἐν χερσίν.

2.20 Ὁ θεσπέσιος μὲν γὰρ Μωσῆς οὐ λόγους ἡμῖν εἰκαίους ὁρᾶται συντεθεικῶς, οὔτε μὴν ἐκ φιλοτιμίας ἀπλῶς εἰς τοῦτο παρωρημένος, ἀλλὰ τι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν ἐπινοήσας τῷ βίῳ. Οὐ γὰρ τοι προὔθετο φυσιολογεῖν ἰσχνῶς ἤγουν φάναι τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν στοιχείων· περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταυτὶ καὶ ταῖς τινων διανοίαις οὐχ ἀλώσιμα. Σκοπὸς δὲ γέγονεν αὐτῷ τῶν τὸ τηνικάδε τὸν νοῦν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι δόγμασι. Πεπλάνηντο γάρ, καὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστος προσκυνοῦντες ἠλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει Θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν ἠγνοηκότες λελατρεύεον τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν Θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν οὐρανόν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον, εἰσὶ δὲ οἱ καὶ σελήνη καὶ ἄστροις καὶ γῆ καὶ φυτοῖς καὶ τῇ τῶν ὑδάτων φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις τὴν τῆς ἀνωτάτω φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Καθιγμένων δὴ τῶν πραγμάτων εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀρρωστίας

κατανεμηθείσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς καὶ τῶν καλλίστων ἅπασι μαθημάτων εἰσηγητῆς ἀνεδείκνυτο, εἷς μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς διαρρήδην ἀνακεκραγῶς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων, ἃ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὄλως. Χρειωδέστατα τοίνυν καὶ μάλα σαφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰσχυρομθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον.

2.21 Τί γὰρ ἔδει ποία μὲν ἐστὶν ἡ τῶν ὑδάτων φύσις εἰπεῖν, ἢ καὶ ὅπως γέγονε τὴν ἀρχὴν, ἀναμετρήσαι τε καὶ ἀβύσσους καὶ οὐρανοῦ φύσιν, καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων ὑπάρξεως πολυπραγμονῆσαι τὸν τρόπον; Ταυτὶ μὲν γὰρ ὅτι δυσεξήγητα παντὶ γένοιτ' ἂν ὡμολογήσθαι νομίζω. Ἄλλ' εἴπερ ἦν ὄλως καὶ διειπεῖν δύνασθαι σοφοῦντος Θεοῦ, τίς ἂν ἦν ὁ ἀκροασόμενος ἡγουν συνιέναι τὰ οὕτως ἰσχνὰ μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ νοῦν οἶός τε ὢν; Καίτοι καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλήνων ἀμαθίας κατόπιν ὄντας εὐρήσομεν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν καὶ ἡ τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐπράττετο συγγραφή· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ἦν δύνασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν διειδέναι σαφῶς, διὰ τούτων αὐτῶν ἀλοῖεν ἂν εἰς τὸ τῆς ἐσχάτης ἀπασῶν ἀβελτηρίας πεσόντες βάραθρον. Ὡς γὰρ δὴ φησιν ἡ θεόπνευστος Γραφή, ἐχρῆν δήπου τοὺς πάλαι τὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν καὶ τεχνίτην ἀπὸ καλλονῆς κτισμάτων ἐννοεῖν· οἱ δὲ πρὸς τοῦτο κατώχοντο δυσβουλίας ὥστε καὶ ἐξ ὧν ἦν εἰκὸς ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἀποφέρεσθαι γνῶσιν, διὰ τούτων αὐτῶν ἀλῶναι παθόντας τὸ προσκεῖσθαι τῷ ψεύδει. Γένοιτο δ' ἂν καὶ τούτου μάρτυς πιστὸς ὁ πάνσοφος Παῦλος ὡδὶ γεγραφῶς. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, εἰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους διότι γνόντες τὸν Θεὸν οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλὰ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία.

2.22 Καὶ τοῦτο μὲν ἂν πρόποι τοῖς τὴν ἀγέλαίαν καὶ συρφετώδη καὶ ἀλόγιστον πάντως ψευδολατρείαν ἐξευρηκόσιν, ὁποῖοί τινες ἦσαν, ὡς ἔφην, οἱ πρὸς οὓς ὁ τοῦ πανσόφου Μωσέως πεποιήται λόγος· ὅτι δὲ τῆς εἰς λῆξιν ἠκούσης ἐμβροντησίας ἀνάπλεω γεγονότες καταφωραθεῖεν ἂν, ἀμογητὶ κατοψόμεθα τὴν τῶν μετ' αὐτοὺς πολυπραγμονήσαντες δόξαν. Ἔφη γάρ που περὶ αὐτῶν ἰσχνὸς ὢν ἄγαν ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ Φυσικῶν δογμάτων συναγωγῆς· Ἔλαβον δὲ ἐκ τούτου ἔννοϊαν Θεοῦ· αἰεὶ τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀστρῶν τὴν ὑπόγειον ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει τοῖς χρώμασιν, ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσι καὶ κατὰ τόπους τοὺς αὐτούς· καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ· Ὅρίζονται δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ ἔννοϊαν οὕτως· πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, οὐκ ἔχον μὲν μορφήν, μεταβάλλον δὲ εἰς ὃ βούλεται καὶ συνεξομοιούμενον πᾶσιν. Ἔσχον δὲ ἔννοϊαν τούτου πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ κάλλους τῶν ἐμφαινομένων προσβαλόντες ὡς οὐδὲν τῶν καλῶν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε γίνεται, ἀλλὰ μετὰ τινος τέχνης δημιουργούσης. Προσεποίησα δὲ τούτοις ἃ γέγραφε πότε καὶ ὁ Τρισεμέγιστος Ἑρμῆς Πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Νοῦν (ὀνομάζεται γὰρ ὡδὶ τὸ βιβλίον)· Εἶτα, φῆς, ἀόρατος ὁ Θεός; Εὐφήμησον. Καὶ τίς αὐτοῦ φανερώτερος; Διὰ τοῦτο πεποίηκεν ἵνα διὰ πάντων τις αὐτὸν βλέπη. Τοῦτό ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἡ ἀρετὴ, τὸ αὐτὸν φαίνεσθαι διὰ πάντων.

2.23 Ὁμολογοῦντα δὲ τούτοις καὶ αὐτὸν ὁψόμεθα τὸν τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν θρησκείας κατήγορον Ἰουλιανόν. Διισχυρίζεται μὲν γὰρ ὡς ἀδίδακτόν τι χρῆμα καὶ αὐτομαθὲς ἀνθρώποις τὸ εἰδέναι Θεόν, φησὶ δὲ οὕτως· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Ὅτι δὲ οὐ διδακτόν ἀλλὰ φύσει τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει, τεκμήριον ἡμῖν ἔστω πρῶτον ἢ κοινὴ πάντων ἀνθρώπων ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ καὶ κατ' ἄνδρα καὶ ἔθνη περὶ τὸ θεῖον προθυμία. Ἄπαντες μὲν γὰρ ἀδιδάκτως θεῖόν τι πεπιστεύκαμεν, ὑπὲρ οὗ τὸ μὲν ἀκριβὲς οὔτε πᾶσι

ράδιον οὔτε τοῖς ἐγνωκόσιν εἰπεῖν εἰς πάντα δυνατόν. Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· Ταύτη δὴ τῇ κοινῇ πάντων ἀνθρώπων ἐννοία πρόσεστι καὶ ἄλλη· πάντες γὰρ ἄνθρωποι οὐρανῶ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ φαινομένοις θεοῖς οὕτω δὴ τι φυσικῶς προσηρτήμεθα ὡς καὶ εἴ τις ἄλλον ὑπέλαβε παρ' αὐτοὺς τὸν Θεόν, οἰκητήριον αὐτῷ πάντως τὸν οὐρανὸν ἀπένειμεν, οὐκ ἀποστήσας αὐτὸν τῆς γῆς, ἀλλ' οἶον ὡς εἰς τιμιώτερον τοῦ παντὸς ἐκεῖνο τὸν βασιλέα καθίσας τῶν ὄλων, ἐφορᾶν ἐκεῖθεν ὑπολαμβάνων τὰ τῆδε. {ΚΥΡΙΑΛΟΣ} Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως οἱ τὴν παχεῖαν καὶ ἀγυρτώδη καί, ἴν' οὕτως εἴπω, βαναυσικὴν οὐκ ἀνασχόμενοι πλάνην, καὶ τῆς τῶν ἀγγελίων ἀποφοιτήσαντες δόξης, οὐκ ἡμοιρήκασιν παντελῶς τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας περὶ Θεοῦ, κατετεκμήραντο δὲ τίς τε καὶ ὅση τῆς ἐνούσης αὐτῷ δυνάμεως ἢ ὑπεροχῆ, ὡς καὶ θεσμοῖς εὐταξίας τὴν οὕτω μεγάλην καὶ ἀξιάγαστον κτίσιν ὑπενεγκεῖν.

2.24 Οἱ γέ μὴν ἕτεροι, περὶ ὧν ὁ λόγος, οὔτε Θεὸν ἐγνώκασιν διὰ τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ γὰρ ἦσαν οὕτως ἐμβρόντητοι, καὶ φρενὸς ἕξω γεγονάσιν ἀνθρωποπρεποῦς, ὡς μὴ μόνον οὐρανῶ καὶ γῆ καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς ἑτέροις τῶν ἄστρον ἐλέσθαι προσκυνεῖν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν σηκοῖς εἶδη πολύμορφα καθιδρῦσαι, ἐγχαράξαι τε μορφὰς αὐτοῖς οὐκ ἀνθρωπείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ζῶων ἀλόγων καὶ πτηνῶν καὶ ἐρπετῶν, καὶ θεοὺς αὐτὰ καὶ σωτήρας ἀποκαλεῖν. Εἶτα πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιο τις τῆς μωσαϊκῆς εὐτεχνίας, περιεργον μὲν ἢ βαθὺ καὶ οὐκ εὐπαράδεκτον τοῖς τὸ τῆνικάδε λαλούσης οὐδέν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς καὶ ἀπευθύνειν εἰδὸς εἰς ἀμώμητον δόξαν, τὴν ἐπὶ γε, φημί, τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ; Εἶτα τοὺς μὲν τῶν μειρακίων διδασκάλους ἐπαινέσαι τις ἂν καὶ μάλα εἰκότως συγκαθισταμένους αὐτῶν ταῖς γνώμαις, καὶ χειραγωγοῦντας κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ δύνασθαι τι τῶν ἀπορρήτων ἰδεῖν, οὐδὲν δὲ αὐτοῖς τῶν ἄγαν ἐξησηκμένων καὶ ἀνάντη πως ἐχόντων τὴν προσβολὴν παρατιθέντας ἐν ἀρχαῖς, πεπραχότα δὲ τοῦτο Μωσέα τὸν ἱερώτατον οὐκ ἐπαίνου παντὸς ἀξιώσομεν; Εἰ δέ σοι δοκεῖ τῶν ἀναγκαίων εἰπεῖν οὐδέν, βούλει τῶν σοι φιλάτων ἀψώμεθα μαθημάτων; Πολυπραγμονήσωμεν ὡς ἔνι τῆς Ἡσιόδου Θεογονίας τὸ ἀκριβές.

2.25 Σκήπτεται μὲν γὰρ τὸ θεοκλυτεῖν, καὶ τὸ μουσὸληπτος εἶναι δοκεῖν προσνεμεμικῶς ἑαυτῷ ὡς μέγα τι χρῆμα καὶ ἀξιέραστον. Εἶπατε (φησί) δ' ὡς τὰ πρῶτα θεοὶ καὶ γαῖα γέγοντο, καὶ ποταμοί, καὶ πόντος ἀπείριτος οἶδματι θύων, Ἄστρα τε λαμπετόωντα καὶ οὐρανὸς εὐρύς ὑπερθεν. Εἶτα χάος καὶ νύκτα γενέσθαι λέγων καὶ τίνα τρόπον οὐκ ἐπειπῶν· Γαῖα (φησί) δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγένετο ἴσον ἑαυτῇ Οὐρανὸν ἀστερόενθ', ἵνα μιν περὶ πάντα καλύπτοι. Καὶ Γῆς τέκνον ἀποφήνας τὸν Οὐρανόν, ὅτι καὶ θαλάσσας τέτοκεν Οὐρανῶ παρευνηθεῖσα, Κοῖόν τε καὶ Κρίόν θ' Ὑπερίονά τ' Ἰαπετόν τε καὶ Θεῖαν καὶ Ῥεῖαν καὶ Θέμιν καὶ Μνημοσύνην, Φοῖβην τε πρὸς ταῦταις, ἦν καὶ χρυσοστέφανον ὀνομάζει, καὶ μέντοι τὴν Τηθύν, ὀπλότατον δὲ πάντων γενέσθαι φησί τὸν Κρόνον· εἶτα τούτοις ἐπάγει συρφετούς τινὰς εἰκαίων καὶ ἀσυστάτων διηγημάτων. Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τὸν ποιητοῦ νόμον μυθοπλαστῆσαι ταυτὶ τὸν Ἡσιόδον· ἐπερυθριᾶ γὰρ ἴσως τοῖς αὐτοῦ διηγήμασιν. Αἰτιᾶται τοιγαροῦν ἀνθ' ὅτου τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, σαφῆ καὶ ἀπλανεστάτην καὶ διηγημάτων ἀληθῶν συντεθεικότα συγγραφήν; Πεποιῆσθαι γὰρ ἔφη παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἥλιόν τε καὶ σελήνην, ἄστρα καὶ φῶς, πτηνὰ καὶ νηκτά, καὶ ζῶων ἀλόγων εἶδη, καὶ κάλλη φυτῶν, καρπούς τε ἐδωδίμους, καὶ πόας τὰς ἐν ἀγροῖς.

2.26 Ἄθρει δὲ ὅπως διὰ τουτωνὶ τῶν λόγων τὴν τοῖς ἀρχαίοις ἐγκατασκήψασαν πλάνην ἀποκείρει πανσόφως· ἢ γὰρ οὐχὶ Δία μὲν ὀνομάζουσι τὸν οὐρανόν, Δημήτραν δὲ

τὴν γῆν, Ἀπόλλωνα δὲ τὸν ἥλιον καὶ χρυσηλάκατον κελαδεινήν, τουτέστιν Ἄρτεμιν, τὴν σελήνην; Καὶ ἀπαξαπλῶς ἐκάστω τῶν παρὰ Θεοῦ γεγονότων ἐπιφημίζοντες τὸ δοκοῦν, προσεκύνησαν ὡς θεούς. Ὅτι δὲ σαφῆς καὶ εὐσύνοπτος καὶ οὐδὲν ἔχων περιειργασμένον καὶ σὺν ἀκριβείᾳ πολλῇ τῆς κοσμογονίας ὁ λόγος τῷ θεσπεσίῳ γέγονε Μωσεῖ, φέρε δὴ, φέρε καταδεικνύωμεν. Ἐν ἀρχῇ γάρ (φησὶν) ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Οὐ γάρ τοι συνάναρχον καὶ συναΐδιον τῷ Θεῷ καὶ ἀγένητον, κατὰ τινας, ἐφήσι καὶ αὐτὸς νοεῖσθαι τὴν ὕλην, σύνδρομόν τε καὶ συνυφεστηκὸς τῷ αἰδίῳ τὸ οὐκ ὄν ποτε, τῷ αἰεὶ ὄντι τὸ ἐν καιρῷ καὶ μόλις παρενεχθὲν εἰς γένεσιν, οὔτε μὴν τῷ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως ἔχοντι τὸ κεκινημένον, τῷ ἀφθάρτῳ τὸ ὑπὸ φθοράν· χρόνῳ δὲ μᾶλλον καὶ ἀρχῇ καλούση πρὸς γένεσιν περιορίζει τὴν κτίσιν, ὡς ἐξ οὐκ ὄντων ἐνηνεγμένην κατὰ βούλησιν Θεοῦ πρὸς γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστί. Καὶ οὐ δήπου φησὶν ὅτι προϋποκειμένης καὶ προεξευρημένης τῆς ὕλης κοσμήτορα καὶ τεχνίτην ἀπλῶς γενέσθαι Θεόν, εἰδοποιοῦντα τὸ ἄμορφον καθ' ὃν ἂν εἰδείη τρόπον, καὶ ποιοτήτων διαφοράς, μεγέθη τε καὶ ὄγκους ἐπιρρῖψαι μόνον αὐτῇ, ἀλλὰ γὰρ ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράστῳ δυνάμει τὸ οὐκ ὄν οὐδὲ ὑπάρχον ὅλως εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι παραγαγεῖν. 2.27

Τίνα δὲ τρόπον δημιουργεῖ νῶ μὲν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀνέφικτον ἰδεῖν, εἶναι δέ φημι καὶ πέρα λόγου παντός. Πῶς γὰρ ἂν τις φράσαι τὰ ὑπὲρ νοῦν; Ὑπερανεστήξει δέ, οἶμαι, τοσοῦτον τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας εὐρήματα καὶ ἡ πρὸς πᾶν ὄτιοῦν τῶν πρακτέων ὁδός, ὅσον περ αὐτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἠτήμεθα. Ὅταν τοίνυν λέγη Μωσῆς: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, σύνες ὅτι συλλήβδην μὲν ὡσπερ καὶ ὡς ἐν βραχεῖ τὰ πάντα συνενεγκῶν τῆς ὅλης κτίσεως ἀφηγεῖται τὴν γένεσιν. Εἶτα πρόεισιν εὐτέχνως ἐπὶ τὸ χρῆναι λέγειν τίνα τε διεκοσμήθη τρόπον καὶ ὅπως ἕκαστα τῶν πεποιημένων τοῦθ' ὅπερ εἰσὶν εὖ μάλα διεκκληρώσαντο. Λόγῳ τε μὴν τῷ πανσθενεστάτῳ δεδημιουργηκέναι φησὶν αὐτόν· Θεὸς γὰρ ἐστί καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς αὐτοῦ Λόγος. Εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ Θεός· Γενηθήτω στερέωμα καὶ μοι βλέπε παραχρῆμα τῇ τοῦ Λόγου δυνάμει πεπηγὸς τὸ στερέωμα, ὃ δὴ καὶ ἐκάλεσεν οὐρανόν. Εἶπεν ὁ Θεός· Ὁφθήτω ἡ ξηρά, καὶ συνέθει τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν. Ἐφη τε πρὸς τούτοις ἥλιον γενέσθαι, καὶ γέγονε, σελήνην, ἄστρα, καὶ φῶς καὶ ζῳὰ τε χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, πτηνὰ τε πρὸς τούτοις. Ὅτι δὲ καὶ αὕτη τῶν στοιχείων ἡ φύσις οἴκοθέν τε καὶ ἐξ ἑαυτῆς οὐκ ἂν ἔχοι τὸ δύνασθαι διαδρᾶναι τὴν φθοράν, δεῖται δὲ μᾶλλον τῆς τοῦ συνέχοντος αὐτὴν πρὸς τὸ εὖ εἶναι χειρός, ἐδίδαξεν εἰπὼν ὅτι· Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· ζωογονεῖ γὰρ τὰ πάντα τὸ Θεοῦ πνεῦμα, ζωὴ καὶ αὐτὸ κατὰ φύσιν ὑπάρχον, ὡς ἐκ ζωῆς τοῦ Πατρός, δεῖται δὲ τὰ πάντα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἂν ἐτέρως ἔχοι τὸ ἀκατάσειστον εἰς γε τὸ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἐστί.

2.28 Ὅρα δὴ οὖν, ὡς ἔφην, Λόγῳ πηγνύμενον τὸ στερέωμα, καὶ ἀνίσχουσιν τὴν ξηρὰν συναγηγεμένων τῶν ὑδάτων εἰς ἓν· ὅρα πόαις τε καὶ ξύλοις χλοηφοροῦσαν τὴν γῆν, καὶ σπερματικὸς αὐτοῖς ἐνυπάρχοντας λόγους, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ πρόσκαιρα τὴν τοῦ αἰδίου εἶναι παρακλέπτοντα δύναμιν διαμένη καὶ σώζεται. Ἄθρει τοὺς ἐν τῷ στερεώματι φωστῆρας οὐκ ἐφ' ἐτέρῳ τινὶ παρὰ Θεοῦ γεγονότας, πλὴν ὅτι μόνον ἵνα φαίνωσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, κατασημαίνωσι δὲ καὶ καιροὺς καὶ ἡμέρας καὶ ἐνιαυτούς. Προστετάχθαι δέ φησι καὶ τὴν γῆν ζῶων ἀλόγων ἐκδοῦναι φύσιν, εἶδος ἐκάστω, καὶ τὸ πόσον καὶ τὸ ἐφ' ᾧ περ ἂν γένοιτο, διανεμόντος τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐπεὶ δὲ ἐπεποίητο λοιπὸν ἐν κόσμῳ τὸ πᾶν, ἐλλελοίπει δὲ ὅλως ταῖς ἀνθρώπου χρείαις οὐδὲν, τότε δὴ, τότε, τίνα καὶ αὐτὸς ἔσται τρόπον ὁ Δημιουργὸς ἐνενόει· οὐ γάρ τοι τοῖς ἄλλοις ἐν ἴσῳ κτίσμασι καὶ ἡ αὐτοῦ γένεσις ἀπεσχεδιάζετο. Ἐπειδὴ δὲ μέγα καὶ ἐξαιρετόν, μᾶλλον δὲ

τοῦ παντός ἐπέκεινα καὶ νοῦ καὶ λόγου καὶ θαύματος ἢ ὑπερτάτη νοεῖται τε καὶ ἐστὶ φύσις, ἑαυτῇ τὸ ζῶον ἀφομοιοῦν, ὡς ἔνι, βεβούληται· ταύτητοι καὶ μάλα εἰκότως, ἵνα μή τι μικρὸν εἶναι δοκῆ καὶ κατερριμμένον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ὀλίγα διενεγκεῖν τὸ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ μέλλον ἔσσεσθαι ζῶον, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἀκατάσκεπτον αὐτοῦ ποιεῖται τὴν γένεσιν.

2.29 Καίτοι φαίη τις ἄν, καὶ οὐκ ἂν ἀμάρτοι τάληθοῦς, ὡς οὐκ ἂν τι τὸν θεῖον διαλάθοι νοῦν· οἶδε δέ, οἶδε τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν. Τί οὖν ἐσκέπτετο, καίτοι προεγνωκῶς τὴν ἀνθρώπου φύσιν; Οἰκονομικῶς, ὡς ἔφην, ὁ πανάριστος Μωσῆς οἰονεῖ πως καὶ προβουλίους φησὶ τετιμῆσθαι τὸν ἄνθρωπον, οὐχ ἀπλήν, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ κατ' οὐδὲν τῶν ἄλλων ἐξηλλαγμένην τὴν αὐτοῦ γένεσιν εἰσφέρων, ἀλλ' οἰονεῖ πως καὶ ἐν φροντίδι θεμένου τὸ χρεῖμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὑπερβολικὸς μὲν ὁ λόγος, ἔχει δ' ἄν, οἶμαι, τὸ εὖ πεποιῆσθαι δοκεῖν, εἰ πάντων ἄριστον τῶν ἐπὶ γῆς ζῶων φαμέν εἶναι τὸν ἄνθρωπον, πεποιῆσθαι τε καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. Ὅτι δὲ τοῖς πανσθενεστάτοις τοῦ Θεοῦ νεύμασι παρεκομίσθη πρὸς ὑπαρξιν ἢ σύμπασα κτίσις, χαλεπὸν οὐδὲν, ὡς γε οἶμαι, διαμαθεῖν καὶ ἐξ ὧν γεγράφασιν οἱ τῆς αὐτοῦ δεισιδαιμονίας διδάσκαλοι· ἐδόκει γὰρ ἅπασι καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν συλλήβδην ἅπαντα δεδημιουργῆσθαι παρ' αὐτοῦ, νοητά τε καὶ αἰσθητά, ἀόρατα καὶ ὀρώμενα. Συνωμολογήκασι γὰρ ὅτι περὶ τὸν ἀπάντων Βασιλέα καὶ Κύριον πάντα ἐστὶ· καὶ δὴ καὶ εἶπεν ὁ Πλάτων διατείνεται· Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων. Ἦδη μὲν οὖν τὰς Ἑλλήνων παρηγάγομεν χρήσεις, τὰς ἐπὶ γε τούτοις φημί, καὶ παρήσω μὲν τὸ ταῦτοεπεῖν, διαμεμνήσομαι δὲ τῶν Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμέγιστου λόγων. 2.30 Ἔφη γὰρ οὗτος ἐν τῷ Πρὸς Ἀσκληπιόν· Καὶ εἶπε, φησίν, Ὅσιρις· Εἶτα, ὦ μέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, πῶς ὅλη ἢ γῆ ἐφάνη; Καὶ εἶπεν ὁ μέγας ἀγαθὸς δαίμων· Κατὰ τάξιν καὶ ἀναξήρασιν, ὡς εἶπον, καὶ τῶν πολλῶν ὑδάτων κελευσθέντων ἀπὸ τοῦ Κυρίου εἰς ἑαυτὰ ἀναχωρῆσαι ἐφάνη ὅλη ἢ γῆ ἔμπηλος καὶ τρέμουσα· ἡλίου λοιπὸν ἀναλάμψαντος καὶ ἀδιαλείπτως διακαίοντος καὶ ξηραίνοντος, ἢ γῆ ἐστηρίζετο ἐν τοῖς ὕδασι, ἐμπεριεχομένη ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι· Ὁ πάντων Δημιουργὸς καὶ Κύριος ἐφώνησεν οὕτως· Ἔστω γῆ, καὶ φανήτω στερέωμα, καὶ εὐθέως ἀρχὴ τῆς δημιουργίας γῆ ἐγένετο. Καὶ ταυτὶ μὲν περὶ τῆς γῆς· ἡλίου δὲ περὶ πάλιν ὧδέ φησι· Καὶ εἶπεν Ὅσιρις· ὦ Τρισμέγιστε ἀγαθὸς δαίμων, πόθεν ἀνεφάνη ὁ μέγας οὗτος ἡλίου; Καὶ εἶπεν· Ὅσιρι, ἡλίου γένεσιν βούλει ἡμᾶς καταλέξει πόθεν ἐφάνη; Ἐφάνη προνοία τοῦ πάντων Δεσπότου. Ἔστι δὲ ἡ γένεσις τοῦ ἡλίου ἀπὸ τοῦ πάντων Δεσπότου διὰ τοῦ ἀγίου καὶ δημιουργικοῦ Λόγου αὐτοῦ γενομένη. Ὅμοίως καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Πρὸς τὸν Τὰτ διεξοδικῶ λόγῳ πρώτῳ φησίν· Ὁ δὲ πάντων Κύριος εὐθέως ἐφώνησε τῷ ἑαυτοῦ ἀγίῳ καὶ νοητῷ καὶ δημιουργικῷ Λόγῳ· Ἔστω ἡλίου· καὶ ἅμα τῷ φάναι τὸ πῦρ τὸ φύσεως ἀνωφεροῦς ἐχόμενον λέγω δὴ τὸ ἄκρατον καὶ φωτεινώτατον καὶ δραστικώτερον καὶ γονιμώτερον ἐπεσπάσατο ἢ Φύσις τῷ ἑαυτῆς πνεύματι καὶ ἤγειρεν εἰς ὕψος ἀπὸ ὕδατος.

2.31 Τὸ μὲν οὖν προστάξει Θεοῦ διὰ τοῦ δημιουργοῦ πεποιῆσθαι Λόγου τὰ πάντα πρέποι ἂν ἀνθρώπῳ νοεῖν καὶ ἀληθὲς εἶπεν· τὸ δὲ ὅπως ἢ τίνα τρόπον, αὐτὸς ἂν εἰδείη καὶ μόνος. Ὅτι δὲ τῶν γεγονότων ἐκάστῳ τὸ εἶναι τοιῶσδε διανέμει κατ' ἐξουσίαν, καὶ ὁ τῆς ἀπάντων ὑπάρξεως τρόπος αὐτὸν ἔχει τὸν ὀριστὴν, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ δι' ὧν ἔφη Μωσῆς· Γενηθήτω στερέωμα, καὶ ἐγένετο οὕτως καὶ· Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν καὶ ὀφθήτω ἢ ξηρά. Ταῦτα γὰρ δὴ τὴν ἐκάστου τῶν εἰς γένεσιν παρενηνεγμένων ὀρίζει φύσιν. Διαμνημονεύει δὲ καὶ τούτου πάλιν ὁ παρ' αὐτοῖς Τρισμέγιστος Ἑρμῆς· εἰσκεκόμικε γὰρ λέγοντα τὸν Θεὸν τοῖς κτίσμασιν· Ἀνάγκην δὲ

ὕμῖν τοῖς ὑπ' ἐμὲ περιθήσω ταύτην τὴν διὰ τοῦ Λόγου μου ὑμῖν ἐντολὴν δεδομένην· τοῦτον γὰρ νόμον ἔχετε. Ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως, τῶν γεγονότων ἐκάστῳ φυσικὸν ὠρίσατο νόμον ὁ Δημιουργός, καὶ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι τὸ εἶναι τοιῶσδε τυχὸν ἢ μὴ διαλαχόντα φαίνεται. Καὶ ὁ μὲν εἰς εὐθύ τε διήκων καὶ ἀκαπήλευτος λόγος ἔχοι ἂν ὡδί· κατατέθηπε δὲ οὐ μετρίως αὐτὸς τὴν Πλάτωνος δόξαν, καὶ φησιν· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Ὁ γε μὴν Πλάτων ἄκουε περὶ τοῦ κόσμου τί φησιν. Ὁ δὴ πᾶς οὐρανός, ἢ κόσμος ἢ καὶ ἄλλο τί ποτε ὀνομαζόμενος μάλιστα ἂν δέχοιτο, τοῦτο ἡμῖν ὠνομάσθω πότερον ἢ ἀεὶ, γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος; Γέγονεν· ὁρατὸς γὰρ ἀπτὸς τέ ἐστι, καὶ σῶμα ἔχων· πάντα δὲ τὰ τοιαῦτα αἰσθητά, δόξῃ περίληπτα μετὰ αἰσθήσεως. Καὶ μεθ' ἕτερα· Οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν τόνδε τὸν κόσμον ζῶν ἔμψυχον ἔννουν τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν. {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ}

2.32 Ἴδου δὴ σαφῶς καὶ ὁ κατ' αὐτὸν θεῖός τε καὶ πάνσοφος Πλάτων σύμπαντα τὸν κόσμον ἢ ὅ τί ποτ' ἂν λέγοιτο γενητόν τε εἶναι καὶ ἀπ' ἀρχῆς τινος ἦρχθαι διαβεβαιούται, καὶ μὴν ἀπτὸν τε καὶ ὁρατὸν καὶ ἐνσώματον καὶ δοξαστὸν μετ' αἰσθήσεως, καὶ κατὰ γε τὴν τοῦ Δημιουργοῦ πεποιῆσθαι πρόνοιαν. Ὁ δὲ τῆς Πλάτωνος εὐρησιλογίας εἰς ἅπαν ἀπηρητημένος καὶ τοῖς εἰς λῆξιν ἐπαίνοις αὐτὴν στεφανῶν, ὅτι καὶ πεπλάνηται σὺν αὐτῷ καὶ πεφρόνηκε μὲν τῶν ἀνωμήτων οὐδέν, περιφέρεται δὲ ὡς περ ἀνέμῳ παντί, σαφηνιούμεν οὐκ εἰς μακρὰν, πάλιν τὰ αὐτοῦ παραθέντες Ἰουλιανοῦ· ἔφη γὰρ οὕτως· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Ἐν δὲ ἐνὶ παραβάλωμεν μόνον, τίνα καὶ ποδαπὴν ποιεῖται δημιουργίαν ὁ Θεὸς ὁ παρὰ Μωσῆ, καὶ ποδαπὴν ὁ παρὰ Πλάτωνι. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεὸς λέγων· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς.

2.33 Ἄκουε δὴ οὖν καὶ τῆς πλατωνικῆς δημηγορίας, ἣν τῷ τῶν ὅλων περιτίθησι Δημιουργῷ· Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων ἅλυστα ἔσται ἐμοῦ γε ἐθέλοντος· τὸ μὲν οὖν δεθὲν πᾶν λυτόν, τό γε μὴν καλῶς ἀρμοσθέν, καὶ ἔχον εὖ, λύειν ἐθέλειν κακοῦ. Διὸ ἐπέιπερ γεγέννησθε, οὐκ ἀθάνατοι μὲν ἐστε, οὐδὲ ἄλυτοι τὸ πάμπαν· οὐ τι μὴν γε λυθήσεσθε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως μεζίζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων οἷς, ὅτε ἐγίνεσθε, ξυνεδεῖσθε. Νῦν οὖν ὁ λέγω πρὸς ὑμᾶς ἐνδεικνύμενος μάθετε· θνητὰ ἔτι γένη λοιπὰ τρία ἀγένητα, τούτων δὲ μὴ γενομένων, οὐρανὸς ἀτελής ἔσται· τὰ γὰρ πάντα ἐν αὐτῷ γένη ζῶν οὐχ ἔξει. Ὑπ' ἐμοῦ δὲ ταῦτα γενόμενα καὶ βίου μετασχόντα θεοῖς ἰσάζοιτο ἂν. Ἴν' οὖν θνητὰ τε ἦ, τό τε πᾶν τόδε ὄντως ἅπαν ἦ, τρέπεσθε κατὰ φύσιν ὑμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν ζῶν δημιουργίαν, μιμούμενοι τὴν ἐμὴν δύναμιν περὶ τὴν ὑμετέραν γένεσιν. Καὶ καθόσον μὲν αὐτοῖς ἀθανάτοις ὁμωνύμως εἶναι προσήκει, θεῖον λεγόμενον ἡγεμονοῦν τε ἐν αὐτοῖς τῶν ἀεὶ δίκη καὶ ὑμῖν ἐθελόντων ἔπεσθαι, σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω. Τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς, ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα καὶ γεννᾶτε, τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε.

2.34 {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ} Διαγελαῖ μὲν οὖν ὁ γενναῖος οὐτοσί, καὶ θρασὺς εἰς λόγους τοὺς καθ' ἡμῶν, τὴν ἀνθρώπου γένεσιν τὴν διὰ γε, φημί, τοῦ παναρίστου Μωσέως

ἐξηγγελμένην καὶ σμικρὸν οἶεται τῇ ἀνθρώπου φύσει δεδόσθαι παρὰ Θεοῦ τὸ κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτὸν καὶ ὁμοίωσιν γενέσθαι παρ' αὐτοῦ. Καίτοι πῶς οὐχ ἀπαστισοῦν τῶν εὖ φρονεῖν εἰωθότων συμφήσειεν ἂν ὡς τῶν ὅ τι μάλιστα κατακαλλύνειν εἰδόντων τὸ χρήμα ἔστι; Τί γὰρ ἄμεινον, εἰπέ μοι, τοῦ τὴν θείαν ἡμῖν ὁμοίωσιν ἐνσεσημάνθαι λέγειν; Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ πάντων ἀκρότατόν τε καὶ ἀνωτάτω τὴν θείαν εἶναι φαμεν οὐσίαν, ἀφράστῳ δόξῃ περιεστράπτουσαν, καὶ αὐτόχρομα πᾶν εἶδος τε καὶ κάλλος ὑπάρχον ἀρετῆς; Εἶτα πῶς οὐχ ἅπασιν ἐναργὲς ὅπερ ἔφην; Τί τοίνυν διαγελαῖ τὰ οὕτως ἐξαιρετα, κατασκώπτει δὲ ἀνθ' ὅτου καὶ τό γε δὴ δεῖν ἀρχῇ τετιμηῆσθαι τῇ κατὰ πάντων τὸ ἔννουν τε καὶ λογικὸν καὶ θεοειδέστατον τῶν ἐπὶ γῆς ζώων, φημί δὴ τὸν ἄνθρωπον; Καὶ μὴν τοῖς διὰ Μωσέως λόγοις ἢ φύσις αὐτῆ τῶν πραγμάτων ὁμολογεῖ· ἀλλ' οὐδένα μὲν τοῦ εἰκότος ποιεῖται λόγον, ἀπονένευκε δὲ καὶ τοῦτο ἀσχέτως ἐπὶ τὸ χρῆναι μόναις ταῖς τοῦ Πλάτωνος προσκεῖσθαι φωναῖς. Καὶ δὴ καὶ θαυμάσας ἔχει, καὶ τοῦτο ἀκατασκέπτως, τὴν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῷ πεπλασμένην δημηγορίαν, ἣν δὴ πεποιῆσθαι φησι τὸν τῶν ὄλων Θεὸν πρὸς γενητούς τινας καὶ ψευδωνύμους θεούς.

2.35 Οἶμαι δὲ δεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτῷ πρὸς τοῦτο εἰπεῖν. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τούτοις ἠθοποιεῖ Πλάτων καὶ κατὰ νόμον τῶν ποιητῶν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ περιτίθησι λόγους οὕσπερ ἂν οἴηται πρέπειν αὐτῷ, διημάτηκεν οὐ μετρίως τοῦ σκοποῦ, καὶ καταμωμήσαιτ' ἂν τις αὐτὸν προσωποποιεῖν οὐκ εἰδότα καθ' ὃν ἔδει τρόπον. Εἰ δὲ σκήπτεται τὸ θεοκλυτεῖν, χαϊρέτω ληρῶν· οὐ γὰρ τοι θέμις εἰπεῖν θεοῖς οὐκ ἀληθέσι τῆς ἰδικῶς αὐτῷ τε καὶ μόνῳ πρεπούσης εὐκλείας ἐφεῖναι μεταλαχεῖν τὸν τῶν ὄλων κατεξουσιάζοντα Θεόν. Ἐφη γὰρ ὅτι· Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς γλυπτοῖς. Καὶ φέρε διὰ βραχέων τοῖς Πλάτωνος λόγοις ἀντεξάγοντες τὴν ἀλήθειαν ἐκεῖνο λέγωμεν. Συγκεχωρήσθω γάρ, εἰ δοκεῖ, τὰς ἄνω τε καὶ νοεράς δυνάμεις παρὰ Θεοῦ γενομένης τῇ τοῦ Θεοῦ τετιμηῆσθαι κλήσει· φαμέν γὰρ εἶναι τινὰς ἐν οὐρανῷ καὶ θεοὺς καὶ κυρίους ὠνομασμένους. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τῇ τοιαύτῃ κλήσει κατεστέμμεθα, Θεοῦ λέγοντος πρὸς ἡμᾶς· Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. Ἀλλ' ἔστι τις ἐν τούτοις ἀναγκαιοτάτη τοῦ πράγματος αἰτία, καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίας ὃ εἰς ἡμᾶς λόγος ἔχει ἂν ὀρθῶς ὅ τι μάλιστα γε· ὃ γὰρ τοι τῶν ὄλων Δημιουργός, ἐπεὶ τοι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἑαυτοῦ τὴν νοεράν τε καὶ λογικὴν εἰργάσατο κτίσιν, ἅτε δὴ καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ τετίμηκε κλήσει, καὶ τὸ ἀπεικὸς οὐδέν. Εἰθίσμεθα γὰρ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν ἀνθρώπου φέρε εἰπεῖν εἰκόνα ὁμωνύμως ἄνθρωπον ὀνομάζειν. 2.36 Οὐκοῦν ἢ μὲν νοερά καὶ λογικὴ κτίσις, ἅτε δὴ καὶ ἐν λόγῳ μείζονι κειμένη παρὰ Θεῷ τῆς οὐκ οὔσης λογικῆς τε καὶ νοεράς, τὴν ἀμείνω δόξαν λαχοῦσα φαίνεται, τῇ τοῦ Θεοῦ κλήσει κεχρυσωμένη. Τῶν γε μὴν ἐτέρων κτισμάτων οὐδὲν τὸ παράπαν ὀνομάσται θεός. Ὅτι γὰρ οὔτε ζῶν ἐστὶν ὁ οὐρανὸς ἡγουν ὁ κόσμος ἀπλῶς, οὔτε μὴν ἔμψυχος ὄλως, κἂν εἰ μὴ τις ἔλοιτο λέγειν τῶν τελούντων ἐν ἡμῖν, ἀποχρῆ πρὸς ἔλεγχον καὶ δίχα τῶν ἄλλων οὐς φασιν εἶναι σοφοὺς ὁ αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος φοιτητῆς Ἀριστοτέλης. Ἐφη γὰρ, ὡς ἤδη φθάσαντες διΐσχυρισάμεθα, οὔτε ἔμψυχον ὄλον δι' ὄλου τὸν κόσμον οὔτε λογικὸν οὔτε νοερόν. Ὅτι μὲν τοίνυν ὄλον δι' ὄλου τὸν κόσμον, ἢ ὃ τί ποτέ ἐστι τόδε τὸ πᾶν (ἔφη γὰρ οὕτως αὐτός) οὔτε ἔμψυχον οὔτε μὴν νοερόν εἶναι λέγειν ἐφήσειν αὐτῷ τῆς ἀληθείας ἢ δύναιμις, οἴκοθεν, ὡς ἔφην, καὶ παρά γε τῶν οἰκειοτάτων ὅ τι μάλιστα αὐτῷ, διαρκεστάτην ἔχει τὴν ἀντίστασιν. Τοῖς γε μὴν οὐκ οὔσιν ὄλως θεοῖς ἐμψύχοις ἢ νοεροῖς ὡς οὐκ ἂν ἔφη Θεὸς τὸ χρῆναι δημιουργεῖν, ἐκδείξειεν ἂν ἡμῖν ἢ αὐτοῦ τοῦ πράγματος φύσις, διὰ βασάνων ἰοῦσα συμμέτρων. Τί γὰρ ὄλως καθ' ἑαυτὸν ἐννενοηκῶς

ὁ τῶν ὅλων Δημιουργὸς ἑτέροις θεοῖς ἐνεχείρισε τὸ χρῆναι πονεῖν περὶ τὴν τῶν τριῶν γενῶν δημιουργίαν; Ὁκνήσας ἄρα, φαῖεν ἄν, ἢ λόγου τὰ καθ' ἡμᾶς ἀξιώσας οὐδενός· εἶεν δ' ἄν, ὡς γε οἶμαι, ταυτὶ τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ἀλλότρια παντελῶς.

2.37 Εἰ γάρ ἐστιν ἀγαθὸς ὁ Δημιουργός, πῶς ἂν αὐτῷ καὶ ὄκνος ἐγγένοιτό τις περὶ τινος ὅλως; οὕτω γάρ αὐτός πού φησιν ὁ Πλάτων ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ φθόνος οὐδεὶς περὶ οὐδενός ἐγγίνεται. Τό γε μὴν ἀπαξιῶσαι λέγειν αὐτὸν εἶη ἂν ἕτερον οὐδὲν ἢ τῦφον αὐτῷ προσνέμειν καὶ ὑπεροψίας καθορίσαι γραφήν. Πῶς δ' ἂν ἔλοιτο κρατεῖν ὧν ἀτιμάζει τὴν γένεσιν; Ἡ τίνα δὴ τρόπον ταῖς παρ' ἡμῶν λατρείαις ἐπιγάννυται, εἰ μὴδὲ κτίζειν ὅλως ἠξίωσε τὴν ἀρχήν; Ὅτι δὲ καὶ τιμᾶσθαι βούλεται πρὸς ἡμῶν, καὶ τὸ εὐήνιον ἀπαιτεῖ, καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς ἀφομοιοῦσθαι δεῖν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐθέλει, παραθεῖν μὲν ἄν, καὶ μάλα ῥαδίως, πλείστας τε ὄσας καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον εἰσιν Ἰουλιανῶ πιστὰ τὰ αὐτοῦ, γεγραφέναι φημι Πορφύριον ἐν βιβλίῳ δευτέρῳ Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων ὡδί· Θύσωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀλλὰ θύσωμεν ὡς προσήκει, Θεῷ μὲν τῷ ἐπὶ πᾶσιν, ὡς τις ἀνὴρ σοφὸς ἔφη, μὴδὲν αἰσθητὸν μῆτε θυμιῶντες μῆτε ἐπονομάζοντες. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ἔνυλον ὃ μὴ τῷ ἀνύλω εὐθύς ἀκάθαρτον· διὸ οὐδὲ λόγος τούτῳ ὃ κατὰ φωνὴν οἰκεῖος, οὐδὲ ὃ ἔνδον, ὅταν πάθει ψυχῆς ἢ μεμιασμένος, διὰ δὲ σιγῆς καθαρᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκευόμεν αὐτόν. Δεῖ δὲ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τὴν ἑαυτῶν ἀγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσάγειν τῷ Θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὑμνοῦσαν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν. Ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα, τοῦ δὲ Θεοῦ θεωρία, ἢ θυσία αὕτη τελεῖται.

2.38 Τιμᾶσθαι δὴ οὖν πρὸς ἡμῶν ἐθέλει Θεός, καὶ δι' εὐαγοῦς πολιτείας ἀποσημήνασθαι πρὸς αὐτὸν νοερῶς, ταῖς ἰδίαις ψυχαῖς τὸ αὐτοῦ κάλλος ἐγγράφοντας. Εἶτα πῶς, εἶπέ μοι, ταυτὶ παρ' ἡμῶν αἰτεῖ, μονονουχὶ παραρρίψας ἡμᾶς ἑτέροις δημιουργοῖς καί, ἴν' οὕτως εἶπω, τῆς τοῖς ἄλλοις ἅπασιν κτίσμασι δεδωρημένης αὐτουργίας ἀποστερῶν; Προνοεῖ δὲ ὅλως ἀνθ' ὅτου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καίτοι, κατὰ γε τὸ Πλάτωνι δοκοῦν, ἄθυρμα θεοῖς δοθέντων ἑτέροις; Ὅτι γὰρ προνοεῖ, καὶ μέχρι τῶν εὐτελεστάτων διηκούσης τῆς παρ' αὐτοῦ φειδοῦς τε καὶ ἡμερότητας, διδάξει λέγων αὐτὸς ὃ εἰδὼς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα Θεόν· Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Ἄλλ' ἴσως αὐτός, ὡς οὐκ οὔσαν ἀληθῆ, παραγράφεται τὴν φωνὴν (θεομαχεῖ γὰρ ἐκτόπως), παραδέξεται δὲ τοὺς οἰκεῖους αὐτῷ γεγονότας, κατὰ γε τὸ πεπλανῆσθαι φημι. Γράφει τοίνυν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀριστοτέλους μαθητὴς ἐν τῷ Περὶ προνοίας οὕτω· Τὸ δὲ λέγειν μὴ βούλεσθαι τὸν Θεὸν τῶν ἐνταῦθα προνοεῖν, παντελῶς ἀλλότριον Θεοῦ· φθόνου γάρ τινος καὶ παντάπασιν ἀτόπου φύσεως τὸ τὰ βελτίω μὴ ποιεῖν δυνάμενον. Ἐπειδὴ δὲ ἑκάτερον τούτων ἀλλότριον Θεοῦ, οὐτ' ἂν ἄμφω εἶη περὶ αὐτὸν οὔτε θάτερον. Λεῖπεται τοίνυν τὸ καὶ δύνασθαι καὶ βούλεσθαι προνοεῖν τὸ θεῖον τῶν ἐνταῦθα· εἰ δὲ βούλεται τε καὶ δύναται, δῆλον ὡς καὶ προνοεῖ· οὐδὲν ἄρα οὐδὲ τῶν τυχόντων εὐλογον χωρὶς τῆς θείας γενέσθαι γνώμης τε καὶ βουλήσεως.

2.39 Ταύτης δὲ τῆς δόξης φασὶ μὲν εἶναι τινες καὶ Πλάτωνα, φανερώς δὲ Ζήνων τε ὁ Κιτιεὺς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς πρεσβεύουσι τὸ δόγμα τοῦτο. Ὅτι μὲν οὖν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ποιεῖται πρόνοϊαν ὁ ἀνωτάτω καὶ φύσει τε καὶ μόνος τῶν ὅλων Θεός, μεμαρτυρήκασι καὶ αὐτοί. Εἶτα τί τὸ χρῆμα, φαίη τις ἄν; Καίτοι τοῦ προνοεῖν ἀξιοῦντος ἦν, οὐ τοῦ πάντων ἀρίστου τὸ γένος ἀποστερεῖν τὸ ἀνθρώπινον, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ παρ' αὐτοῦ γενέσθαι μᾶλλον καὶ μὴ γενητούς τινας καὶ θύραθεν ἔχοντας ψιλὴν καὶ μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ κλῆσιν λαχεῖν τοὺς δημιουργούς, εἰ καὶ ὅ τι μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς θείας

καταστρατεύεται δόξης τὸ καὶ ἑτέρουσ οἶεσθαι δημιουργεῖν δύνασθαι καὶ καλεῖν εἰς ὑπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ· οὐ γάρ τοι θέμις εἰπεῖν τὰ τῆς θείας καὶ ἀπορρήτου φύσεως ἴδια καὶ ἐξαιρέτα φυσικῶς ἐνεῖναι δύνασθαι τισι τῶν παρ' αὐτῆς γεγονότων. Ἀρμόσει δὲ μᾶλλον αὐτῇ τε καὶ μόνη καὶ πρὸς εὐκλείας ἔσται τῆς ἀνωτάτω τὸ χρῆμα αὐτῇ ἀνέμβατα γὰρ τῇ κτίσει, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τὰ μόνης καὶ ἰδικῶς τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας. Ἐν δὲ δὴ τῶν τοιούτων εἶναι φαμεν καὶ τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι δημιουργικῶς καὶ παρακομίζειν εἰς ὑπαρξιν τὰ οὐκ ὄντα ποτέ. Εἶτα πῶς γενετὴ καὶ πεποιημένη φύσις, ἧ καὶ τὸ φθειρεσθαι δεῖν πάντη τε καὶ πάντως ἔποιτο ἄν, κατὰ γέ φημι τοὺς ἐνόοντας τῇ φύσει λόγους, ἐνεργήσῃε ἄν τὰ τοῦ Θεοῦ;

2.40 Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐπιστήμης νοεῖται τρόπος ἐν Θεῷ τὸ δημιουργεῖν, οὐχὶ πέρα λόγου δοιή τις ἄν τὸ δεδόσθαι παρ' αὐτοῦ τῇ κτίσει τὸ εἰδέναι δημιουργεῖν, ἐπεὶ τοι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ δημιουργοῦμεν ἔσθ' ὅτε τινά, ὕλην ἔχοντες τὴν ὑποκειμένην καὶ εὐτεχνία τῇ περὶ ταῦτα χρώμενοι· εἰ δὲ φύσεως, ὡς ἔφην, μεγαλοπρεποῦς ἐνέργειά τε καὶ δύναμις, καὶ τῶν τῆς κτίσεως ἐπέκεινα μέτρων τὸ δημιουργεῖν ἐστὶ θεοπρεπῶς, τί τὸ τῆς ἀνωτάτω φύσεως ἀξίωμα κατασύρουσι καὶ τοῖς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ δωροῦνται κατὰ τὸ αὐτοῖς δοκοῦν; Εἶτά τι τῶν ἀναγκαίων οἶονται νοεῖν, μᾶλλον δὲ τὰς θείας συκοφαντοῦσι φωνάσ' ἐπιτρέψαι γὰρ φασὶ τὸν ἀγέννητον τοῖς γενητοῖς τὰ αὐτοῦ καὶ μόνου δύνασθαι πληροῦν. Ἀλλὰ ναί, φασίν, ἦν γὰρ δήπου καὶ ἀναγκαῖον, εἰ παρὰ Θεοῦ γένοιτό τι, τοῦτο δὴ πάντως κρεῖττον εἶναι τοῦ τεθνάναι καὶ φθειρεσθαι. Εἶτα, ὧ βέλτιστοι, διεφθόνησεν ἄρα τισὶν ὁ Δημιουργός, καὶ οὐκ ἐφῆκεν αὐτοῖς τοῦ καλλίστου μεταλαχεῖν, ἐνήκε δὲ ὡσπερ τοῖς χεῖροσι, διὰ τοῦ μὴ ἀνασχέσθαι δημιουργεῖν αὐτά. Δέδιεν ἄρα τὴν ἀνάγκην οὐκ ἐφιεῖσαν αὐτῷ τὸ ποιεῖν δύνασθαι θνητά, ἢ τάχα που καὶ ἠγνόησεν ὅλως. Εἰ μὲν οὖν ἠγνοηκέναι φασὶν αὐτόν, οἶδεν αὐτοῦ τι πλέον ἢ κτίσις· κτίζει γὰρ, ὡς αὐτοὶ φασὶ, τὰ ὑπὸ φθοράν. Εἰ δὲ δὴ τοῦτο παρέντες εἰδέναι διαβεβαιώσονται, πῶς ἀγαθοῦ τὸ μὴ δρᾶν ὅπερ οἶδεν ὑπάρχον ἀγαθόν; ἄμεινον δὲ δήπου τοῦ θνητοῦ τὸ ἀθάνατον.

2.41 Εἶτα πρὸς τούτοις οὐκ ἀμαθὲς οἶμαί που, μᾶλλον δὲ σοφόν, κάκεῖνο εἰπεῖν. Τοὺς γὰρ τοι θεοὺς οἷς ἐπιτρέψαι φασὶ τὸν τῶν ὄλων Βασιλέα καὶ Κύριον τὸ δημιουργεῖν οὐκ ἀθανάτους εἶναι φασιν, ἀλλὰ συνδεθέντας καὶ λυομένους καὶ ἔξω τοῦ φθειρεσθαι μένοντας τέως, ἐν τούτοις αὐτοὺς ἐθέλοντος εἶναι Θεοῦ. Ὅτε τοίνυν κατ' ἰδίαν φύσιν ἄφθαρτον ἢ ἀθάνατον ἢ ἄλυτον οὐδέν, πῶς οὐκ ἂν εἶεν ἀμαθεῖς οὐκ ἀνασχέσθαι λέγοντες τὸν τῶν ὄλων Θεὸν τὰ τρία θνητὰ δημιουργῆσαι γένη, παραδοῦναι δὲ μᾶλλον ἑτέροις τοῦτο δρᾶν; Ἀλλὰ γὰρ τὸν Ἑλλήνων ἀφέντες λῆρόν φαμεν ὅτι τὸ ἐν κτίσει ποικίλον καὶ πολυειδὲς καὶ τὸ ἄλλως ἄλλο καὶ οὐ ταυτόν ὡς ἐν γένει τε καὶ εἶδει πεποίηκεν ὁ Δημιουργός, ἐξουσία χρώμενος τῇ θεοπρεπεστάτη. Ἀθάνατον μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, ἢ ἄλυτον οὐδέν· ἢ δὲ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πεποιημένων τοῦ Θεοῦ βούλησις, τοῦτο φύσις αὐτῷ, καθικνεῖται δὲ παντὸς ὄκνου δίχα καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς· εἷς γὰρ ἐστὶ καὶ μόνος, οὐ παρ' ἑτέρου τοῦτο μαθῶν· οὐ γὰρ ἐπιστήμης εἶδος τὸ χρῆμά ἐστιν, ἀλλὰ φύσεως τῆς αὐτοῦ πλεονέκτημα θεοπρεπές, αὐτῇ τε καὶ μόνη προσπεφυκός, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἕτερα τῶν ἀξιομάτων, ἃ βᾶσιμα μὲν ἠκιστὰ γε τοῖς γενητοῖς ἐστὶν, ἐκνεύμηται δέ, ὡς ἔφην, αὐτῇ τε καὶ μόνη φυσικῶς. Ὅτι δὲ ἐστὶ τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων ἑτέροις ἡμᾶς ἀναθεῖναι θεοῖς τῆς δημιουργίας τὴν ἐνέργειαν, ἀφιστῶντας αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς, κακ τῶν αὐτοῦ διδασκάλων κατίδοι τις ἄν.

2.42 Γράφει γὰρ οὕτως Ἀσκληπιῷ ὁ ἐπίκλην Τρισμέγιστος Ἑρμῆς περὶ τῆς τοῦ

παντὸς φύσεως· Εἰ τοίνυν δύο ὠμολόγηται τὰ ὄντα, τό τε γινόμενον καὶ τὸ ποιοῦν, ἔν ἐστι τῇ ἐνώσει, τὸ μὲν προηγούμενον, τὸ δὲ ἐπόμενον· προηγούμενον μὲν ὁ ποιῶν Θεός, ἐπόμενον δὲ τὸ γινόμενον, ὃ τι ἂν ἦ. Καὶ μὴ διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν γινομένων φυλάξει, φοβούμενος ταπεινότητα καὶ ἀδοξίαν Θεῷ περιῆσαι· μία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ δόξα τὸ ποιεῖν πάντα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὡσπερ τὸ σῶμα ἢ ποίησις. Αὐτῷ δὲ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν οὐδὲ αἰσχρὸν νομιζόμενον. Ταῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ πάθη τὰ τῇ γενέσει παρεπόμενα, ὡσπερ ὁ ἰὸς τῷ χαλκῷ καὶ ὁ ῥύπος τῷ σώματι· ἀλλ' οὔτε ὁ χαλκουργὸς τὸν ἰὸν ἐποίησεν οὔτε τὸν ῥύπον οἱ γεννήσαντες. Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν διὰ θερμότερων ἔρχεται λόγων, ἐναργὲς παράδειγμα τιθεὶς, καὶ φησιν· Εἶτα τῷ μὲν αὐτῷ ζωγράφῳ ἔξεστι καὶ οὐρανὸν ποιῆσαι καὶ γῆν καὶ θάλασσαν καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους καὶ πάντα τὰ ἄλογα καὶ ἄψυχα, τῷ δὲ Θεῷ οὐ δυνατόν πάντα ποιεῖν; Ὡ πολλῆς ἀνοίας καὶ ἀγνωσίας τῆς περὶ τὸν Θεόν. Τὸ γὰρ πάντων δεινότατον πάσχουσιν οἱ τοιοῦτοι· τὸν γὰρ Θεὸν φάσκοντες εὐσεβεῖν τε καὶ εὐλογεῖν, τῷ μὴ τὴν πάντων ποίησιν ἀνατιθέναι αὐτῷ οὐδὲ τὸν Θεὸν ἴσασι· πρὸς δὲ τῷ μὴ εἰδέναι, καὶ τὰ μέγιστα εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦσι, πάθος αὐτῷ περιτιθέντες ὑπεροψίαν ἢ ἀδυναμίαν. Εἰ γὰρ μὴ πάντα ποιεῖ, ὑπερηφανῶν οὐ ποιεῖ ἢ μὴ δυνάμενος, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές· ὁ γὰρ Θεὸς ἐν μόνον ἔχει πάθος, τὸ ἀγαθόν, ὁ δὲ ἀγαθὸς οὔτε ὑπερήφανος οὔτε ἀδύνατος. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός, τὸ ἀγαθόν, ἢ πᾶσα δύναμις ποιεῖν πάντα. Τὸ δὲ γενητὸν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πάντα δυναμένου ποιεῖν γίνεται. Εἰ δὲ πῶς μὲν αὐτὸς ποιεῖ, πῶς δὲ τὰ γινόμενα γίνεται βούλει μαθεῖν, ἔξεστί σοι· ἴδε εἰκόνα καλλίστην καὶ ὁμοιοτάτην, γεωργὸν σπέρμα καταβάλλοντα εἰς τὴν γῆν, ὅπου μὲν πυρόν, ὅπου δὲ κριθήν, ὅπου δὲ ἄλλο τι τῶν σπερμάτων· ἴδε τὸν αὐτὸν ἄμπελον φυτεύοντα καὶ μηλέαν καὶ τᾶλλα τῶν δένδρων· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν μὲν οὐρανῷ ἀθανασίαν σπεῖρει, ἐν δὲ γῆ μεταβολὴν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ζωὴν καὶ κίνησιν.

2.43 Καὶ ταυτὶ μὲν οἱ πάλοι τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν οὐκ ἄσημοι γεγονότες πεφρονήκασί τε αὐτοί, καὶ μὴν καὶ ἑτέρους ἐλέσθαι φρονεῖν ἠξίου. Ὁ γε μὴν ἐπικεικῆς καὶ ἀτιμᾶγελος οὗτος ἰταίς τῶν ἄλλων δόξαις ἐρρωσθαι φράσας μόνων ἠττάται τῶν τοῦ Πλάτωνος λόγων, καὶ δὴ διατρανοῦν πειράται, καθάπερ οὖν οἴεται, σοφῶς, ἦν ἐκ προσώπου Θεοῦ πεποιθῆσθαί φησι δημηγορίαν αὐτῷ, καὶ φησιν· {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Ἄλλ' ἄρα μὴ τοῦτο ὄναρ ἐστίν, ἐννοήσαντες αὐτὸ μάθετε. Θεοὺς ὀνομάζει Πλάτων τοὺς ἐμφανεῖς ἥλιον καὶ σελήνην, ἄστρα καὶ οὐρανόν, ἀλλ' οὗτοι τῶν ἀφανῶν εἰσιν εἰκόνες· ὁ φαινόμενος τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ἥλιος τοῦ νοητοῦ καὶ μὴ φαινομένου, καὶ πάλιν ἡ φαινομένη τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν σελήνη καὶ τῶν ἄστρον ἕκαστον εἰκόνες εἰσὶ τῶν νοητῶν. Ἐκείνους οὖν τοὺς ἀφανεῖς θεοὺς ἐνυπάρχοντας καὶ συνυπάρχοντας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ γεννηθέντας καὶ προελθόντας ὁ Πλάτων οἶδεν· εἰκότως οὖν φησιν ὁ Δημιουργὸς ὁ παρ' αὐτῷ θεοὶ πρὸς τοὺς ἀφανεῖς λέγων, θεῶν τῶν ἐμφανῶν δηλονότι. Κοινὸς δὲ ἀμφοτέρων Δημιουργὸς οὗτός ἐστιν ὁ τεχνησάμενος οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ ἄστρα, γεννήσας ἐν τοῖς νοητοῖς τὰ τούτων ἀρχέτυπα. Σκόπει οὖν ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις καλῶς· λείπει γὰρ, φησί, τρία θνητὰ γένη, δηλονότι τὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ τῶν ζώων, καὶ τὸ τῶν φυτῶν· τούτων γὰρ ἕκαστον ἰδίους ὠρισταὶ λόγοις· εἰ μὲν οὖν, φησί, καὶ τούτων ἕκαστον ὑπ' ἐμοῦ γένοιτο, παντάπασιν ἀναγκαῖον ἀθάνατον αὐτὸ γενέσθαι. Καὶ γὰρ τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἄλλο τῆς ἀθανασίας αἴτιον καὶ τῷ φαινομένῳ κόσμῳ ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ γενέσθαι.

2.44 Τί οὖν φησιν· Ὅπόσον ἐστὶν ἀθάνατον, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐν τούτοις εἶναι παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ δεδόσθαι; τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ λογικὴ ψυχὴ· τούτων οὖν τὰ εἶδη καὶ ὑμῶν ἐθελόντων σπείρας καὶ ὑπαρξάμενος ἐγὼ παραδώσω· τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτω

θνητὸν προσυφαίνετε; Δῆλον οὖν ὅτι παραλαβόντες οἱ δημιουργοὶ θεοὶ παρὰ τοῦ σφῶν πατρὸς τὴν δημιουργικὴν δύναμιν ἀπεγέννησαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ θνητὰ τῶν ζώων· εἰ γὰρ μὴδὲν ἔμελλε διαφέρειν οὐρανὸς ἀνθρώπου, καὶ ναὶ μὰ Δία θηρίου καὶ τελευταῖον αὐτῶν τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ νηχομένων ἰχθύων, ἔδει τὸν Δημιουργὸν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι πάντων· εἰ δὲ πολὺ τὸ μέσον ἐστὶν ἀθανάτων καὶ θνητῶν, οὐδεμιᾶ προσθήκη μείζον οὐδὲ ἀφαιρέσει μειούμενον πρὸς τὰ θνητὰ καὶ ἐπίκηρα, αἴτιον εἶναι προσήκει τούτων μὲν ἄλλους, ἐτέρων δὲ ἐτέρους. {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ} Ἄλλ' ἐν γε δὴ τούτοις ὅτι τὰ πάντα συγγεῖ, φύρει τε ἀλλήλαις τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, κατιδεῖν ἔστι τοῖς ἐθέλουσι, καὶ μάλα ῥαδίως. Πρῶτον μὲν γὰρ τοὺς ἐμφανεστέρους τῶν θεῶν εἰκόνας εἶναι φησι τῶν ἀφανεστέρων, ἃ καὶ νοητὰ καὶ αἰσθητὰ καλεῖν ἐδόκει τῷ Πλάτῳ, δοξαστὰ μετ' αἰσθήσεως ὀνομάζοντι τὰ ὀρώμενα. Ἔοικε δὲ διὰ τούτων ὁ γενναῖος ἡμῖν Ἰουλιανὸς τὰς ἰδέας βούλεσθαι καταδηλοῦν, ἃς ποτὲ μὲν οὐσίας καὶ ὑφεστάναι καθ' ἑαυτὰς δι᾽ ἰσχυρίζεται Πλάτων, ποτὲ δὲ καὶ ἐννοίας Θεοῦ διορίζεται.

2.45 Πλὴν ὅπωςπερ ἂν ἔχοι, καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἀπαράδεκτον εἶναι φασὶ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον οἱ ταῦτα τεχνῖται· Τὰ γὰρ εἶδη χαιρέτω, φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης· τερετίσματα γὰρ ἔστι, καὶ εἰ ἔστιν, οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον. Ἄνθ' ὅτου δὴ οὖν αὐτὸς ἐμπεδοῦν ἀξιοῖ καὶ ὡς ἀκατάσκαπτον δόξαν εἰσκομίζειν ἐπιχειρεῖ τὸ καὶ τοῖς αὐτοῦ διδασκάλοις οὐκ εὖ ἔχειν ὑπειλημμένον; Εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ ἕτερον αὐτοῦ λόγον οὐ μετρίως κατηρρωστηκότα τὸ ἀμαθὲς εὐρήσομεν· ἔφη γὰρ ὅτι τοὺς νοητοὺς καὶ ἀφανεστέρους τῶν θεῶν ἐνυπάρχοντάς τε καὶ συνυπάρχοντάς τε καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντας τοῦ Δημιουργοῦ καὶ προελθόντας οἶδεν ὁ Πλάτων. Προσεπάγει δὲ ὅτι καὶ τῶν ἐμφανῶν καὶ τῶν νοητῶν δημιουργὸς ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὁ γῆν καὶ οὐρανὸν τεχνησάμενος. Ὅτε τοίνυν, καθὰ καὶ αὐτὸς διωμολόγηκεν ἐναργῶς, τούτων τε κάκεινων γενεσιουργὸς ἐστὶν ὁ ἀγέννητος Θεός, πῶς ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι φησὶν αὐτούς, συνυπάρχειν τε καὶ ἐνυπάρχειν αὐτῷ; Πῶς, εἰπέ μοι, τῷ ἀγεννήτῳ Θεῷ συνυπάρξει τὸ γεννητόν; Ἐνυπάρξει δὲ κατὰ ποῖον τρόπον; Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἀγέννητον ὄντα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον συνυπάρχειν ἀναγκαίως τῷ φύσαντι δι᾽ ἰσχυριζόμεθα καὶ ἐνυπάρχειν μὲν αὐτῷ, προελθεῖν δὲ γεννητῶς ἐξ αὐτοῦ. Ὁ δὲ γε τῆς Πλάτωνος εὐρεσιεπείας συνήγορος ἀκριβῆς ἀγέννητον μὲν εἶναι φησι τὸν ἀνωτάτω Θεόν, ἐνυπάρχειν δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι καὶ προελθεῖν τοὺς παρ' αὐτοῦ γεγονότας, τὰ πάντα κυκῶν καὶ συγγέων καὶ τὸ ἀκραιφνὲς εἰς θεοπτίαν τοῦ μηδενὸς ἀξιώσας λόγου.

2.46 Φαίη δ' ἂν τις αὐτῷ τὸ ταῖς τῶν πολλῶν παρωδούμενον γλώσσαις. Χωρὶς τὰ Μυσῶν καὶ Φρυγῶν ὀρίσματα. Ἄπαγε τῆς οὕτω ψυχρᾶς εἰκαιομυθίας, ἄνθρωπε· περὶ Θεοῦ σοὶ λόγος τοῦ πάντων ἐπέκεινα, καὶ σμικρὰ κομιδῆ περὶ τῆς αὐτοῦ δόξης ἀλίσκε πεφρονηκώς. Εἶτα γενεσιουργὸν αὐτὸς ἀποφήνας τῶν ὅλων καὶ μόνον ἀρκέσαντα πρὸς τὰ οὕτω λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα τῶν κτισμάτων, ἐπὶ τοῖς ἀπάντων μείοσι συλλαβέσθαι φησι θεοὺς ἐτέρους αὐτῷ καὶ συνεργάσασθαι πρὸς δημιουργίαν, οἱ καὶ φαῖεν ἂν ἴσως τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ· Παρ' ἡμῶν ἔρανον συνάγαγε, καὶ τὰ τρία θνητὰ λείποντά τε τῷ παντὶ παρακόμιζε γένη· σοῦ γὰρ διδόντος ψυχὴν, ἡμεῖς τὸ σῶμα προσθήσομεν, ἀθανάτω θνητὸν προσυφαίνοντες. Ἄλλ' ἐρεῖ τάχα που καὶ συνασπίσει τοῖς οἰκείοις δόγμασιν ἐκεῖνο παρεντιθεῖς ὅτι τῶν ἐπιγείων σωμάτων τὴν φύσιν ἢ τῶν στοιχείων σύνοδος ἀπεργάζεται. Ἐπεταὶ μὲν οὖν κὰν τούτῳ τοῖς ἑαυτοῦ καθηγηταῖς· φασὶ γὰρ δὴ καὶ Ἐμπεδοκλέα τὸν Μέτωνος οὕτω τε δοξάσαι καὶ μὴν καὶ ἐλέσθαι φρονεῖν· ἀρχὰς γὰρ εἶναι φησι τῶν ὄντων πῦρ, ἀέρα καὶ ὕδωρ καὶ γῆν, προσεπάγει δὲ τούτοις Φιλίαν τε καὶ Νεῖκος· Μέμνηται δὲ τούτων καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐν τῷ Περὶ τριῶν

ἀρχικῶν ὑποστάσεων, οὕτω τέ φησι· Τῷ δὲ Ἐμπεδοκλεῖ τὸ μὲν Νεῖκος διαιρεῖ, ἡ δὲ Φιλία τὸ ἔν' ἀσώματον δὲ καὶ αὐτῷ τοῦτο, τὰ δὲ στοιχεῖα ὡς ὕλη.

2.47 Ὡστε καὶ εἴ τινα συνεισφέρει τοῖς ἐπιγείοις σώμασι τὴν παρ' ἑαυτῶν ὄνησιν τῶν στοιχείων ἢ σύνοδος, οὐκ ἀβασανίστως τὸ χρῆμα παραδεξόμεθα. Πολυπραγμονήσομεν γὰρ ἀναγκαίως τίνος αὐτοῖς τὸ συμβῆναι βραβεύοντος καὶ τὰ τῆ φύσει μαχόμενα συναγηγερότος εἰς ἓν, καὶ οἶονεὶ τιθασσεύοντος ὥστε τὴν ἐκάστου δύναμιν οὐκ ἀσυμμιγῆ γενέσθαι ταῖς ἄλλαις, συννεῦσαι δὲ ὡσπερ ἀλλήλαις ἀπάσας εἰς ἓν ὅτουοῦν ὑπαρξίν τε καὶ γένεσιν. Ἄρ' οὖν οὐχὶ τοῦ πάντων ἀριστοτέχνου Θεοῦ καὶ τότε σαφῶς ἐκμηχανωμένου τοῖς ἐπιγείοις σώμασιν ἵνα μηδενὸς τῶν στοιχείων ἡμοιρηκότα τὴν ἀπ' αὐτῶν ὄνησιν ἔχοι; Φίλον γὰρ πῶς τὸ συγγενές. Οὐκοῦν εἶεν ἂν οὐχ ἕτεροί τινες τῶν τριῶν γενῶν οἱ δημιουργοί, ἀπάντων δὲ μᾶλλον γενεσιουργὸς νοοῖτ' ἂν εἰκότως ὁ ἀνωτάτω καὶ μόνος καὶ πάντων ἀρχή, μεθ' ὃν ἐπέκεινα παντελῶς οὐδέν, πάντα δὲ μᾶλλον ὑπ' αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ πόδας, ὡς ἐκτισμένα. Χαίρειν δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἰσχυρίζονται λόγοι, καὶ ἡμεῖς δὲ φαμεν, ὁμολογούσης τοῦτο καὶ αὐτῆς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Ἡ γὰρ τοι Σοφία φησίν· Ἐγὼ ἡμῖν ἢ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ ἠὺφραινόμενη ἐν προσώπῳ αὐτοῦ, ἐν παντὶ καιρῷ ὅτε εὐφραίνετο τὴν οἰκουμένην συντελέσας καὶ ἐνηφραίνετο ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων. Εἶτα πῶς οὐκ ἄμεινον τοῖς ἰδίους αὐτὸν μᾶλλον ἐπιγάννυσθαι καὶ οὐχὶ τοῖς ἑτέρων κτίσμασιν;

2.48 Ἄλλ' ὄκνω τάχα πού φησιν αὐτὸν κεκρατῆσθαι Πλάτων, ἡγουν, ὡς ἔφην, διεφθονηκέναι τοῦ κρείττονος τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ θαυμαστὸν οὐδέν, ὅτε καὶ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦντος Θεοῦ προαναθεῖς τάγαθὸν αὐτὸ μὲν ἀκίνητον, ἀτρεμοῦν, εὐσταθὲς καὶ ἀφεσθηκὸς τοῦ καὶ χρῆναι καὶ θέλειν ἐργάσασθαι τι τῶν εἰς ὑπαρξιν παρενηνεγμένων φησί, κατοκνήσαν δὲ ὡσπερ πρὸς ταῦτα νεῖμαι τὸ δημιουργεῖν τῷ ἀπ' αὐτοῦ τε καὶ μετ' αὐτὸν δευτέρῳ θεῷ. Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ αὐτῷ προσκαθίστησιν ἑτέρους, τοὺς ἰσουργεῖν εἰδότας, ἵνα μηδὲν ἐν αὐτῷ φαίνεται τὸ ὑπερτεροῦν. Ἐπειδὴ δὲ σοφὸν οἴεται τι καὶ ἀκριβὲς εἰπεῖν ὡς, εἰ νοοῖτο τῶν ὄλων εἷς τε καὶ μόνος ὁ Δημιουργός, οὐρανὸς μὲν ἀνθρώπου κατ' οὐδένα διοίσει τρόπον καὶ μὴν καὶ θηρίου καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ διανήχεσθαι πεφυκότων καὶ μέντοι καὶ ἔρπετων, ταύτητοι χρῆναι καὶ ἀναλόγως ἔχοντα τοῖς ἐκάστου μέτροις τῶν πεπονημένων εἰσκομίζεσθαι τὸν Δημιουργόν, φέρε καὶ πρὸς τοῦτο λέγωμεν αὐτῷ· Καίτοι τί τὸ ἀνθεσθηκὸς ἢ μαχόμενον ταῖς ὀρθῶς ἐχούσαις ἐννοίαις, εἴπερ τις ἔλοιτο λέγειν ἓν ὅτι πάντα Δημιουργοῦ; Ἄρα γὰρ ἢ τοῖς τοσοῦτον ὑπερκειμένοις ἀρκέσασα δύναμις ὡς πρὸς γε τὰ μείω διαρκέσειεν ἡκιστα γε; Ἡ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, τὸ δὲ ὑπερκεῖσθαι καὶ προὔχειν τοῖς ὅτι μάλιστα διενεγκοῦσι τῶν ἄλλων εἴη ἂν ἐκεῖνο καὶ μόνον τὸ τῆς παρὰ Θεοῦ λαχεῖν αὐτουργίας;

2.49 Εἶτα πῶς οὐκ ἀποκλήρωσις ἰδικὴ τὸ χρῆμα αὐτῆς, ἀτιμάσαντος ὡσπερ τὰ λοιπὰ τῶν κτισμάτων καὶ τοῖς ἐπιγείοις μονονουχὶ καὶ μακρὰ χαίρειν εἰπόντος αὐτοῦ; Λῆρος δὲ ὅτι ταυτὶ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀβελτηρίας ἀνάμεστα προλαβόντες εἰρήκαμεν· πλὴν ἐκεῖνο φραζέτω. Εἰργάσθαι φησὶ τοὺς γεννητοὺς θεοὺς τὰ λοιπὰ τρία γένη· ἄρ' οὖν ἐν αὐτοῖς, ἐξηρημένων τῶν καθ' ἡμᾶς, οὐ πλείστη τις ὄση διαφορὰ κατὰ τὰ γένη καὶ εἶδη καὶ μεγέθη σωμάτων ὄραται σαφῶς; Ἀπὸ γὰρ τοι τῶν ἀνωτάτω καὶ μέχρι τοῦ πάντων εὐτελεστάτου διήκοι ἂν αὐτῶν ἢ γένεσις· καὶ μὴν καὶ περὶ αὐτῶν εἰ δὴ λέγοιτο ταυτὶ τῶν φυτῶν, οὐκ ἂν διαψεύσαιτό τις. Ἄρ' οὖν ἀναλόγως ἐκάστῳ τὸν Δημιουργόν ἐπιστήσομεν, ἵνα μὴ ὑβρίζηται τὸ ὑπερτεροῦν εἰ καὶ τῶν ὑφίζηκόντων ὁ αὐτὸς εἶναι λέγοιτο ποιητής; οὐκοῦν ἕτερος μὲν ὁ ἀνθρώπων καὶ μάλα εἰκότως, τόσοι δὲ τῶν

ἄλλων, ὅσαπερ ἂν εἶεν τὰ πεπονημένα καὶ μέχρις αὐτῶν καθικνούμενα τῶν ἄγαν εὐτελεστάτων. Ἄρ' οὖν οὐ γέλως, εἶπέ μοι, ταυτί, καὶ τερθρεία λοιπὸν ἀποφέρουσα τοῦ εἰκότος καὶ τῶν εἰς ἀλήθειαν ἐννοιῶν· εἶτα πῶς οὐκ ἂν γένοιτο παντί τῳ σαφές; Ὅτι δὲ σαθραῖς καὶ ἀλλοκότοις ἐφήδεται δόξαις ὁμοῦ τοῖς ἰδίους καθηγηταῖς, δῆλος ἂν εἴη δῆπουθεν· Θεὸν γὰρ εἶναι διῖσχυριζόμενος τὸν οὐρανόν, πάλιν ᾧδέ φησι·

2.50 {ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ} Τί δεῖ μοι καλεῖν Ἑλληνας καὶ Ἑβραίους ἐνταῦθα μάρτυρας; Οὐδεὶς ἐστὶν ὃς οὐκ ἀνατείνει μὲν εἰς οὐρανὸν τὰς χεῖρας εὐχόμενος, ὁμνύων Θεὸν ἦτοι θεούς, ἐννοιοῦν δ' ὅλως τοῦ θείου λαμβάνων ἐκεῖσε φέρεται. Καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως ἔπαθον· ὀρῶντες γὰρ οὔτε ἐλαττούμενόν τι τῶν περὶ τὸν οὐρανόν, οὔτε αὐξόμενον οὔτε τρεπόμενον οὔτε πάθος ὑπομένον τι τῶν ἀτάκτων, ἀλλ' ἐναρμόνιον μὲν αὐτοῦ τὴν κίνησιν, ἐμμελῆ δὲ τὴν τάξιν, ὠρισμένους δὲ θεσμούς· σελήνης, ἡλίου δὲ ἀνατολάς καὶ δύσεις ὠρισμένας, ἐν ὠρισμένοις ἀεὶ καιροῖς, εἰκότως Θεὸν καὶ Θεοῦ θρόνον ὑπέλαβον. Τὸ γὰρ τοιοῦτον, ἄτε μηδεμιᾶ προσθήκη πληθυνόμενον, μηδὲ ἐλαττούμενον ἀφαιρέσει, τῆς τε κατὰ ἀλλοίωσιν καὶ τροπὴν ἐκτὸς ἰστάμενον μεταβολῆς, πάσης καθαρεύει φθορᾶς καὶ γενέσεως. Ἀθάνατον δὲ ὃν φύσει καὶ ἀνώλεθρον, παντοίας ἐστὶ καθαρόν κηλίδος· αἴδιον δὲ ὃν καὶ ἀκίνητον, ὡς ὀρῶμεν, ἦτοι παρὰ ψυχῆς κρείττονος καὶ θειοτέρας ἐνοικουσίας αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν Δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν κίνησιν (ὡσπερ, οἶμαι, τὰ ἡμέτερα σώματα παρὰ τῆς ἐν ἡμῖν ψυχῆς), παραδεξάμενον τὸν ἄπειρον ἐξελίττει κύκλον ἀπαύστῳ καὶ αἰωνίῳ φορᾷ.

2.51 {ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ} Ὅτι μὲν οὖν παραπαίοντος οἱ λόγοι, καὶ τῶν εἰς ἀλήθειαν ἐννοιῶν ὀλοτρόπως ἡμοιορηκότος, οὐκ ἀσυμφανές. Ἐπειδὴ δὲ ἀποχρήσειν αὐτῷ πρὸς ἀπόδειξιν οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπέιληφε τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸν οὐρανὸν τὸ τὰς χεῖρας αἴρειν ὑψοῦ καὶ μέντοι τοὺς ὀφθαλμούς· τοὺς εὐχεσθαι διανοουμένους, φέρε πρὸς τοῦτο λέγωμεν αὐτῷ. Ἄρ' οὖν, εἶπέ μοι, κἂν εἴ τῳ νεφέλας καταθρῆσαι δοκοίη, πέμποι δὲ καὶ αὐτὸς ἄνω καὶ ἐπ' αὐταῖς τὸν τοῦ σώματος ὀφθαλμόν, ἀρκέσειεν ἂν εἰς πληροφορίαν τὸ χρῆμα αὐτῷ τοῦ χρῆναι θεᾶς καὶ αὐτὰς ὁμολογεῖν; Εἶτα πῶς οὐκ ἂν εἴη γελαῖσθαι πρέπων ὁ ψυχραῖς οὕτως ἐννοίαις εἰς ἀπάτην συνηρπασμένος; Ἐπειδὴ δέ, φησὶν, ἐξ ὧν εἶναι πέφυκεν ὁ οὐρανὸς εἰκότως τεθαύμασται καὶ ὑπέιληπται παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ Θεὸς ὑπάρχειν καὶ Θεοῦ θρόνος, διδασκέτω παρελθὼν εἰ ταῦτόν εἶναι νενόμικε καὶ ἐν ἴσῳ τίθησι μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν· ἀλλ' οὐκ ἂν οἰηθείην πώποτε πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἀποπληξίας ἐλθεῖν ὡς κατ' οὐδένα τρόπον διαφέρειν οἶεσθαι τὸ εἶναι Θεὸν καὶ θρόνον αὐτοῦ. Ὅτι μὲν γὰρ οὐχ ὡς ἐν αἰσθήσει τῇ καθ' ἡμᾶς οὔτε μὴν ὡς ἐπὶ σωμάτων νοοῖτ' ἂν εἰκότως τὰ περὶ Θεοῦ, κἂν εἰ λέγοιτο τυχὸν ἦττον ἢ χρῆν, ἐνδοιάσαι τις ἂν ἦκιστα γε. Θρόνος οὖν εἰ λέγοιτο Θεοῦ, τὴν ὑπ' αὐτῷ βασιλείαν κατασημῆνειεν ἂν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς εἴη τοῦ δεῖνος λαμπρὸς καὶ ὑπερφερῆς ὁ θρόνος, τουτέστιν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βασιλεία.

2.52 Εἶτα πῶς ἰσομοιρήσειεν ἂν τῷ κρατοῦντι τὸ κρατούμενον, τῇ τῶν κρατουμένων μικροπρεπείᾳ τὸ ἄρχον αὐτῶν, τοῖς ὑπεζευγμένοις τὸ ὑπερτεροῦν, τῷ πλεονεκτοῦντι τὸ μειονεκτούμενον; Πῶς οὖν ἄρα καὶ τίνα τρόπον ἢ Θεὸν εἶναι φησὶν ἢ Θεοῦ θρόνον τὸν οὐρανόν; Ἀλλὰ Ναί, φησὶν, εὐτακτον γὰρ καὶ ἐναρμόνιον καὶ ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν κίνησιν, ὠρισμένους δὲ φωτισμούς· ἡλίου τε καὶ σελήνην ποιεῖσθαι πεφύκασιν, ἄστρων τε ἀνατολαὶ καὶ δύσεις καὶ περιφοραὶ καὶ δρόμοι καὶ αἱ κατὰ τόπους κινήσεις αἱ αὐταὶ καὶ ἀπαραλλάκτως καὶ ἐν καιρῷ παντί. Εἶτα πῶς οὐ πάνυ σοφὸς ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὡς ἀπὸ γε τῶν τοιούτων τὸν ἡγεμόνα καταδεικνύς, καὶ τῆς εὐταξίας τῇ κτίσει τὸν πρύτανιν, τὸν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσι θεσμοθετοῦντα θεοπρεπῶς τὸ ὅπως

ἂν ἕκαστον δεῖσῃ, καὶ τὴν οὕτω πολλὴν καὶ ἀμέτρητον δημιουργίαν οὐκ ἀνεπιστάτητον ἀποφάναντα, δι' ὧν εὖ ἔχει καὶ θαυμάζεται; Φησὶ γάρ· Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἴδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης. Ἐδόκει δὲ ταῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν καὶ τοῖς αὐτοῦ γεγονόσι καθηγηταῖς· ἔφη τοίνυν Πλούταρχος περὶ αὐτῶν, ὡς ἤδη φθάσαντες εἶπομεν· Ἔλαβον δὲ ἐκ τούτων ἔννοιαν Θεοῦ· αἰεὶ τε γὰρ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἄστρον τὴν ὑπόγειον ἐνεχθέντα ὅμοια μὲν ἀνατέλλει τοῖς χρώμασιν, ἴσα δὲ τοῖς μεγέθεσιν, καὶ κατὰ τόπους τοὺς αὐτοὺς.

2.53 Οὐκοῦν οἱ μὲν πάλαι καὶ τῶν αὐτοῦ δογμάτων εὐρεταὶ γεγονότες οὐκ εἰς ἔννοιαν ἤλθον οὐρανοῦ τὸν ἡλίου δρόμον θαυμάσαντες, τεθεαμένοι δὲ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν κτίσιν εὐτακτὸν τε καὶ ἑναρμόνιον καὶ οὐκ ἐκμελῆ λαχοῦσαν τὴν κίνησιν· κατετεκμήραντο δὲ μᾶλλον τῆς τοῦ κρατοῦντος ἰσχύος, καὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ὑπερηρμένην αὐτοῦ συνῆκαν ἀρχὴν· ὁ δέ, πρὸς πᾶν τούναντίον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ δὲ τούτῳ μεθίστησι δόξαν, οὐδὲν ὑπομείνας τῶν ἀτάκτων, λέγων, ὁ οὐρανὸς ἐμμελῆ ποιεῖται τὴν τάξιν. Εἴτα τίς ὁ τάξιν αὐτῷ καὶ τὴν ἐμμελῆ κίνησιν ὀρισάμενος; Τίς ὁ τοῖς τῆς σελήνης φωτισμοῖς τοὺς ἐκάστῳ πρέποντας ἀπονείμας καιροῦς; Τίς ὁ μέτροις ὑποθεῖς τὸν ἡλίου δρόμον; Ἄρ' οὖν οὐχ εἰς ἀπάντων ὁ ταξίαρχος, ὡς ἔφην; Τί οὖν ἀποφέρεις τῶν ἀληθεστέρων ἐννοιῶν οὐκ εἰς θεοπτίαν κελεύων τοὺς ταῦτα θαυμάζοντας, ἀλλ' εἰς γε μόνον τὸ εἰδέναι τὸν οὐρανὸν ὅτι τε εἴη Θεός, ἀλλοιώσεώς τε καὶ τρόπων ἐκτὸς ἰστάμενος καὶ μεταβολῆς ἀπάσης, καθαρεύων δὲ καὶ φθορᾶς καὶ γενέσεως, ἀθάνατός τε ὑπάρχων φύσει καὶ ἀνώλεθρος. Πῶς, εἰπέ μοι, τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς ἀμοιρῆσαι φῆς τὸν γενητὸν οὐρανόν; Εἰ γὰρ γέγονεν ὅλως, καὶ κεκίνηται, τροπή δὲ τοῦτο καὶ μετάστασις, προανακειμένου καθάπερ ἐν τάξει στερήσεως τοῦ μὴ εἶναι ποτε. Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τὸ γεγονός, ἀλλοίωσις καὶ τροπή νοοῖτ' ἂν αὐτῷ τὸ κεκλῆσθαι πρὸς γένεσιν, τὸ δὲ ὅτι γέγονεν ὠμολογημένον, πῶς ἂν ἔξω γεγονὸς εἴη φθορᾶς;

2.54 Πῶς δὲ καὶ ἀθάνατον φύσει τὸ γενέσει καὶ φθορᾷ τυραννόμενον; Πῶς δὲ καὶ αἴδιον τὸ ἐν χρόνῳ παρενεχθέν; Καίτοι φησὶν ἐναργῶς ὁ Πλάτων ὅτι χρόνος γέγονε μετ' οὐρανοῦ, ἵνα ἅμα γενηθέντες ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄνπερ ἄρα λύσις αὐτῶν γίνηται. Πῶς οὖν τὸ λυόμενον ἀθάνατον φύσει; Πῶς δὲ καὶ ἀνώλεθρον τὸ ἐν μόνῃ θελήσει τοῦ δημιουργοῦ λαχόν τὸ μὴ φθειρεσθαι; Οὐ γὰρ τοι φύσις ἐν τούτοις τὸ ἀκράδαντον ἔχει, οὔτε μὴν τὸ ἐνηρεῖσθαι καλῶς ἐν οἷς ἕκαστον εἶναι πέφυκεν ἴδιον αὐτοῖς· ἐπικουρεῖται δὲ μᾶλλον πρὸς τοῦτο τοῖς τοῦ διακρατοῦντος νεύμασιν. Εἴτα φησὶν ὅτι παρὰ ψυχῆς κρείττονος καὶ θειοτέρας ἐνοικουσίας αὐτῷ φέρεται κύκλῳ περὶ τὸν μέγαν δημιουργόν, ἢ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν κίνησιν ἔχει, ὥσπερ, οἶμαι, τὰ ἡμέτερα σώματα. Ἄλλ', ὦ πανάριστε φαῖν ἂν ὁ ἀγέννητος κατὰ σέ, καὶ ἄφθαρτος καὶ ἀνώλεθρος, ὁ ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος οὐρανός, ὁ πάσης καθαρεύων κηλίδος, ὃν δὴ φῆς καὶ αἴδιον, παρὰ ποίας κρείττονος ἢ θειοτέρας διοικεῖται ψυχῆς; Τί τὸ ἄμεινον ἐν αὐτῇ παρ' ἐκείνον, μᾶλλον δὲ τοῦ δημιουργήσαντος Θεοῦ; Τί τὸ μέγα καὶ ἐξαίρετον, ἐννοεῖν οὐκ ἔχω. Οἶμαι γὰρ ἔγωγε τῆς ἀνωτάτω δόξης τὴν ἀπόρρητον τοῦ Θεοῦ μεμεστῶσθαι φύσιν. Εἰ δὴ λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ἄφθαρτός τε εἶναι καὶ ἀνώλεθρος, ἀλλοιώσεως ἐπέκεινα καὶ τροπῆς, ἀγέννητος, αἴδιος, κηλίδος ἀπάσης ἀπηλλαγμένη, τὸ παντέλειον ἔχουσα καὶ παντὸς ὄτουοῦν ἀπροσδεής, εἴτα τί τετήρηκας αὐτῇ, τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ ὑπερφερέσιν ἀξιώμασι τὴν τῶν ποιημάτων κατασεμνύων φύσιν;

2.55 Ἄλλ' Ἑβραῖοι, φησὶ, τὰ περὶ οὐρανοῦ δοξάζοντες, θρόνον αὐτὸν εἶναι φασί

τοῦ Θεοῦ, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν. Ὁρθῶς, ὦ γενναῖε· μεμνήσομαι γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Θεοῦ δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν. Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει Κύριος, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; Καίτοι Θεὸν μὲν οὐκ εἶναί φησι τὸν οὐρανόν, παρεικάζει δὲ θρόνω, καὶ μὴν καὶ ὑποποδίω τὴν γῆν· κἂν εἰ ἔλοιτό τις τὴν τοῦ πράγματος αἰτίαν ἀναμαθεῖν, χαλεπὸν οὐδὲν ἀληθεύοντας λέγειν. Ἀνεδείματο γὰρ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸν διαβόητον ἐκεῖνον νεῶν ὁ σοφώτατος Σολομών, ἐπεγάννυντο δὲ λίαν αὐτῶ τῶν Ἰουδαίων οἱ δῆμοι, ὥντό τε ὅτι κατώκηκεν ἐν αὐτῶ περιελημμένος ὁ τῶν ὅλων Θεός· βραδεῖς γὰρ αἰεὶ πῶς εἰς σύνεσιν καὶ τῶν περὶ Θεοῦ λόγων ἀνεπιστήμονες, οἳ γε Θεοῦ πόλιν οἰηθέντες τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐν αὐτῇ δὲ καὶ μόνη διετείνοντο κατοικεῖν αὐτόν, διὰ τοι τὸ λέγεσθαι διὰ φωνῆς τοῦ Δαβίδ· Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. Σμικρὰ τοιγαροῦν δοξάζοντας ἐλέγχει Θεός, καὶ φησι. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, θρόνον ἔχοντι τὸν οὐρανόν, ὑποπόδιον δὲ τὴν γῆν; Ἔδει γάρ, ἔδει τοῖς συνεστάθαι καὶ περιωρίσθαι τόποις τὴν αὐτοῦ φύσιν ὑπειληφόσι καταδειῖσαι σαφῶς ὅτι τε εἴη πανταχῆ καὶ χωρεῖ μὲν αὐτόν οὐδέν, ἤκει δὲ μᾶλλον διὰ πάντων αὐτός, καὶ πλήρης μὲν ὁ οὐρανὸς αὐτοῦ, μεστή δὲ ἡ γῆ.

2.56 Ὅτι δὲ γενητός ἐστιν ὁ οὐρανός, διὰ πλείστων ὄσων μαρτυριῶν καταδειῖσαι ῥᾶον ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς· ἔφη γάρ που ὁ Θεός. Ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανὸν καὶ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετειλάμην. Καὶ μὴν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ τῷ Λόγῳ Κυρίου τοὺς οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαί φησι καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσαν εἶναι τὴν δύναμιν αὐτῶν· οἶδε δὲ καὶ διηγουμένους αὐτοὺς δόξαν Θεοῦ. Πῶς, ἢ τίνα τρόπον; ἀφ' ὧν εἰσι καὶ γεγονασιν εὖ μάλα τεθραυμασμένους καὶ μονονουχὶ φωνῇ τῇ τοιαῦδε χρωμένους· τὰ γὰρ τῶν τεχνημάτων ἄριστα καὶ ἐξαιρέτα, καίτοι φωνὴν οὐκ ἔχοντα, μονονουχὶ καὶ διακεκράγασι τὴν τοῦ τεχνουργήσαντος ἐπιστήμην ἐφ' ἑαυτοῖς ἐκφαίνοντα.

[Τέλος τοῦ δευτέρου τόμου τῶν κατὰ Ἰουλιανοῦ ἀντιρρητικῶν τοῦ πανσόφου καὶ μακαρίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου.]